

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN A DIDAKTIKY DĚJEPISU

Ohlas Hilsnerovy aféry v regionálním tisku Pardubického kraje
A response of the Hilsner's affair in regional press of Pardubice region

Autor: Lucie Vybíralová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D.

Praha 2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně s pomocí pramenů a literatury, které jsou uvedeny v seznamu použité bibliografie.

V Praze dne 18. dubna 2012

.....

Podpis

Poděkování

Mé poděkování patří všem, kteří mi poskytli potřebné informace a rady. Jmenovitě bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce doc. PhDr. Aleně Míškové, Ph.D., za její odborné rady, cenné připomínky a trpělivost, kterou se mnou v průběhu zpracování mé práce měla. Dále bych chtěla poděkovat zaměstnancům Východočeského muzea v Pardubicích za ochotnou pomoc při hledání archivních materiálů.

Abstrakt

Bakalářská práce má za cíl představit ohlas Hilsnerovy aféry v periodických Pardubického kraje mezi lety 1899 – 1900. První kapitola přibližuje samotné téma hilsneriády. Další část se zabývá charakterizováním jednotlivých periodik. V třetí kapitole byl proveden rozbor jejich článků. Poslední část hodnotí a porovnává celkovou činnost regionálního tisku.

Klíčová slova: Hilsnerova aféra, Pardubický kraj, tisk.

Abstract

Bachelor's thesis is aimed to introduce a response of the Hilsner's affair in periodicals of Pardubice region between 1899 – 1900. The first chapter describes the theme of the Hilsneriade itself. The following part is concerned with the characterization of the particular periodicals. The third chapter is focused on analysis of their articles. The last part evaluates and compares the activity of the regional press.

Keywords: Hilsner's affair, Pardubice region, press.

1	ÚVOD	8
2	POLNÁ A HILSNEROVA AFÉRA	12
2.1	POLNÁ V DRUHÉ POLOVINĚ 19. STOLETÍ.....	12
2.2	NÁLEZ TĚLA ANEŽKY HRŮZOVÉ.....	12
2.3	POČÁTEK VYŠETŘOVÁNÍ.....	13
2.4	VÝPOVĚDI SVĚDKŮ.....	14
2.5	PŘED KUTNOHORSKÝM PROCESEM.....	15
2.6	PRVNÍ PŘELÍČENÍ S HILSNEREM.....	16
2.7	PO HILSNEROVĚ PRVNÍ PROHŘE.....	17
2.8	NOVÁ NADĚJE?.....	18
2.9	ODSOUZEN!.....	18
2.10	POKUSY O REHABILITACI.....	19
2.11	HILSNEROVA AFÉRA V TISKU.....	19
2.12	HILSNEROVA AFÉRA V ZRCADLE REAKCÍ TEHDEJŠÍ SPOLEČNOSTI.....	20
3	CHARAKTERISTIKA PERIODIK PARDUBICKÉHO KRAJE (1899 – 1900)	21
3.1	ČÁSLAV.....	22
3.1.1	<i>PRAVDA</i> (týdeník).....	22
3.2	CHRUDIM.....	23
3.2.1	<i>ČESKÝ VÝCHOD</i> (týdeník).....	23
3.2.2	<i>HLASY</i> (týdeník).....	24
3.3	PARDUBICE.....	24
3.3.1	<i>HLASY ZE SIONA</i> (čtrnáctideník).....	25
3.3.2	<i>NEODVISLÉ LISTY</i> (týdeník).....	25
3.3.3	<i>OSVĚTA LIDU</i> (týdeník).....	26
3.3.4	<i>PARDUBICKÉ NOVINY</i> (týdeník).....	27
3.3.5	<i>SAMOSTATNÉ SMĚRY</i> (týdeník).....	27
3.3.6	<i>STRÁŽ VÝCHODOČESKÁ</i> (týdeník).....	28
3.4	POLIČKA.....	28
3.4.1	<i>JITŘENKA</i> (čtrnáctideník).....	28
4	ODRAZ HILSNEROVY AFÉRY V ČLÁNCÍCH REGIONÁLNÍHO TISKU	30
4.1	PRAVDA.....	30
4.1.1	ROK 1899.....	30
4.1.1.1	KVĚTEN.....	30
4.1.1.2	ZÁŘÍ.....	31
4.1.1.3	ŘÍJEN.....	33
4.1.2	ROK 1900.....	33
4.1.2.1	ÚNOR.....	33
4.1.2.2	BŘEZEN.....	34
4.1.2.3	KVĚTEN.....	34
4.1.2.4	ŘÍJEN.....	34
4.1.2.5	LISTOPAD.....	34
4.1.3	ZHODNOCENÍ ÚLOHY „PRAVDY“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE.....	35
4.2	ČESKÝ VÝCHOD.....	35
4.2.1	ROK 1899.....	36
4.2.1.1	ČERVEN.....	36
4.2.1.2	ČERVENEC.....	37
4.2.1.3	ZÁŘÍ.....	38
4.2.1.4	ŘÍJEN.....	41
4.2.1.5	LISTOPAD.....	43
4.2.1.6	PROSINEC.....	44
4.2.2	ROK 1900.....	45
4.2.2.1	BŘEZEN.....	45

4.2.2.2	DUBEN	45
4.2.2.3	KVĚTEN	46
4.2.2.4	ČERVEN	47
4.2.2.5	ZÁŘÍ	47
4.2.2.6	LISTOPAD	47
4.2.2.7	PROSINEC	48
4.2.3	ZHODNOCENÍ ÚLOHY „ČESKÉHO VÝCHODU“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE	48
4.3	HLASY	49
4.3.1	ROK 1899	50
4.3.1.1	SRPEN	50
4.3.1.2	ZÁŘÍ	52
4.3.1.3	ŘÍJEN	53
4.3.1.4	LISTOPAD	54
4.3.2	ROK 1900	54
4.3.2.1	DUBEN	54
4.3.2.2	LISTOPAD	55
4.3.2.3	PROSINEC	55
4.3.3	ZHODNOCENÍ ÚLOHY „HLASŮ“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE	56
4.4	HLASY ZE SIONA	56
4.4.1	ROK 1900	57
4.4.1.1	ÚNOR	57
4.4.1.2	BŘEZEN	58
4.4.1.3	LISTOPAD	58
4.4.1.4	PROSINEC	60
4.4.2	ZHODNOCENÍ ÚLOHY „HLASŮ ZE SIONA“ V HILSNERIÁDĚ	61
4.5	NEODVISLÉ LISTY	61
4.5.1	ROK 1899	61
4.5.1.1	ČERVENEC	61
4.5.1.2	ZÁŘÍ	62
4.5.1.3	ŘÍJEN	63
4.5.1.4	LISTOPAD	63
4.5.2	ROK 1900	64
4.5.2.1	ÚNOR	64
4.5.2.2	BŘEZEN	64
4.5.2.3	DUBEN	64
4.5.2.4	KVĚTEN	65
4.5.2.5	ZÁŘÍ	65
4.5.2.6	LISTOPAD	65
4.5.3	ZHODNOCENÍ ÚLOHY „NEODVISLÝCH LISTŮ“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE	67
4.6	OSVĚTA LIDU	67
4.6.1	ROK 1899	67
4.6.2	ROK 1900	68
4.6.2.1	LEDEN	68
4.6.2.2	SRPEN	68
4.6.3	ZHODNOCENÍ ÚLOHY „OSVĚTY LIDU“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE	69
4.7	PARDUBICKÉ NOVINY	69
4.7.1	ROK 1900	69
4.7.1.1	LISTOPAD	69
4.7.2	ZHODNOCENÍ ÚLOHY „PARDUBICKÝCH NOVIN“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE	70
4.8	SAMOSTATNÉ SMĚRY	70
4.8.1	ROK 1900	71
4.8.1.1	LISTOPAD	71
4.8.1.2	PROSINEC	71
4.8.2	ZHODNOCENÍ ÚLOHY „SAMOSTATNÝCH SMĚRŮ“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE	71
4.9	STRÁŽ VÝCHODOČESKÁ	72
4.9.1	ROK 1899	72
4.9.1.1	ZÁŘÍ	72

4.9.1.2	LISTOPAD.....	73
4.9.1.3	PROSINEC.....	73
4.9.2	ZHODNOCENÍ ÚLOHY „STRÁŽE VÝCHODOČESKÉ“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE.....	73
4.10	JITŘENKA.....	74
4.10.1	ROK 1899.....	74
4.10.1.1	ČERVEN.....	74
4.10.2	ROK 1900.....	75
4.10.2.1	LISTOPAD.....	75
4.10.2.2	PROSINEC.....	75
4.10.3	ZHODNOCENÍ ÚLOHY „JITŘENKY“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE.....	75
5	SROVNÁNÍ ČINNOSTI JEDNOTLIVÝCH PERIODIK VE SLEDOVÁNÍ HILSNEROVY AFÉRY.....	76
5.1	ČASOVÉ SLEDOVÁNÍ HILSNEROVY AFÉRY.....	76
5.2	TITULNÍ STRANA.....	76
5.3	DOBOVÉ KARIKATURY.....	77
5.4	INFORMAČNÍ PŘÍNOS.....	77
5.5	KOMPARACE NÁZORŮ JEDNOTLIVÝCH PERIODIK NA HILSNEROVU AFÉRU ..	79
5.6	STRUKTURÁLNÍ PODOBNOST PERIODIK.....	81
5.7	CELKOVÁ PŘÍNOSNOST.....	81
6	ZÁVĚR.....	82
7	SOUPIS PRAMENŮ A LITERATURY.....	85
7.1	PRAMENY.....	85
7.2	LITERATURA.....	86
8	PŘÍLOHOVÁ ČÁST.....	88

1 ÚVOD

Výběr tématu mé bakalářské práce byl inspirován kratší písemnou prací, kterou jsem zpracovávala v prvním ročníku v rámci historické exkurze, pořádanou katedrou dějepisu. Zadání referátu spočívalo ve stručném přiblížení dějin města Polná se zaměřením především na Hilsnerovu aféru. Už při psaní této práce jsem měla jistý informační náskok – díky rodinným známým navštěvujeme Polnou pravidelně každý rok a při výletech po okolí kolem míst spojených s touto událostí (například k symbolickému hrobu Anežky Hružové v lese Březina nebo k jejímu opravdovému hrobu na místním hřbitově) jsme na téma hilsneriády několikrát narazili. Tento dlouhodobější zájem o problematiku Hilsnerovy aféry podnítil mé rozhodnutí věnovat se mu i v bakalářské práci.

Jelikož už toto téma bylo široce rozebráno v mnoha publikacích, snažila jsem se vymyslet zaměření s novým (nebo ne tolik probíraným) úhlem pohledu. Proto jsem se nakonec rozhodla zkoumat toto téma z hlediska článků z novin Pardubického kraje, které o této události informovaly. Za určující faktor výběru právě této lokality považuji blízký osobní vztah k danému kraji, v jehož samém centru – Pardubicích – žiji od narození. Z tohoto důvodu mě zajímalo sledovat ohlas Hilsnerovy aféry prostřednictvím tisku právě zde a pomocí získaných poznatků zakončit své bakalářské studium.

Hlavním cílem mé práce je tedy analyzovat články s tematikou Hilsnerovy aféry z regionálních novin Pardubického kraje a vyhodnotit, jak zde byli čtenáři o této problematice v letech 1899 a 1900 informováni.

Jak už jsem uvedla výše, v případě tohoto tématu rozhodně nelze mluvit o nedostatku literatury. Především v první kapitole, věnované samotnému obecnému představení Hilsnerovy aféry, jsem uvedené informace čerpala ze známých literárních titulů. Nejužitečnější mi v tomto ohledu byla kniha Jiřího Kovtuna – *Tajuplná vražda v Polné, Případ Leopolda Hilsnera*¹, která o této problematice přináší zcela kompletní a podrobné údaje. Dále jsem čerpala z knihy Bohumila Černého a kol. – *Hilsneriáda: k 100. výročí 1899 – 1999*² a také Jiřího Čejky

¹Kovtun Jiří. *Tajuplná vražda v Polné, Případ Leopolda Hilsnera*. Praha: Sefer, 1994.

²Černý, Bohumil a kol. *Hilsneriáda: k 100. výročí 1899 – 1999*. Praha: Linda, 1999.

a kol. – *Polná 1242 – 1992*³, díky které jsem se stručně seznámila s dějinami tohoto města. Při hledání „novějších“ informací o Hilsnerově aféře (především o otázkách Hilsnerovy rehabilitace) jsem vyšla z knihy *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899 – 1999*⁴, která zahrnuje sérii přednášek z konference, pořádané na Karlově Univerzitě ve dnech 24. – 26. listopadu 1999. Pro získání většího přehledu o charakteru doby a především o otázkách českého antisemitismu na konci 19. století jsem se informovala hlavně z knihy Michala Frankla – „*Emancipace od židů*“, *Český antisemitismus na konci 19. století*⁵, a trochu také z knihy Tomáše Pěkného – *Historie Židů v Čechách a na Moravě*.⁶

Druhá kapitola se zabývá popisem charakteru periodik, která vycházela ve stanovených letech 1899 – 1900 v Pardubickém kraji. V této kapitole jsem vymezila dobu, po kterou byly tisky vydávány, uvedla neznámější jména spojená s jejich činností a pro lepší názornost popsala jejich vzhledovou stránku. S jejich přehledem jsem se nejprve seznámila v krátké příručce Zdeňka Bičíka – *Bibliografie kraje Pardubického*⁷ a při zjišťování podrobnějších údajů (nebo údajů, které v Bičkově příručce chyběly) jsem nahlédla také do publikace Vladimíra Lesáka a Jiřího Maliny – *Bibliografie novin a časopisů východních Čech v letech 1650 – 1945*⁸. Užitečné informace jsem našla také v knize Mileny Beránkové – *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*⁹, která se ovšem vyjadřovala pouze k „Pardubickým novinám“ a „Českému východu“. Na radu pardubických archivářů jsem se při studiu dostala také ke *Zprávám klubu přátel Pardubicka*, avšak jejich vydané studie nebyly vzhledem k tématu mé práce tolik přínosné.

Největším úskalím při zjišťování informací právě pro tuto kapitolu bylo samotné fyzické dohledání periodik. Ačkoliv publikace Zdeňka Bičíka je zatím nejprehlednějším vydaným seznamem o periodicích Pardubického kraje, při

³Čejka, Jiří a kol. *Polná 1242 – 1992*. Polná: Městský úřad v Polné, 1992.

⁴Kolektiv autorů. *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899 – 1999*. Praha: Židovské muzeum, 1999.

⁵Frankl, Michal. „*Emancipace od židů*“, *Český antisemitismus na konci 19. století*. Praha: Paseka, 2007.

⁶Pěkný, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 2001.

⁷Bičík, Zdeněk. *Bibliografie kraje Pardubického*. Pardubice: Krajský dům osvěty, 1959.

⁸Lesák, Malina. *Bigliografie novin a časopisů východních Čech v letech 1650 – 1945*. Hradec Králové: Ústav pedagogické fakulty PdF VŠP, 1998.

⁹Beránková, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970.

samotném hledání již vybraných titulů jsem narážela na časté problémy jako obtížnost dohledání současného uložení periodika, jeho nulová angažovanost v Hilsnerově aféře¹⁰, špatný fyzický stav novin nebo jednoduše jejich ztráta. Nejnázornějším příkladem je v tomto ohledu „Osvěta lidu“, která se (z let 1899 a 1900) dochovala pouze ve 14 ti číslech, které byly v nechronologickém pořadí uloženy na třech různých místech.¹¹ Samotné určení, do kterého kraje noviny opravdu spadaly, opět doprovázely jisté komplikace, jelikož řada novin často měnila svou tiskařskou doménu, a tedy jejich zařazení do Pardubického kraje bylo občas sporné.

Stěžejní část mé práce tvoří právě následující třetí kapitola. Při jejím zpracování jsem se na literární tituly obracela pouze v případě upřesňování informací uveřejněných v článcích. U každého periodika jsem v chronologickém pořadí okomentovala všechny jeho vydané články o Hilsnerově aféře v letech 1899 a 1900 a v krátkém dílčím závěru se pokusila zdůraznit hlavní tematické body, o kterých určité noviny opakovaně psaly. Jelikož žádné noviny své strany nečíslovaly, z hlediska formální potřeby a přehlednějšího odkazování na citované informace jsem zavedla vlastní číslování – titulní strana nese číslo 1 a v tomto duchu pokračuje číslování dále.

V letech 1899 – 1900 vycházelo v Pardubickém kraji přesně deset periodik, a i když se jejich angažovanost v Hilsnerově aféře značně lišila, snažila jsem se zachytit činnost každého z nich. Jednalo se o tato periodika - čáslavská „Pravda“, chrudimský „Český východ“ a „Hlasy“, pardubické „Hlasy ze Siona“, „Neodvislé listy“, „Osvěta lidu“, „Pardubické noviny“, „Samostatné směry“, „Stráž východočeská“ a poličská „Jitřenka“.

Celkové shrnutí a porovnání činnosti všech deseti periodik jsem provedla v závěrečné kapitole. Zde jsem chtěla především poukázat nejen na názorové podobnosti mezi některými periodiky, ale především na odlišnosti, které se objevovaly častěji. V této poslední kapitole jsem se pokusila nalézt co nejvíce možných kritérií srovnání - například které noviny informovaly o hilsneriádě nejvíce, s jakými ostatními periodiky nacházely podobné úhly pohledu atd.

¹⁰Jako v případě pardubického periodika „Pernštýn“.

¹¹Městské muzeum Čáslav, Národní knihovna – Fond 19. století a SOA Zámorsk.

Uvedené novinové články jsou důležitým dokladem, jakým způsobem byly informace v dané době prezentovány a jak se jednotlivá periodika snažila získávat své čtenáře. I toto hledisko je podstatné si uvědomit a pracovat s ním při utváření názorů na jednotlivé tisky.

2 POLNÁ A HILSNEROVA AFÉRA

2.1 POLNÁ V DRUHÉ POLOVINĚ 19. STOLETÍ

V posledních čtyřech desetiletích 19. století otřásly Polnou dvě významné události, jejichž prostřednictvím se toto malebné městečko na východě Čech nedaleko Jihlavy dostalo do širšího povědomí celé tehdejší společnosti. Nejprve v roce 1863 narušil klid polenských obyvatel velký požár, jehož důsledkem byla hospodářská a demografická stagnace města. Ovšem daleko hlubší následky ve svém charakteru nesla událost druhá, která zapříčinila nejen obrovský zájem tisku, ale také velké názorové vypětí a rozdělení tehdejší společnosti.¹² Tato aféra, všeobecně známá jako Hilsnerova, uvedla toto malé město do středu veškerého dění na konci 19. století a směle byla přirovnávána k událostem za hranicemi země.¹³

2.2 NÁLEZ TĚLA ANEŽKY HRŮZOVÉ

Na začátku pátrání po Anežce Hrůzové, devatenáctileté dívce z Malé Věžnice, ještě zdaleka nikdo netušil, jak obrovský ohlas a zájem jeho výsledek vyvolá. K vyhlášení pátrání došlo 31. března 1899 bezprostředně poté, co její matka Marie Hrůzová nahlásila na četnické stanici v Polné její pohřešování už od středy 29. března, kdy se její dcera nevrátila ze šití od své zaměstnavatelky Blandiny Prchalové, bydlící právě v Polné. Anežka Hrůzová byla nejmladším dítětem Marie a Františka Hrůzových, která po smrti otce bydlela s matkou a bratrem Janem v Malé Věžnici nedaleko Polné.¹⁴

Na Bílou sobotu 1. dubna bylo její tělo nalezeno v lesíku Březina, přes který každodenně chodila z domova k Blandině Prchalové. Anežčino tělo neslo známky násilného zápasu s viditelnou řeznou ránou na krku, čehož si všiml i strážmistr

¹²Čejka 1992: 118.

¹³Tou nejznámější byla Dreyfusova aféra, vykonstruovaný proces proti židovskému důstojníkovi francouzského generálního štábu Alfrédu Dreyfusovi. Roku 1894 došlo k jeho zatčení a obvinění z vyzvědačství pro německé vyslanectví v Paříži. Dreyfus byl dvakrát soudem shledán vinným, posléze omilostněn a nakonec roku 1906 rehabilitován s tím, že odsouzení mělo být založeno na falešných dokumentech (skutečným viníkem byl francouzský major F. W. Esterhazy, který se údajně později přiznal). Celý tento proces doprovázela divoká kampaň antisemitského tisku. O uvedení tohoto tématu do povědomí veřejnosti se zasloužil především francouzský spisovatel É. Zola, který uveřejnil otevřený dopis s názvem *J'accuse!* (Žaluji!), určený francouzskému prezidentovi, s apelem na Dreyfusovo propuštění. Kovtun 1994: 146.

¹⁴Černý 1999: 15.

Klenovec, který byl pověřen vedením tohoto pátrání. Není zcela jisté, kdo jako první (nejčastěji se však uvádí samotná postava strážmistra Klenovce) navrhl spojitost tohoto řezu s židovským rituálním motivem – košerováním. Tento fenomén zatemňoval myšlení prostých i vzdělaných lidí a vedl k revokaci pověry středověkého rázu, podle které má krev křesťanské panny přijít do židovských velikonočních macesů (na častý argument, že židovské velikonoční svátky v této době už skončily, nikdo nereagoval).¹⁵

Jak je možné, že se toto absurdní „vysvětlení“ ujalo v době charakterizované pokrokem vědy, techniky a vzdělání, je těžko pochopitelné. Přesto však došlo k obrodě této myšlenky, která začala přitahovat nemalý zájem společnosti.¹⁶ Jistou měrou k tomu přispěly různé lidové předsudky a fantazie, ale hlavně nově se formulující politický antisemitismus konce 19. století.¹⁷

2.3 POČÁTEK VYŠETŘOVÁNÍ

První otázky ve vyšetřování vedly ke zjištění pachatelovy identity. Zcela bezprostředně byla shledána v postavě chudého polenského žida¹⁸ - Leopolda Hilsnera – obecně známého pro svou lenost a zálibu v tuláctví. Ještě v sobotu 1. dubna 1899 byl zatčen a vyslýchán.¹⁹ Kromě ustanovené vyšetřovací komise – c. k. soudní rada dr. Bedřich Reichenbach, polenští lékaři MUDr. Václav Michálek a MUDr. Alois Prokeš – zahájil svou činnost také „právní výbor“ polenské radnice

¹⁵Čejka 1992: 119.

¹⁶Frankl 2007: 273.

¹⁷V této podobě se prvním významným případem stala událost v uherském Tiszaeszláru, kde došlo k obvinění židů ze spáchání rituální vraždy E. Solymosiové, ztracené o Velikonocích 1882. Další případ pocházel z německého Xantenu, ve kterém v roce 1891 údajně židovský řezník zavraždil (doslova podříznul) pětiletého chlapce. V době Hilsnerovy aféry se také pozornost obracela k vraždě gymnazijního studenta v západním Prusku, jehož tělo bylo prý rozřezáno na několik částí. Také přímo z českých zemí se donesla řada takovýchto zpráv – tak například v roce 1887 byl obviněn žid D. Tandler z Holešova z odebírání krve; podobné příběhy byly k slyšení také z Nových Benátek v roce 1892 a z Kolína v roce 1893 (blíže v chrudimských „Hlasech“ z 10. srpna 1899). Frankl 2007: 276 – 280.

¹⁸Na tomto místě bych ráda objasnila úskalí při psaní slova žid/Žid, tedy zda s velkým nebo malým písmenem. Oficiální pravidla českého pravopisu stanovují psaní malého písmena v případě označení náboženské skupiny a velkého písmena při označení etnické příslušnosti. Sám Michal Frankl uvádí ve své knize „*Emancipace od židů*“ spornost tohoto rozlišení a pokládá psaní velkého či malého písmene za rozhodnutí každého autora (Frankl 2007: 21). Vzhledem k tomu, že ve své práci řeším problematiku židů z náboženského hlediska, budu upřednostňovat psaní malého písmene.

¹⁹Čejka 1992: 119.

v čele se starostou Rudolfem Sadilem.²⁰ Díky kladení sugestivních otázek přinesla činnost tohoto „výboru“ řadu svědeckých výpovědí, které podporovaly oficiálně proklamované zprávy – způsob vraždy Anežky Hružové vycházel ze židovského rituálního motivu.²¹ Tuto tezi ještě podpořila pitva, provedená polenskými lékaři 6. dubna 1899, jejíž závěrečné a velmi nepřesné dobrozdání výrazně vycházelo z jejich vlastních teorií, zaměřujících se především na řeznou ránu na krku (a „absenci“²² velkého množství krve, které by takovéto ráně odpovídalo).²³

2.4 VÝPOVĚDI SVĚDKŮ

Sugestivní způsob vyšetřování „právního výboru“ a stále se rozšiřující víra v rituální motiv²⁴ vraždy udávaly tomuto případu zcela ojedinělý ráz. Obvinění proti Hilsnerovi bylo vybudováno téměř bez jakýchkoliv jasných důkazů, a i přesto získalo podporu téměř celého polenského obyvatelstva. I tak se našli lidé, kteří odmítli „zneuctít“ svá svědectví a postavili se na podporu Hilsnerovy nevin. K takovýmto „odvážlivcům“ patřila například manželka starosty Malé Věžnice Johana Vomelová, která krátce před vraždou v Březině (lékařskými posudky stanovenou na 29. března kolem 17 hodiny) viděla neznámého muže s holí v ruce (s největší pravděpodobností Anežčina vraha), kterého ovšem odmítla identifikovat jako Leopolda Hilsnera.²⁵ Na Hilsnerovu obranu se postavil také Ferdinand Vlček (farář v Nové Vsi u Chotěboře a katecheta v Polné), který den před vraždou potkal v Březině muže „s přísným pohledem velkého bystrého oka“, kterého rozhodně neztotožňoval s L. Hilsnerem (spíše s mužem, kterého potkala J. Vomelová).²⁶ K těmto výpovědím se přidala také Anežčina zaměstnavatelka Blandina Prchalová,

²⁰Na práci „právního výboru“ se podíleli také antisemitský redaktor časopisu „České zájmy“ Jaromír Hušek a rakouský křesťanskosociální antisemita Hanns Arnold Schwer. Frankl 2007: 282.

²¹Frankl 2007: 282.

²²Tato zpráva měla podpořit právě myšlenku rituální vraždy, kdy pachatel tuto krev z místa činu odnesl (pro náboženské účely), a proto po ní nebyly na zemi odpovídající stopy. Kovtun 1994: 35.

²³Černý 1999: 27.

²⁴Důležitou postavu ve vývoji obvinění z rituální vraždy v Rakousku – Uhersku a specificky v českých zemích sehrál na konci 19. století profesor teologické fakulty pražské univerzity August Rohling. Jeho teze nacházely ohlas nejen u evropských antisemitů, ale nabývaly svého uplatnění také v soudních procesech. A. Rohling vystupoval jako soudní znalec v otázkách Talmudu a židovského náboženství, které podle jeho výkladu židům dovoľovalo tajné zabíjení jejich nežidovských spoluobyvatel. Frankl 2007: 276.

²⁵Černý 1999: 21.

²⁶tamtéž: 25.

kteřá popřela možnost, že by se Anežka s Hilsnerem znala, a tedy o ní nemohl mít přesné informace.

Činností „právního výboru“ se brzy objevila celá řada svědků, „rozpomínajících si“ na dříve neuvedené výpovědi. První z nich byl povozník František Cink, který údajně bezprostředně před vraždou zahlédl v jedné polenské uličce Hilsnera se dvěma židy, rychle se ubírající směrem k místu vraždy. Jeden z nich měl prý nést zabalený podlouhlý předmět, pravděpodobně košerácký nůž.²⁷ Na stranu F. Cinka se s jinou výpovědí postavil Petr Pešák, který tvrdil, že v inkriminovanou dobu zahlédl Hilsnera s komplici na kraji lesa. Jeho svědectví bylo ovšem značně nespolehlivé – opíralo se o tvrzení, že postavu Hilsnera rozlišil na vzdálenost zhruba 600 ti set kroků. Svému zraku však věřil a identifikoval na Hilsnerovi hledané šedé šaty²⁸ a jeho „typické“ zacházení s holí.²⁹

Snahu samotného Leopolda Hilsnera reagovat na tato „svědectví“ ztěžovala jeho špatná paměť – kvůli neurčitému způsobu trávení volného času (toulání se a nicnedělání) bylo pro něj velkým problémem vzpomenout si na činnosti, které 29. března provozoval. Z úzkostlivého strachu o prokázání alibi neustále měnil své výpovědi, což k jeho celkové věrohodnosti rozhodně nepřispívalo.³⁰

2.5 PŘED KUTNOHORSKÝM PROCESEM

Zpráva o této záhadné vraždě v Polné rychle opustila své „místo“ v Českomoravské vrchovině a stala se celonárodní aférou integrovanou do soudobého antisemitského kontextu.³¹ Všechny hlavní české listy přinášely zprávy o průběhu vyšetřování v Polné a později i o soudních řízeních v Kutné Hoře a Písku. Vůbec první informace byly otištěny ve „Večerních listech“, „Katolických“ a „Radikálních“ listech. Redaktor „Českých zájmů“ Jaromír Hušek informoval jako první vídeňské redaktořy (napsal přímo vůdci vídeňských radikálů Ernstu

²⁷Frankl 2007: 284.

²⁸V těchto šatech podle výpovědi potkali J. Vomelová a F. Vlček podivného muže, pohybujícího se v Březině okolo doby vraždy. Ty byly nakonec nalezeny v synagoze ve Velkém Meziříčí s rozsáhlými stopami po krvi. Leopold Hilsner si nemohl vzpomenout, kde ke skvrnám přišel, zároveň však popřel, že by tyto šaty měl 29. března 1899 na sobě. Černý 1999: 39.

²⁹Černý 1999: 26.

³⁰tamtéž: 28.

³¹Frankl 2007: 285.

Schneiderovi), čímž podnítl činnost antisemitsky orientovaného vídeňského tisku (například Deutsches Volksblatt nebo Neue Freie Presse).³²

Mezitím se situace v Polné velmi vyostřovala a nenávisť k židům postupně stoupala. I přes ne zcela ujasněné souvislosti ve vyšetřování podal státní zástupce dr. Antonín Schneider – Svoboda v červenci 1899 žalobu na Leopolda Hilsnera pro vraždu Anežky Hružové.³³ Žalující stranu, rodinu Hružových, zastupoval dr. Karel Baxa, vůdce státoprávních radikálů.³⁴ Hilsnerovu nevinu se naopak snažil prokázat jeho obhájce, dr. Zdenko Auředníček, advokát z Kutné Hory.³⁵

2.6 PRVNÍ PŘELÍČENÍ S HILSNEREM

Dne 12. září 1899 byl zahájen u okresního soudu v Kutné Hoře proces s Leopoldem Hilsnerem. Téma rituální vraždy bylo rozhodujícím elementem obrovského zájmu veřejnosti a především žurnalistiky (i zahraniční) o tento proces. Už od počátku však přelíčení probíhalo v jednoznačně antisemitské atmosféře, podporované nejen přítomnými antisemitskými novináři (jako Jaromír Hušek nebo Václav Březnovský), ale také státním zástupcem Schneiderem – Svobodou, žalobcem Karlem Baxou a samotným předsedajícím soudcem Josefem Ježkem. Všechny tyto osoby vycházely z konstrukce rituální vraždy a udávaly „směr“ cesty ke konečnému výsledku.³⁶ Proti takovéto přesile neměl dr. Auředníček velkou šanci, i přes snahu pokládat racionální argumenty o nepodloženosti obvinění a nedostatku důkazů. Ačkoliv došlo k výslechu zhruba 70 ti svědků a také řešení alibi jeho Hilsnerových dalších kamarádů³⁷, nic z toho nevzešlo v prospěch obžalované strany. Dvanáctičlenná porota nakonec souhlasně odpověděla na otázku po aktivní účasti (buď i jako spolupachatele) Leopolda Hilsnera na vraždě Anežky Hružové a odsoudila jej k trestu smrti provazem.³⁸

³²Černý 1999: 31.

³³tamtéž: 43.

³⁴Kovtun 1994: 118.

³⁵Černý 1999: 44.

³⁶Frankl 2007: 286.

³⁷Mezi nejvíce podezřelé patřil Hilsnerův přítel Vincenc Zelinger, jehož alibi se po 16 té hodině dne 29. března nepodařilo prokázat a ztěžovaly jej také různé pochybné okolnosti. Černý 1999: 56.

³⁸Černý 1999: 57.

2.7 PO HILSNEROVĚ PRVNÍ PROHŘE

Bezprostředně po vyhlášení rozsudku podal dr. Auředníček zmateční stížnost c. k. Nejvyššímu soudnímu a kasačnímu dvoru ve Vídni proti rozhodnutí kutnohorské poroty. Na podporu Auředníčkova boje se postavil také dr. Josef Bulova, který vyjádřil pochybení o práci polenských lékařů a domníval se, že k podříznutí těla došlo až po udušení (tento čin měl tedy odvést pozornost od pravého vraha). Také soudní adjunkt Otto Baudyš se obrátil k dvornímu radovi Reichenbachovi s názorem o možném pachateli přímo z domu rodiny Hružových (Baudyš uvažoval konkrétně nad Anežčiným bratrem Janem).³⁹ Napětí po vynesení rozsudku Leopold Hilsner psychicky neunesl a snažil se zachránit si život údajným přiznáním a jmenováním spoluviníků – Jošuu Erbmana a Salamona Wassermanna (viz charakteristika s. 32). Jeho tah však byl brzy odhalen a Hilsner své neuvážené doznání stáhl.⁴⁰

Po vynesení rozsudku se do veřejné diskuse o údajné rituální vraždě v Polné poprvé zapojil T. G. Masaryk. Za účelem získání objektivních informací sám navštívil inkognito místo vraždy a mluvil se svědky případu. Z těchto zpráv poté sestrojil příběh, podle kterého byla Anežčina smrt jen vyústěním nepříjemné rodinné situace, která dohnala tuto mladou dívku k sebevraždě.⁴¹ Své názory (především ohledně chyb ve vyšetřování) prezentoval v knize *Nutno revidovati proces polenský*⁴², vydanou Janem Herbenem v listopadu roku 1899.⁴³ Masaryk byl za tyto názory vystaven nepříznivé reakci (především studentů) a jeho osoba byla soustavně urážena.⁴⁴

K znovuotevření Hilsnerova případu přispěla analýza profesorů lékařské fakulty pražské univerzity, kteří zpochybnili některá tvrzení, o něž se opíralo Hilsnerovo obvinění. Na základě těchto posudků zrušil kasační soud ve Vídni kutnohorský rozsudek a nařídil nové projednávání u krajského soudu v Písku.⁴⁵

³⁹Černý 1999: 60.

⁴⁰Frankl 2007: 287.

⁴¹Čejka 1992: 119.

⁴²T. G. Masaryk. *Nutno revidovati proces polenský*. Praha: Čas, 1899.

⁴³Černý 1999: 67.

⁴⁴Čejka 1992: 119.

⁴⁵Frankl 2007: 287.

2.8 NOVÁ NADĚJE?

K původnímu Hilsnerovu obvinění byla kromě obžaloby z nactiutrhání jmenovaných spolupachatelů nečekaně připojena ještě údajná vražda 23leté služky z Horní Věžnice, Marie Klímové, která zmizela v červenci 1898. Její kostra byla nalezena až v říjnu 1898 v lese Mršníku, blízko Polné, ovšem nikdy se zcela nepodařilo prokázat, že se skutečně jednalo o pozůstatky Marie Klímové.⁴⁶

Zahájení píseckého procesu bylo stanoveno na 25. října 1900. Ve funkci předsedy senátu krajského soudu vystoupil dr. Otakar Winter, jako veřejný žalobce dr. Malijovský, dále vyšetřující soudce dr. Šebánek; k zástupci rodiny Hružovy dr. Karlu Baxovi se přidal dr. Pevný a k Hilsnerovu obhájci dr. Auředníčkovi dr. Vodička.⁴⁷

Na základě obdobných svědectví a stejného myšlenkového založení byl Hilsner opět jednohlasně shledán vinným, tentokrát nejen z vraždy Anežky Hružové, ale také ze spolupůsobení při zavraždění Marie Klímové a za udání křivé výpovědi.⁴⁸ Verdikt ze 14. listopadu 1900 – odsouzen k trestu smrti provazem – tak zničil poslední Hilsnerovu naději. Marný pokus jeho obhájce o zahájení nového procesu nebyl vyslyšen.⁴⁹

2.9 ODSOUZEN!

Ihned po rozsudku vypsala Izraelská unie ve Vídni odměnu 20 000 K za vypátrání skutečného vraha⁵⁰, aby hájila čest celého národa a zabránila nebezpečí, že se výsledku soudního jednání může kdykoliv zneužít proti všem židům.⁵¹

V napjaté hrůze budoucích událostí vyčkával L. Hilsner půl roku, po jehož uplynutí byl převezen do Prahy, kde čekal na rozhodnutí samotného císaře Františka Josefa I. Ten nakonec zmírnil jeho trest na doživotní žalář na Pankráci, kam v červnu 1901 Hilsner nastoupil. Nejen jeho žádost o zahájení nového trestního řízení v roce 1902, ale také žádost jeho matky o milost pro svého syna v roce 1909

⁴⁶Černý 1999: 73.

⁴⁷Kovtun 1994: 400.

⁴⁸Frankl 2007: 287.

⁴⁹Černý 1999: 97.

⁵⁰Unie se pokusila podat několik návrhů na další možné podezřelé, ovšem všechny byly zamítnuty. Černý 1999: 104.

⁵¹Černý 1999: 97 – 98.

byla zamítnuta. Teprve v roce 1918 byl Leopold Hilsner omilostněn a propuštěn rakouským císařem Karlem.⁵²

S novým příjmením Heller se pokusil také o nový život. Oženil se s učitelkou židovské školy ve Velkém Meziříčí, se kterou se přestěhoval do Vídně. Leopold Hilsner zemřel 8. ledna 1928 v Rotschildově nemocnici ve Vídni, pravděpodobně na rakovinu tlustého střeva.⁵³

2.10 POKUSY O REHABILITACI

Hilsnerova aféra byla ve své době zcela ojedinělým případem. Založena na středověké pověře přesvědčila o své „pravdivosti“ nejen obyčejný lid, ale také státní představitele spravedlnosti a inteligence. Přes nespočetné argumenty proti byla rituální teorie skrytě přijata a nevinný člověk dvakrát odsouzen k nejvyššímu trestu.⁵⁴

Ačkoliv od hilsneriády uplynulo více než sto let, i v dnešním 21. století ještě existují lidé, kteří usilují o prokázání Hilsnerovy nevinny a o dosažení jeho rehabilitace in memoriam. K těmto lidem patří například MUDr. Petr Vašíček, který 18. prosince 1995 podal u Nejvyššího státního zastupitelství v Brně stížnost pro porušení zákona v Hilsnerův neprospěch. Ta byla zamítnuta, a tak se P. Vašíček obrátil na Ministerstvo spravedlnosti v Praze, ze kterého vzešel dokument JUDr. Vlasty Parkanové anulující rozsudky soudů v Kutné Hoře a Písku. Její rozhodnutí potvrdil v říjnu roku 1999 JUDr. Otakar Motejl a předal odpovědnost konečné rehabilitace na rakouské orgány. V současné době je tedy tento pomyslný „míč“ na straně vídeňského Ministerstva spravedlnosti.⁵⁵

2.11 HILSNEROVA AFÉRA V TISKU

Především mocný vliv tisku dopomohl k vytvoření celkového obrazu Hilsnerovy aféry, který ovlivňoval veřejné mínění a přispíval k rozšiřování středověké pověry o rituální vraždě.⁵⁶ V tehdejší době v podstatě neexistovalo denní periodikum, které by ve svých člancích ani jednou nenarazilo na téma hilsneriády. Rozdělení tehdejší společnosti na dva tábory kopíroval také rozchod žurnalistů –

⁵²Frankl 2007: 288.

⁵³Černý 1999: 108.

⁵⁴tamtéž: 188.

⁵⁵Hilsnerova aféra a česká společnost 1999: 143.

⁵⁶Černý 1999: 185.

první skupina svými vyjádřeními podporovala oficiální zprávy o rituální vraždě, druhá naopak bojovala za Hilsnerovu nevinu a stála na Masarykově a Auředníčkově straně.

Do první kategorie bychom (z periodik nadregionálního významu) mohli zařadit „Radikální listy“ (tento orgán strany radikálně státoprávní se nejvíce „zasloužil“ o rozšiřování antisemitismu ještě před samotnou hilsneriádou), „Katolické listy“ (klerikální list), „Národní listy“ (orgán mladočechů) a „Národní politika“ (orgán staročechů).

Za Masarykem stály a proti myšlence rituální vraždy vystupovaly především „Právo lidu“ (orgán Československé strany sociálně demokratické) a „Čas“ (redaktorem tohoto nezávislého pokrokového deníku byl Jan Herben).⁵⁷

2.12 HILSNEROVA AFÉRA V ZRCADLE REAKCÍ TEHDEJŠÍ SPOLEČNOSTI

Závěr 19. století představil tehdejší společnost jako nejistý bod pohybující se mezi dvěma krajnostmi. Na jedné straně vývojově směřovala k dotváření její moderní podoby, avšak na straně druhé byl tento vývoj narušován jistým charakterovým úpadkem lidí, ovlivněných mýtem o rituální vraždě. Antisemitismus na přelomu 19. a 20. století byl příznakem této společenské krize, vyúsťující v iracionální xenofobii.

Hilsnerova aféra nebyla prvním (a ani posledním) nepřilíš lichotivým obrazem tehdejší společnosti. Byla názornou ukázkou toho, co všechno mohlo vzejít z lidské naivity a pověrčivosti. Na druhou stranu se objevili lidé, kteří, přesvědčení o své pravdě, se nebáli bojovat proti téměř celé tehdejší společnosti.

⁵⁷Černý 1999: 176.

3 CHARAKTERISTIKA PERIODIK PARDUBICKÉHO KRAJE (1899 – 1900)

Mezi lety 1899 – 1900 vycházelo na Pardubicku přesně třináct regionálních periodik: čáslavská „Pravda“, chrudimský „Český východ“, „Hlasy“, „Hospodářské listy“ a „Těsnopisné zábavy“, pardubické „Hlasy ze Siona“, „Neodvislé listy“, „Osvěta lidu“, „Pardubické noviny“, „Pernštýn“, „Samostatné směry“ a „Stráž východočeská“ a poličská „Jitřenka“. Ačkoliv se může zdát, že celkové spektrum vydávaných periodik bylo poměrně široké, je důležité dodat, že řada novin byla ztracena nebo se stala majetkem neznámých vlastníků, a není tedy možné jejich konkrétní činnost zaznamenat. Některé noviny také fungovaly pouze po krátkou dobu, a nelze tedy z jejich získaných zpráv vytvořit dostatečný informativní vzorek.

Po formální stránce vykazovala zpracovávaná periodika jistou podobnost – titulní strana informovala o nejnovějším politickém dění v zemi, následující listy přinášely další zprávy nejen obecné, ale hlavně místní. Poslední list byl vyčleněn především reklamní inzerci. Drobné odlišnosti bychom našli např. v počtu listů obsažených v jednom čísle – ačkoliv většina periodik preferovala čtyři listy na jedno číslo, výjimkou nebyly ani čísla o dvou listech nebo naopak až o osmi listech, jako například v chrudimském „Českém východě“ nebo v pardubických „Hlasech ze Siona“.

Další společný rys všech periodik představovala téměř většinová anonymita všech vydaných článků. Jen málokdy se při čtení dozvíme konkrétní jméno autora článku, a tak většina vydaných informací a názorů zůstává skryta pod oficiálním názvem novin.

Také tiskařskou základnu měla řada periodik Pardubického kraje společnou. Mezi starší tiskárny patřily firma Františka Hoblíka (založená v Pardubicích roku 1872), dále Společná knihtiskárna v Pardubicích a J. Otto a Růžička (1897).⁵⁸ Mimo Pardubic docházelo k tisku také v okolních městech, např. v Hradci Králové (bratři Peřinové) a po přelomu století také v Holicích (František Ottmar).⁵⁹

⁵⁸Bičík 1990: 71.

⁵⁹Bičík 1959: 90.

„Průměrná doba“ fungování se mezi jednotlivými periodiky značně lišila: na jedné straně vydávání některých novin nepřekročilo ani hranici čtyř let (např. chrudimské „Hlasy“ nebo pardubická „Stráž východočeská“), naopak na druhé straně některá periodika své čtenáře informovala poměrně dlouhou dobu (např. čáslavská „Pravda“ a pardubická „Osvěta lidu“ přinášely zprávy po více než 40 let).

Jelikož ani jedno periodikum Pardubického kraje nezveřejňovalo žádné karikatury, je zřejmé, že se čtenáři nedočkali ani těch s antisemitským akcentem nebo protihilsnerovskou tematikou.

3.1 ČÁSLAV

3.1.1 PRAVDA (TÝDENÍK)

Jediným regionálním politickým periodikem, které vycházelo v Čáslavi v letech 1899 – 1900, byl týdeník „Pravda“ fungující od srpna roku 1882 nejprve s titulem „Čáslavan“, od října téhož roku jako „Čáslavské listy“ a konečně od listopadu 1883 s již výše uvedeným titulem „Pravda“. Se změnou titulu došlo také ke změně názvu přílohy – původní *Epištoly kutnohorské* byly nahrazeny přílohou s názvem *Sázavan*. Jelikož toto periodikum nemělo žádný podtitul a ani Bičíkova publikace⁶⁰ nepřináší v tomto ohledu podrobnější informace, je složité jednoznačně určit jeho „politickou příslušnost“. Při porovnání s ostatními periodiky se však nejvíce názorově podobalo orgánům strany svobodomyšlné. Této teorii napomáhá i pozdější proměna názvu listu na „Časopis Československé národně demokratické strany na Čáslavsku“ (od roku 1925).⁶¹ Vydavatelem, redaktorem a tiskařem tohoto týdeníku, vycházejícího každou sobotu, byl od října roku 1884 František Starch, jehož redakce a výpravna sídlila v Kostelní ulici v Čáslavi. Činnost tohoto periodika pokračovala do roku 1938, ve kterém předpokládáme jeho zánik.⁶²

Co se týče grafické úpravy a rozvržení novin, každé číslo zaujímalo zhruba 2 listy (tedy 4 strany), z nichž celá čtvrtá strana většinou poskytovala prostor reklamě. V porovnání s ostatními periodiky měla „Pravda“ poněkud větší formát, který mohl vyrovnávat trochu nedostatečný prostor pouhých čtyř stran. První strana obvykle informovala o politickém obzoru a nových jednáních na českém

⁶⁰Bičík, Zdeněk. *Bibliografie kraje Pardubického*. Pardubice: Krajský dům osvěty, 1959.

⁶¹Státní okresní archiv Kutná Hora, formulář Seriály 20. století, inv. č. 36, „Pravda“.

⁶²Bičík 1959: 89.

královském sněmu. Na dalších stranách se čtenáři dozvěděli o jiných nejnovějších zprávách, národním hospodářství či o nově vycházející literatuře. Celková struktura uspořádání článků byla velmi podobná struktuře chrudimských „Hlasů“.

3.2 CHRUDIM

Kromě periodik „Český východ“ a „Hlasy“ vycházely v Chrudimi v letech 1899 – 1900 také „Hospodářské listy“ a „Těsnopisné zábavy“. Jejich specifické zaměření (v prvním případě na ryze hospodářské záležitosti a ve druhém na umění těsnopisu) neumožňovalo zahrnout zprávy jiného typu, a tedy s ohledem na mé téma by bylo jejich zařazení nepřínosné.

Z celonárodního tisku byl v Chrudimi doložitelný zájem⁶³ o „Národní listy“⁶⁴ a „Hlas národa“⁶⁵. „Český východ“ se ve svých článcích názorově opíral o činnost „Hlasu národa“ (obě periodika byla listy konzervativní strany), jak se můžeme dočíst v některých z uvedených článků (např. v článku ze 7. dubna 1900). Druhé chrudimské periodikum „Hlasy“ naopak s „Národními listy“ nenašly v otázkách Hilsnerovy aféry společnou řeč, ačkoliv se v obou případech jednalo o orgány strany svobodomyšlné.

3.2.1 ČESKÝ VÝCHOD (TÝDENÍK)

Chrudimské periodikum „Český východ“ s podtitulem *Chrudimské noviny* vycházelo od června roku 1894 jako orgán konzervativní strany východních Čech. Vydávání tohoto týdeníku a jeho redakci měl na starost Josef Tomš, jeho tisk pak zajišťoval nejprve Stanislav Pospíšil v Chrudimi, později Biskupská tiskárna v Hradci králové. Tisk zanikl roku 1912.⁶⁶

V porovnání s ostatními periodiky byl tento týdeník počtem listů jedním z nejrozsáhlejších (jedno číslo obsahovalo zhruba 8 listů včetně reklam) a přinášel ve své době široké spektrum zpráv z politických, kulturních i hospodářských okruhů. Dokladem toho je i fakt, že nejvíce informací o problematice Hilsnerovy

⁶³Dle údajů uvedených v článcích (případně mezi reklamní inzercí) periodik „Český východ“ a „Hlasy“.

⁶⁴Fungující od roku 1874 jako list Národní strany svobodomyšlné. Beránková 1981: 7.

⁶⁵List konzervativní strany, činnost 1886 – 1918. Kovtun 1994: 236.

⁶⁶Bičík 1959: 92.

aféry přinesl právě tento tisk, který celou tuto událost podrobně sledoval od jejího počátku prakticky až do zániku samotného týdeníku.

3.2.2 HLASY (TÝDENÍK)

Tento týdeník (vycházející každou sobotu společně s přílohou *Samospráva*, která vycházela jednou měsíčně), s podtitulem *Svobodomyslný list hospodářský i politický pro východní Čechy*, informoval (nejen) chrudimské odběratele od roku 1897 do roku 1901, po kterém již nebyla jeho činnost obnovena. Po celých pět let fungování byl jeho vydavatelem a redaktorem Josef Dubský.⁶⁷

Rozsahem čtyř listů na jedno číslo patřily „Hlasy“ k průměrně obsáhlým periodikům Pardubického kraje té doby (jejich počet listů se většinou pohyboval kolem pěti). Nejnovější zprávy, informující o probíhajících či připravovaných volbách, sjezdech nebo výročích, dominovaly na titulní straně společně se sekci *Besídka*, která přinášela čtenářům odlehčení v podobě krátké povídky. Další strany pak poskytovaly prostor místním událostem nebo případům ze soudní síně a pozornost byla také věnována školním záležitostem v pravidelné sekci *Ku práci učitelstva*.

3.3 PARDUBICE

Spektrum šesti periodik vydávaných v Pardubicích v letech 1899 – 1900 doplňovalo periodikum „Pernštýn“, s podtitulem *List politický a národohospodářský*. Roku 1892 nahradil svého předchůdce - „Pardubický obzor“ - a své pravidelné vydávání (každý 5., 15. a 25. den měsíce) si udržel až do roku 1903.⁶⁸ Ačkoliv tento tisk přinášel pravidelné informace z politických okruhů, o problematice Hilsnerovy aféry se v něm čtenáři nedočetli ani jednou. Některá čísla se sice věnovala např. revizi Dreyfusova případu, nicméně o procesech v Kutné Hoře nebo v Písku nevyšel ani jeden článek. Z těchto důvodů mu věnuji pouze toto krátké uvedení a dále se mu už nebudu věnovat.

Prostřednictvím pardubických periodik (opět hlavně v sekcích reklamní inzerce) se dozvídáme o celonárodním tisku „Národní listy“, které měly u pardubických čtenářů své místo.

⁶⁷Lesák, Malina 1998: 17.

⁶⁸Bičík 1959: 101.

3.3.1 HLASY ZE SIONA (ČTRNÁCTIDENÍK)

Fungování tohoto listu nejprve od října roku 1861 v Praze, poté v Kolíně, Chocni a nakonec od roku 1881 v Pardubicích spojovali jeho vydavatelé s úsilím o vytvoření tisku přinášejícího biblické vzdělavatelské úvahy a zamyšlení nad jevy v životě evangelické církve. Jeho redaktoři (od roku 1881 jím byl František Hoblík) se však současně zaměřovali i na důležité zprávy o politických událostech v zemi i mimo ni a snažili se je komentovat s odkazem na patřičné mravní hodnoty. Tyto pohledy byly nabízeny (především pardubickému) čtenářstvu vždy druhý a poslední čtvrtek v měsíci společně s přílohou *Evangelické besedy pro zábavu* až do roku 1901, kdy toto periodikum zaniklo.⁶⁹

Po vizuální stránce měly (hlavně díky svému náboženskému zaměření) tyto listy oproti jiným několik odlišností. Ačkoliv (rozsahem osmi stran) patřily k těm obsáhlejšími tiskům, téměř polovina každého čísla byla věnována různým úvahám o církevních otázkách, případně přinášela krátké biblické texty nebo povídky s evangelickými náměty. Listy obvykle začínaly pravidelnou sekcí o různých náboženských tématech a na dalších stranách pokračovaly rubrikou *Insertní příloha*, ve které teprve přinášely přehled aktuálních událostí. Reklamní inzerci byla v listu ponechána pouze menší část – obvykle jí nebyla věnována ani celá poslední strana.

3.3.2 NEODVISLÉ LISTY (TÝDENÍK)

Každou sobotu se mohli příznivci pardubického tisku těšit na nové vydání týdeníku „Neodvislé listy“, věnovaného zájmům strany svobodomyšlné, a jeho měsíční humoristickou přílohu *Pardubický perník*. Redakce, administrace a expedice tohoto listu se nacházela v Pernštýnské ulici v Pardubicích a za jeho vedení byl zodpovědný redaktor, majitel a vydavatel Antonín Juklíček.⁷⁰ Tisk měl nejprve na starosti František Hoblík (rovněž redaktor listu „Hlasy ze Siona“), později tuto činnost převzali bratři Peřinové v Hradci Králové.⁷¹ Redaktorem a vydavatelem tohoto periodika se stal později také Vojtěch Kristián Blahník.⁷²

⁶⁹Bičík 1959: 97.

⁷⁰tamtéž: 99.

⁷¹Lesák, Malina 1998: 37.

⁷²V. K. Blahník (1888 – 1934) byl jedním z mála redaktorů Pardubického kraje, o kterém máme doložené podrobnější informace. Působil nejprve jako učitel na Pardubicku (i přímo v Pardubicích), později se věnoval žurnalistice, spisovatelské činnosti a po svém působení v „Neodvislých listech“

Vydávání „Neodvislých listů“ započalo v říjnu roku 1895 a skončilo pravděpodobně v srpnu roku 1915.⁷³

Celkový vzhled novin značně připomínal vzhled například chrudimských „Hlasů“ nebo čáslavské „Pravdy“. Týdeník ve svých dvou listech stručně shrnoval nejrůznější politické přehledy, informace z poslaneckých kruhů, činnost fungujících spolků a celkový obsah obohacoval o krátký pravidelný fejeton. Poslední strana poskytl prostor reklamě a pozváním na různý typ akcí.

3.3.3 OSVĚTA LIDU (TÝDENÍK)

S podtitulem *Pokrokové noviny pro severovýchodní a východní Čechy* vycházela „Osvěta lidu“ od roku 1896 každou sobotu nejprve v Hradci Králové pod vedením vydavatele a redaktora Aloise Hajna⁷⁴ a teprve po roce 1901 se stala její tiskařskou základnou Společná knihtiskárna v Pardubicích. Ve stejném roce převzal vedení novin Josef Dubský (rovněž redaktor chrudimských „Hlasů“), který zajišťoval chod novin až do roku 1916, kdy byl vystřídán B. Brixou. Při této změně ve vedoucích funkcích nastala ve vydávání novin krátká pauza, která trvala až do listopadu 1918, po které noviny vycházely bez přestání prakticky až do svého zániku, který předpokládáme někdy kolem roku 1941.⁷⁵

Toto periodikum (jako jedno z mála) nabízelo také obsah, umístěný na titulní straně, který umožňoval čtenářům rychlejší orientaci v jednotlivých číslech. Titulní stranu zaplňovaly informace o největších událostech uplynulého týdne a také krátký fejeton. Na dalších zhruba čtyřech listech byly uvedeny zprávy z oblastí Novobydžovska, Nechanicka, Hořicka, Jaroměřska, Novoměstska a Rychnovska; poslední list byl vždy vyčleněn novinkám divadelní a literární scény a zcela úplný závěr tvořila reklama.

pokračoval svou kariéru jako přednosta knihovny ministerstva národní obrany v Praze. Pospíšil 1941: 33.

⁷³Bičík 1959: 99.

⁷⁴Pokrokařský novinář a politik Alois Hajn (1870 – 1953) byl bratr známého Antonína Hajna, odsouzeného v procesu s tzv. Omladinou. V roce 1896 začal působit jako redaktor „Osvěty lidu“ a o rok později se stal členem radikálně – pokrokového hnutí. Kotyk in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1988: 198.

⁷⁵Lesák, Malina 1998: 45.

3.3.4 PARDUBICKÉ NOVINY (TÝDENÍK)

„Pardubické noviny“ byly na přelomu minulého století dobou svého fungování periodikem krátkodobým – jako orgán strany svobodomyšlné vycházely od října roku 1889 až do roku 1900. Jejich distribuce připadala na každý čtvrtek a jednou měsíčně vycházely také s humoristickou přílohou *Pardubický perník* (stejný název přílohy měly také „Neodvislé listy“). V režii jejich nakladatelů se vystřídala řada osob: Karel Jelínek, Antonín Chlad, Jan Tobiáš, František Pospíšil a Matyáš Hamatr; jako vydavatelé a redaktoři byli nejprve zaměstnání Antonín Štengl a Antonín Juklíček (působící rovněž v „Neodvislých listech“), od roku 1890 pak Jaroslav Vorel. Redakce a administrace se nacházela na Alžbětině třídě čp. 278 (dnešní ulice 17. listopadu). K tisku po celou dobu fungování docházelo (s krátkou přestávkou mezi lety 1891 – 1893, kdy jej měli na starosti bratři Peřinové v Hradci Králové) v Pardubicích pod vedením Františka Hoblíka.⁷⁶

Ve svých dvou listech (na jedno číslo) nenabízely „Pardubické noviny“ žádné strukturální odlišnosti oproti ostatním uváděným periodikům – na titulní straně čtenáři pravidelně nacházeli nejnovější politické zprávy, dále různé zprávy z Pardubic a blízkého okolí a poslední list prostřednictvím reklamní inzerce umožňoval jejich seznámení s nejnovějšími výrobky a výrobními společnostmi.

3.3.5 SAMOSTATNÉ SMĚRY (TÝDENÍK)

Až v roce 1900 se „Samostatné směry“ svým prvním vydaným číslem zařadily mezi pravidelná periodika Pardubického kraje. „Samostatné směry“ oficiálně nebyly orgánem žádné politické strany, nicméně svými názory nepřímo inklinovaly k názorům agrárníků. Jako první se o jejich pravidelné čtvrtěční vydávání zasloužila jejich majitelka, vydavatelka a redaktorka Antonína Štěpánková, která také umístila prostory redakce, administrace a expedice do domu čp. 144 v Královské třídě (dnešní třída Míru). Tisku se nejprve ujala Společná knihtiskárna v Pardubicích, později tiskárny v Chrudimi (Holakovský) a Vysokém Mýtě (Tůma, Klofáč, Boček). Činnost tohoto tisku byla zastavena po první světové válce.⁷⁷

⁷⁶Bičík 1959: 100.

⁷⁷tamtéž: 102.

Pokud můžeme nalézt určitou formální podobnost mezi týdeníkem „Hlasy“ a týdeníkem „Pravda“, struktura „Samostatných směrů“ zase nabízí srovnání s „Pardubickými novinami“.

3.3.6 STRÁŽ VÝCHODOČESKÁ (TÝDENÍK)

Posledním pardubickým periodikem (vycházejícím také v letech 1899 – 1900) byl nezávislý svobodomyšlný týdeník „Stráž východočeská“. Doba jeho fungování prakticky kopírovala dobu mého sledování ohlasu Hilsnerovy aféry – jeho činnost byla zahájena roku 1898 a ukončena s posledním prosincovým číslem roku 1900. Vydavatelem a zodpovědným redaktorem byl po celé tři roky fungování Václav Kučera; o tisk „Stráže východočeské“ se postaraly Společné knihtiskárny v Pardubicích. Jejich redakce, administrace a expedice, sídlící nejprve v Žižkově ulici čp. 5 a později v dnešní ulici Smilova čp. 319, zajišťovala mj. jejich pravidelné páteční vydávání.⁷⁸

„Stráž východočeská“ jako jediná z uvedených periodik zařazovala do svých čísel i různé černobílé fotografie, které umožňovaly názornější představu o probíraných událostech. Tematicky se zaměřovala především na řešení rolnických a zemědělských otázek, čímž rovněž dokládala svou odlišnost od ostatních periodik. Také přílohy se soustředily především na hospodářskou problematiku jako např. speciální příloha o vynálezcích ruchadla. Kromě rolnických otázek byly na zhruba šesti listech řešeny aktuální politické události, řazené do sekce *Český východ*, která informovala o následujících městech (a jejich okolí): Pardubice, Holice, Horní Jelení, Choceň, Vysoké Mýto, Litomyšl, Skuteč a Polička.

Před závažnými nadregionálními událostmi mělo v tomto periodiku většinou přednost řešení aktuálních problémů přímo jednotlivých měst, a proto pro události z ostatních částí země nezbylo v tisku moc místa, což také vysvětluje minimální zachycení Hilsnerovy aféry.

3.4 POLIČKA

3.4.1 JITŘENKA (ČTRNÁCTIDENÍK)

Od července roku 1882 až do roku 1911 (s krátkou přestávkou mezi lety 1888 – 1889) přinášel tento *Časopis pro zábavu a poučení* pravidelné informace o

⁷⁸Bičík 1959: 103.

nejnovějším dění každý první a patnáctý den v měsíci. List založil Antonín K. Viták, který rovněž navrhl i přílohu – *Hospodářský věstník okresu poličského*, jejíž název a charakter byly v průběhu let postupně upravovány (od ledna roku 1886 vycházela příloha pod názvem *Místní oznamovatel* a konečnou podobu s názvem *Jaroměřské listy* nesla od července roku 1889). Stejně rychle jako se měnil název přílohy, docházelo také k personální výměně na tiskařském postu (který byl rovněž spojen s funkcí nakladatele, vydavatele a redaktora) – nejprve se jej ujal Václav Vetterl, od ledna roku 1883 Josef Vetterl a nakonec od března 1889 František Popelka.⁷⁹ Redakce „Jitřenky“ zůstala po celou dobu jejího fungování v Poličce.⁸⁰

Při procházení jednotlivých čísel tohoto periodika nás zaujme především jeho grafická stránka a zajímavé záhlaví listu, ve kterém je umístěn obrázek, zachycující pohled na samotné město. V dalších náležitostech „Jitřenka“ kopírovala formální uspořádání ostatních periodik Pardubického kraje – nejnovější přehled zpráv se objevoval na titulní straně, jejich dokončení pokračovalo na dalších zhruba dvou listech; zábavná funkce novin pak byla naplňována v sekcích věnovaných básním nebo literárním příspěvkům. Celé číslo uzavíral poslední list s reklamní inzercí.

⁷⁹Bičík 1959: 105.

⁸⁰Lesák, Malina 1998: 25.

4 ODRAZ HILSNEROVY AFÉRY V ČLÁNCÍCH REGIONÁLNÍHO TISKU

4.1 PRAVDA

V Čáslavi a jejím blízkém okolí si pravidelní čtenáři periodik nemohli na nedostatečné informování (prostřednictvím regionálního tisku) o Hilsnerově procesu stěžovat – široké spektrum zpráv, které přinášela zdejší „Pravda“, dokládá v souvislosti s touto tematikou celých 7 článků za rok 1899 a 6 za rok 1900. Vydávané, často velmi stručné informace se svým charakterem vztahovaly přímo ke sledovaným událostem a vytvářely tak pevný základ pro orientaci čtenářů v této problematice. Autoři článků se ve většině případů zdržovali od určité touhy po senzacechtivosti a snažili se buď přinášet objektivní informace, nebo pouze parafrázovat oficiální zprávy. Vlastní názory promítali většinou do opakované kritiky židovsko – německých listů⁸¹, k jejichž prohlášením přistupovali často ironicky a komentovali jejich chování jako drzé a smělé.

4.1.1 ROK 1899

4.1.1.1 KVĚTEN

Čáslavský týdeník „Pravda“ nabídl své první vyjádření k polenským událostem v článku s názvem *Vražda* z 6. května 1899.⁸² Článek nejprve upozornil na rychle se rozšiřující strach v souvislosti se záhadným zavražděním Anežky Hružové z Věžnice (zde s chybně uvedeným věkem oběti 16 ti let), který byl podporován i zmíněným dobovým odhadem na rituální vraždu. Ke gradaci této domněnky přispěl i fakt, že byl z tohoto zločinu obviněn místní židovský obuvník Leopold Hilsner (s nesprávně doplněným věkem 21 let), který býval v okolí místa činu často spatřován. Nejen z tohoto důvodu se „pilné vyšetřování“ (jak bylo v článku přímo uvedeno) zaměřilo především na dokázání jeho viny (i když článek upozornil i na některé další podezřelé osoby z Chotěboře a Golčova Jeníkova).

⁸¹„Pravda“ neuvádla názvy konkrétních novin.

⁸²Vražda. *Pravda*, 1899, roč. 5, č. 18, s. 3. (viz příloha č. 1)

Autoři článku byli přesvědčeni o svědomitém a pečlivě vedeném soudním vyšetřování, které mělo zajisté vést k rychlému objasnění této záhady.

Celkem nejasné informace přinesl následující článek z 13. května 1899 zaměřující svou pozornost k další, v této události podezřelé, osobě - židovskému „košerákovi“⁸³ z Golčova Jeníkova.⁸⁴ O něm prý vypovídala 11. května téhož roku u krajského soudu v Kutné Hoře 18letá služka Barbora Vránová z Damírova u Čáslavi, která u něj sloužila do 1. května 1899. Ačkoliv byla její výpověď označena za pozoruhodnou, žádné konkrétní informace o ní článek nepřinesl, a tak celá tato zpráva zůstala záhadou.⁸⁵

4.1.1.2 ZÁŘÍ

Průběh kutnohorského procesu zhodnotili redaktoři tohoto periodika poprvé v čísle z 16. září 1899, ve kterém přinesli krátké vylíčení hlavní žaloby na Leopolda Hilsnera (v tomto článku uveden jako 23letý, tedy odlišného věku než v článku z 6. května, což dokazuje patrnou chybu) z úkladné vraždy.⁸⁶ Podle článku mu žaloba kladla za vinu, že dne 29. března 1899 okolo šesti hodin večer byl spatřen společně s v té době ještě neznámými spolupachateli v lese Březina, ve kterém spáchal úmyslnou a „potutelnou“ vraždu Anežky Hružové. Autoři článku věnovali poměrně dost prostoru zevrubnému popisu nalezeného těla. Ačkoliv neopomněli dodat výpověď Hilsnera (který prohlašoval, že je nevinný), poukázali i na široké spektrum svědků, kteří se v probíhajícím procesu snažili dokázat opak (odvolávali se na to, že Hilsnera v lese Březina často vídávali, k vidění byl u něj rovněž jeho velký nůž a v neposlední řadě se do výčtu „důkazů“ přidalo i nalezení Hilsnerových údajných pokrvácených kalhot, ukrytých ve staré židovské synagoze ve Velkém Meziříčí). Celkovou dobu okolo kutnohorského procesu tento tisk hodnotil jako dobu obrovského napětí a očekávání nejen našich zemí, ale i celého světa.⁸⁷

„*K smrti provazem odsouzen Leopold Hilsner...*“ Tato slova otevírala první článek hodnotící závěr kutnohorského procesu (z 23. září 1899).⁸⁸ Výsledek

⁸³Zde myšlenka postava Morice Kurzweila.

⁸⁴K vraždě u Polné. *Pravda*, 1899, roč. 5, č. 19, s. 4. (viz příloha č. 2)

⁸⁵tamtéž

⁸⁶Vražda polenská. *Pravda*, 1899, roč. 5, č. 37, s. 3.

⁸⁷tamtéž

⁸⁸K smrti provazem. *Pravda*, 1899, roč. 5, č. 38, s. 3. (viz příloha č. 3)

přelíčení byl podle „Pravdy“ přijat od řady posluchačů „s pochvalou“, ovšem tento názor rozhodně nesdílely židovsko – německé listy, které prý přinesly různé smělé kritiky samotného soudu. Článek nás rovněž zpravuje o zajímavém případě, podle kterého údajně neznámý anonym zaslal Hilsnerovi 20 zlatých na přilepšenou. „Pravda“ si toto gesto vysvětlovala jako projev „mecenášovy“ velké lítosti nad Hilsnerovou situací, která byla po finanční stránce bídna. K dalším uvedeným číselným údajům přidal tento článek rovněž částku 200 zlatých, kterou prý dr. Auředníček měl k dispozici pro stenografy a dále se předpokládalo, že i on byl za své „namáhání“ záslužně honorován.⁸⁹

Ze stejného čísla pocházel i článek o Hilsnerově údajném přiznání a jmenování dalších spolupachatelů, po nichž se předpokládalo další pátrání.⁹⁰ V závěru uveřejněných informací se autoři článku sami zamysleli nad tím, jaká asi bude reakce židovsko – německých listů po těchto nově nabytých okolnostech.

Hilsnerem slibované udání spoluviníků získalo přesnějších obrysů v článku z následujícího týdne (29. září 1899). Jako spolupachatele označil údajně Jošuu Erbmana, 47letého žida z Třebíče na Moravě, a Salamona Wassermanna, 26letého židovského tuláka z Větrného Jeníkova.⁹¹ Na oba byl prý vydán zatykač – k zatčení J. Erbmana došlo ve Slaném a S. Wassermanna v Ouštěku. Tuto událost chápala „Pravda“ jako důležitý zlom ve vývoji případu, ve kterém si nyní slibovala postup k jasnějším výsledkům celého vyšetřování, především v otázkách po motivaci tohoto hrůzného činu. V náhlém spádu těchto událostí se začalo očekávat i rozřešení dávného případu Marie Klímové.⁹² Se zájmem se „Pravda“ „připravovala“ i na reakci svých „oblíbených“ židovsko – německých listů. Ačkoliv jejich „současné“ chování považovala za trochu umírněnější a částečně zbavené drzostí, stále jí zůstávalo trnem v oku jejich rozšiřování pochybností a určité zastávání se osob, o jejichž nevině nebyly židovsko – německé listy samy pevně přesvědčeny.⁹³ Toto jejich chování hodnotila „Pravda“ jako svým způsobem „protěžování“ osob

⁸⁹K smrti provazem. *Pravda*, 1899, roč. 5, č. 38, s. 3. (viz příloha č. 3)

⁹⁰Hilsner se přiznal. *Pravda*, 1899, roč. 5, č. 38, s. 3. (viz příloha č. 4)

⁹¹Doznání spoluvraha Hilsnera. *Pravda*, 1899, roč. 5, č. 39, s. 3.

⁹²Okolnosti tohoto případu jsou shrnuty v 2. kapitole.

⁹³Doznání spoluvraha Hilsnera. *Pravda*, 1899, roč. 5, č. 39, s. 3.

židovského vyznání, neboť (jak se toto periodikum dále domnívalo) osob jiného vyznání by se podobným způsobem nezastávaly.

Dále se v tomto článku mohli čtenáři dozvědět o rostoucím strachu židů z jakéhosi povstání lidu. Na to reagovali autoři hypotézou, že pokud by opravdu k takovému událostem došlo, byl by to pouze důsledek nemístných poznámek židů, kterých se údajně často dopouštěli. Proto autoři článku vyzvali všechen lid k racionálnímu jednání, ze kterého nebudou vyplývat žádné nepříjemnosti.⁹⁴

Závěr článku přiblížil nové zprávy o Hilsnerových domnělých spolupachatelích – o S. Wassermannovi vypověděl nemocniční lékař dr. Edvard Šubert v Německém Brodě, že od 13. března do 17. dubna 1899 byl tento podezřelý léčen v tamější nemocnici (operace kýly) a nebylo tedy možné, aby Hilsnerovi v kritickou dobu zločinu pomáhal.⁹⁵

4.1.1.3 ŘÍJEN

Sledování Hilsnerovy aféry v roce 1899 ukončila „Pravda“ článkem (ze 7. října 1899), který dokládal propuštění J. Erbmanna a S. Wassermanna z vazby krajského soudu v Kutné Hoře na základě prokázání jejich alibi.⁹⁶ Bylo tedy jasné, že Hilsnerova výpověď byla podnícena strachem z trestu smrti. Po prokázání jeho lži však prý učinil ještě podrobnější doznání.

4.1.2 ROK 1900

4.1.2.1 ÚNOR

V novém roce 1900 bylo poprvé Hilsnerovo jméno nepřímo zmíněno v souvislosti s konáním přelíčení zemského soudu dne 13. února 1900 proti prof. T. G. Masarykovi kvůli známé brožuře *Nutno revidovati proces polenský*.⁹⁷ Článek ze 17. února 1900⁹⁸ rovněž nastínil i konání dalších líčení a to proti dr. Janu Herbenovi (za vydání Masarykovy brožury) a redaktorům Schubertovi a Melzerovi za otištění podrobné zprávy o ní v „Prager Tagblatt“.⁹⁹ Článek nabídl údajné

⁹⁴Doznání spoluvraha Hilsnera. *Pravda*, 1899, roč. 5, č. 39, s. 3.

⁹⁵tamtéž

⁹⁶Hilsnerem naznačení vrahové na svobodě. *Pravda*, 1899, roč. 5, č. 40, s. 3.

⁹⁷T. G. Masaryk. *Nutno revidovati proces polenský*. Praha: Čas, 1899.

⁹⁸Ze soudní síně. *Pravda*, 1900, roč. 6, č. 7, s. 3.

⁹⁹Pražský německý deník (1887 – 1939). Kovtun 1994: 272.

Masarykovo doznání, že se k vydání této brožury odhodlal proto, aby se postavil proti hanebnému řádění žurnalistiky, která se prý ve svých sloupcích chlubila, že z polenského případu udělá českou dreyfusiádu. Za tento svůj projev byl Masaryk odsouzen k pokutě 60 korun a rovněž Jan Herben se dvěma redaktory „Prager Tagblatt“ byli nuceni zaplatit jistý finanční obnos.¹⁰⁰

4.1.2.2 BŘEZEN

Neustálé očekávání dalšího procesu s Leopoldem Hilsnerem dostalo nových informací v článku z 24. března 1900, podle kterého se nové vystoupení s odsouzeným mělo odehrát před chrudimskou porotou.¹⁰¹

4.1.2.3 KVĚTEN

K tomuto plánu přelíčení však nakonec nedošlo a v článku z 12. května 1900 byla stanovena jeho nová „podoba“ – Hilsner měl předstoupit před porotou v Písku.¹⁰²

4.1.2.4 ŘÍJEN

Výsledek dlouho očekávaného nového vyšetřování v Písku byl v časlavské „Pravdě“ označen jako zvláštní. Autorům článku z 27. října 1900 připadal tento titul jako nejvýstižnější pro vykreslení vzniklé situace, ve které z původní kutnohorské obžaloby došlo k rozšíření Hilsnerovy viny na celkově tři zločiny – již původní vraždu Anežky Hružové, nově přidanou vraždu Marie Klímové a rovněž zločin nactiutrhání za křivé obvinění dvou židovských mladíků.¹⁰³ K celkovému pocitu gradační tendence nového procesu přispěl i fakt, že k výslechu bylo předvoláno téměř o sto svědků více než v předešlém procesu.

4.1.2.5 LISTOPAD

Pro potřebu mé práce poslední vhodný článek nabídla „Pravda“ v čísle ze 17. listopadu 1900 konstatující Hilsnerovo odsouzení v píseckém procesu k trestu smrti provazem.¹⁰⁴ „Pravda“ popsala Hilsnerovu reakci na rozsudek jako klidnou a „usměvavou“, což si vysvětlovala jako jeho smíření s osudem a jistou míru

¹⁰⁰Ze soudní síně. *Pravda*, 1900, roč. 6, č. 7, s. 3.

¹⁰¹Nové přelíčení. *Pravda*, 1900, roč. 6, č. 12, s. 3.

¹⁰²Rozsudek nad Hilsnerem. *Pravda*, 1900, roč. 6, č. 19, s. 3.

¹⁰³Proces s Hilsnerem. *Pravda*, 1900, roč. 6, č. 43, s. 3.

¹⁰⁴Leopold Hilsner. *Pravda*, 1900, roč. 6, č. 46, s. 3.

zkušenosti s již předcházejícím procesem. Stejně reakce se přítomní rozhodně nedočkali od dr. Auředníčka, který (rozhořčen konečným výsledkem) oznámil zmateční stížnost.

Dozvuk píseckého procesu dokládá článek ze stejného čísla, který se snažil o jistou komparaci konfiskačního aparátu v Praze a ve Vídni – zatímco v Praze byly zabaveny „Pražské listy“, které přinesly řeč dr. Baxy proti Hilsnerovi v píseckém procesu, vídeňské noviny za stejné chování byly ponechány v oběhu.¹⁰⁵

4.1.3 ZHODNOCENÍ ÚLOHY „PRAVDY“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE

Ačkoliv byla Čáslav v uvedené době městem mnohem menším než Pardubice, její periodikum „Pravda“ přineslo o Hilsnerově aféře mnohem více informací než většina pardubických periodik. Ve svých člancích se snažila přinášet aktuální zprávy o vyšetřování události v Polné, které doplňovala ohlasy, vyvolanými na základě setkání lidí s těmito novými poznatky.

Kromě svého viditelného (a často opakovaného) nesouhlasu s názory a činnostmi židovsko - německých listů se obecně ke svým přesvědčením jasně „hlásila“ a ačkoliv měly především „protihilsnerovský“ charakter, nechávala ve svých úvahách prostor všem alternativám ve vyšetřování.

4.2 ČESKÝ VÝCHOD

„Český východ“ (společně s druhým chrudimským periodikem „Hlasy“) byl z regionálních periodik největším informátorem o problematice Hilsnerovy aféry v Pardubickém kraji v letech 1899 a 1900. Tento fakt dokládá řada věcí – téměř každý měsíc vyšla alespoň jedna zpráva o Hilsnerově procesu, články byly poměrně dlouhé a snažily se velmi podrobně popsat aktuální otázky ve vyšetřování a občas je obohatit také o vlastní názory. Tím „Český východ“ v mnohém předběhl činnost ostatních periodik Pardubického kraje. V porovnání s nimi také nejčastěji uveřejňoval články o Hilsnerovi na titulní straně – celkově jeho procesu vyčlenil tři

¹⁰⁵Pražské listy. *Pravda*, 1900, roč. 6, č. 46, s. 3.

titulní strany.¹⁰⁶ Ačkoliv se tento číselný údaj může zdát nízký, je důležité vzít v úvahu právě porovnání s ostatními novinami Pardubického kraje, z nichž pouze tři daly prostor Hilsnerově aféře na titulní straně.

Ve svých člancích „Český východ“ usiloval především o parafrázování oficiálních zpráv a příliš se nesnažil o zavádění vlastních hypotéz, které by podle jeho názoru mohly vést k mystifikaci čtenářů. Své názory většinou promítal do hodnocení činnosti ostatních periodik, kdy především práci dalších chrudimských novin – „Hlasů“ – často kritizoval a vytýkal jim jejich přílišné propojování antisemitismu s klerikalismem. Vzájemná nesnášenlivost vycházela především z politické odlišnosti těchto periodik – názory „Hlasů“ jakožto orgánu strany svobodomyšlné byly v mnohém neslučitelné s názory „Českého východu“, listu konzervativní strany.

4.2.1 ROK 1899

4.2.1.1 ČERVEN

Vůbec první zmínka o událostech v Polné se v „Českém východě“ objevila 24. června 1899. Podobně jako v ostatních periodických patřila prvotní informace „Českého východu“ popisu případu, který se odehrál v tomto malém městě na Českomoravské vysočině.¹⁰⁷ Autorům článku se podařilo velmi sugestivním způsobem vykreslit hrůzostrašnost této události, nahánějící strach všem polenským obyvatelům. Následně zahájené vyšetřování bylo už od samého počátku doprovázeno nejširším zájmem veřejnosti přispívající k jeho samotnému průběhu vlastními „nejromantičtějšími“ domněnkami. V „současné“ fázi vyšetřování už bylo podle „Českého východu“ možné s jistotou tvrdit, že nešlo o loupežnou vraždu a ani o vraždu se sexuálním podtextem. Za hlavního podezřelého byl od začátku označen známý tamější „židovský pobuda“ Leopold Hilsner, který tento čin však údajně spáchal za spolupráce dalších osob. Obecně se hovořilo o dvou potulných židovských mladících, kteří u Hilsnera přenocovali a následně zmizeli.

¹⁰⁶Na titulní straně se měl původně objevit i článek ze 7. září 1899 s názvem *Záhadná vražda v Polné*, který byl ovšem zabaven, a tak jej nezahrnuji do celkového počtu.

¹⁰⁷Vražda v Polné. *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 25, s. 3.

„Český východ“ dále informoval, že L. Hilsner bude postaven před porotu v Kutné Hoře pravděpodobně mezi 17. – 20. srpnem 1899. Na rychle se blížící proces zareagovala vídeňská Alliance Israelite, která údajně nabídla 15 000 zl. Hilsnerovu obhájci. Do uzávěrky čísla se však „Český východ“ nedozvěděl o nikom, kdo by se k této práci přihlásil. Autoři článku byli přesvědčeni, že čeští advokáti budou značně na pochybách, zda je moudré tuto „zakázku“ přijmout. „Český východ“ si od dalších událostí ve vyšetřování sliboval zajímavý vývoj, jak dokládala závěrečná slova článku: *„Zdá se, že z Polné vyklíčí česká dreyfusiáda.“*¹⁰⁸

Zvláštní číslo „Českého východu“, vydané na zakázku pravděpodobně někdy na začátku července 1899 (přesné datum vydání není uvedeno), vykreslovalo situaci v Chrudimi, která po umístění pohlednic s motivem polenské vraždy (do výkladní skříně knihkupectví pana Kohoutka) byla více než napjatá.¹⁰⁹ Tento tah majitele obchodu se nelíbil místním židům, a proto pohrozili chrudimskému knihkupci, že pokud tuto „výzdobu“ neodstraní, přestanou navštěvovat nejen jeho obchod, ale také obchod jeho bratra, který se živil holičstvím. Pan Kohoutek této přímé žádosti vyhověl a všechny pohlednice z výlohy odstranil, čímž se celková atmosféra v Chrudimi mírně uvolnila. Tímto činem pan Kohoutek prokázal upřímný zájem udržet si své klienty.

4.2.1.2 ČERVENEC

Zdánlivě uvolněná chrudimská situace neměla dlouhého trvání. Již v článku z 15. července 1899 „Český východ“ informoval o nové vlně nevole, kterou vyvolal nápis *„Svůj k svému, kupujte jen od křesťanů!“*, umístěný do již známého knihkupectví J. Kohoutka.¹¹⁰ Toto heslo prý způsobilo již jisté ztráty na prodeji židovského obchodníka L. Strasse, vlastního obchodu naproti. Nešťastnou situaci se snažil řešit jeho bratr (advokát), který podal na c. k. okresním hejtmánství v Chrudimi žalobu na pana Kohoutka, který byl nakonec donucen tyto nápisy odstranit.

¹⁰⁸Vražda v Polné. *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 25, s. 3.

¹⁰⁹Jak židé a jak my. *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 26, s. 2.

¹¹⁰Jak židé a jak my. *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 28, s. 3.

Nejnovější informace o chystaném procesu s Leopoldem Hilsnerem přinesl „Český východ“ v článku z 29. července 1899, ve kterém upřesnil místo a čas konání, tedy 10. září téhož roku v Kutné Hoře.¹¹¹ „Český východ“ vyjádřil své očekávání velkého zájmu o sledování tohoto procesu, ve kterém přislíbili účast novinářští referenti nejen z Čech, ale také z Vídně, Haliče a Paříže.

4.2.1.3 ZÁŘÍ

Do zářijového čísla „Českého východu“ (ze 7. září 1899) bylo plánováno uveřejnění článku *Záhadná vražda v Polné*, jehož obsah byl zabaven,¹¹² a zůstal tak čtenářům (i potřebě mé práce) neznámý.¹¹³

První zprávy o průběhu kutnohorského procesu si chrudimští čtenáři mohli přečíst v článku z 16. září 1899, který popisoval už čtvrtý den trvajících přelíčení s Hilsnerem.¹¹⁴ Ten si prý ve svých výpovědích často odporoval a všemožně se snažil zapírat. Původ tohoto podivného chování „Český východ“ spatřoval především v ohromném tlaku, který byl při přelíčení na Hilsnera kladen. Dynamičnost celého vyšetřování se mimo jiné projevila i četnými útoky na Hilsnerova obhájce dr. Auředníčka, kterému musela být dokonce ustanovena četnická ochrana.

Po ukončení procesu v Kutné Hoře se „Český východ“ zaměřil především na reakci židovské žurnalistiky¹¹⁵ (v článku z 23. září 1899). Ta (vedená vídeňskými židovskými listy) se údajně s velkou opovázlivostí a drzostí obrátila proti porotcům, svědkům a celkově každému, kdo nechtěl uvěřit v Hilsnerovu nevinu.¹¹⁶ V Praze byly prý zabaveny tamější noviny „Prager Montagsblatt“, jejichž redaktor Oskar Kuh napadal výrok kutnohorské poroty.¹¹⁷

Naopak v očích židů stoupla postava dr. Auředníčka, který sliboval vymožení delegace jiné, nezaujaté poroty (zaujatost totiž židé spatřovali v kutnohorské sestavě). Situaci s Hilsnerem tedy „Český východ“ neviděl v této

¹¹¹Ku vraždě v Polné (sekce Z Podvysocka). *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 30, s. 3.

¹¹²Kdo jej zabavil a z jakých důvodů nebylo v čísle uvedeno.

¹¹³Záhadná vražda v Polné. *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 36, s. 1.

¹¹⁴Z Hory Kutné (sekce Z Podvysocka). *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 37, s. 3.

¹¹⁵Přesné tituly novin nebyly specifikovány.

¹¹⁶Hilsnerova Dreyfusáda. *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 38, s. 3.

¹¹⁷Podrobnější údaje k okolnostem této události se mi nepodařilo zjistit (ani z uvedených literárních titulů).

době ještě zdaleka u konce. Jeho domněnku podpořily nové okolnosti, které byly zjištěny při zatčení jistého židovského vandrovníka Otty Lustiga v Liberci (snažil se údajně vylákat na dělníkovi pracovní knížku). Ve své výpovědi uvedl jméno jistého Bedřicha Bertholda¹¹⁸, se kterým delší čas cestoval a který se mu údajně svěřil, že společně s Leopoldem Hilsnerem zavraždil Anežku Hružovou. Tuto zprávu zaslala liberecká policie neodkladně do Kutné Hory.¹¹⁹

Ještě jeden zajímavý příspěvek přineslo toto číslo „Českého východu“ – v Chrudimi se prý v této době vyskytoval jakýsi žid, který veřejně tvrdil, že polenskou vraždu spáchali křesťané, aby ji pak mohli svést na židy. O osudu tohoto „odvážlivce“ se už však v žádném dalším čísle nedozvídáme.¹²⁰

Ve stejném čísle byl rovněž uveřejněn článek, který měl představovat dokončení zabaveného článku ze 7. září 1899. Jelikož se zaměřil především na sumarizaci poznatků z kutnohorského procesu, nejspíše nenavazoval na předchozí článek přímo, a byl tak čtenářům srozumitelný i přes neznalost jeho první části.¹²¹ Článek nejprve zopakoval hlavní body žaloby na Leopolda Hilsnera a podrobně přiblížil časový scénář dne vraždy. Přinesl také závěry soudní pitvy ohledně charakteru vraždy, který „Český východ“ interpretoval jako zákeřný způsob, na kterém se údajně podílelo více osob.¹²²

Těsně před uzávěrkou tohoto čísla obdržel „Český východ“ anonymní soukromý telefonát z Kutné Hory, kde prý L. Hilsner učinil úplné doznání a jmenoval spolupachatele vraždy Anežky Hružové.¹²³

Pozornost polenského obyvatelstva se na konci září přenesla trochu jiným směrem, jak informoval článek z 30. září 1899.¹²⁴ Nynější zájem spočíval ve sledování žaloby pro urážku na cti, kterou podal židovský „košerák“ Moric

¹¹⁸O jeho předání krajskému soudu v Kutné Hoře se zasloužil především redaktor „Deutsches Volksblatt“ H. Schwer, který se o něm dozvěděl právě přes Otta Lustiga. Pravdivost jeho alibi (od 24. 3 do 4. 4. 1899 měl být hospitalizován v humpolecké nemocnici) se však brzy podařilo prokázat a mohl být brzy zproštěn tohoto obvinění. Kovtun 1994: 119.

¹¹⁹Hilsnerova Dreyfusáda. *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 38, s. 3.

¹²⁰tamtéž

¹²¹Záhadná vražda v Polné (dokončení). *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 38, s. 3.

¹²²tamtéž, s. 4.

¹²³tamtéž, s. 4.

¹²⁴Hilsnerovština. *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 39, s. 3.

Kurzweil¹²⁵ z Golčova Jeníkova na svou služku B. Vránovou, která o něm prý vypověděla, že v průběhu vraždy v Polné nebyl doma (což nebyla pravdivá informace). „Český východ“ vyjádřil svou víru v dovedení této záležitosti do stejného cíle jako už dříve podaná žaloba M. Kurzweila na redaktora¹²⁶ „Deutsches Volksblatt“.

Stejně číslo přineslo další volné pokračování zabaveného článku ze 7. září 1899. V poměrně dlouhém sloupku „Český východ“ vylíčil sled dalších událostí v Polné, které proběhly v důsledku nalezení mrtvoly Anežky Hružové.¹²⁷ Bezprostředně po tomto objevu se začala šířit pověst o Leopoldu Hilsnerovi jako o hlavním pachateli. Samotný „Český východ“ viděl v tomto označení jistou logiku – byl totiž přesvědčen, že se L. Hilsner s A. Hružovou osobně znal a téměř každodenně ji potkával při její cestě domů (díky blízkosti jeho bydliště s domem švadleny B. Prchalové, ke které chodila Anežka pracovat). „Český východ“ rovněž vyjádřil svůj souhlas s dalšími polenskými postupy v této záležitosti, mezi které patřilo následné Hilsnerovo zavření do prozatímní vazby jakožto hlavního podezřelého. K tomu prý existovaly oprávněné důvody, neboť v průběhu vyšetřování měly být zjištěny četné závažné okolnosti, které údajně postavily Hilsnerovu osobu do pozice hlavního podezřelého.

Celý tento postup byl údajně podporován řadou svědků, kteří „dosvědčili“ Hilsnerův pohyb v kritickou dobu kolem místa činu. Někteří svědci jej prý zahlédli ve společnosti dalších dvou židů, z nichž jeden kulhal na pravou nohu (takovou výpověď učinil například povozník Fr. Cink, Julie Pešáková, Josef Čermák nebo Augustina Rocanová). Za jeden z nezvratných důkazů Hilsnerovy viny považoval „Český východ“ údajné nalezení Hilsnerových zakrvácených kalhot v synagoze ve

¹²⁵M. Kurzweil působil jako kantor náboženské obce v G. Jeníkově. Není přesně jisté, proč si jej redaktor „Deutsches Volksblatt“ H. Schwer vybral jako hlavní postavu svého smyšleného příběhu, podle kterého se M. Kurzweil zúčastnil vraždy Anežky Hružové, odebral její krev a v podezřelém balíčku (utajovanou pod parfémem) ji poslal polenskému rabínovi dr. Goldbergerovi (mělo jít o chytrý tah antisemitů za účelem vyvrácení námitky, že v době vraždy skončily židovské svátky, a nebyla tedy křesťanská krev potřeba). Černý 1999: 39.

¹²⁶M. Kurzweil zažaloval H. Schwera za šíření nepravdivých informací o jeho osobě. Schwer se snažil zlepšit svou pozici zjišťováním informací od samotného Hilsnerova bratra Morice a vydal prý jeho hrůzostrašné doznání. Tuto výpověď přešel kutnohorský předseda senátu bez komentáře a pouze tohoto vídeňského redaktora požádal, aby opustil soudní síň. Kovtun 1994: 187 – 188.

¹²⁷Záhadná vražda v Polné (dokončení). *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 39, s. 4. (viz příloha č. 5)

Velkém Meziříčí, po kterých probíhalo už dlouhodobější pátrání a jejichž existenci Hilsner tvrdě zapíral.¹²⁸

O Hilsnerově domnělém přiznání a jmenování jeho spoluviníků věděli chrudimští čtenáři už ze zářijového čísla 38, a tak byl v tomto článku zdůrazněn pouze nově vydaný zatykač na tyto osoby, jejichž identita už prý získala přesnější obrysy – jedním z nich měl být jistý Jošua Erbmann („pajdající“ žid z Třebíče, živící se žebrotou), druhým byl Salamon Wassermann (vysoký židovský tulák z Větrného Jeníkova, který rovněž neprovozoval žádné řemeslo).¹²⁹

4.2.1.4 ŘÍJEN

Bylo až s podivem, jak Hilsnerova aféra zasáhla do běžného uvažování lidí. To například doložil článek ze 7. října 1899 o jisté chrudimské rodině, která byla na začátku října 1899 zasažena sebevraždou jednoho z jejích členů (v článku nebylo blíže specifikováno).¹³⁰ Bezprostředně po rodinné tragédii měla jistá židovská dívka tuto rodinu navštívit a požádat o kousek provazu z oběšené osoby, který prý přinášel štěstí. Její drzost údajně dotyčná rodina odbyla slovy: „*Počkejte si chvílku, můžete mít z Hilsnera celý! Ten bude šťastnější!*“¹³¹ Jak na toto „doporučení“ dívka zareagovala, už článek neuvedl.

Článek z 28. října 1899 přinesl pohled na Hilsnerovu aféru tentokrát z více politického aspektu.¹³² „Český východ“ v něm v první řadě vytkl chování českých lidových poslanců, kteří podle tohoto listu zachovávali při jednání v poslanecké sněmovně v souvislosti s polenskými událostmi pasivní postoj, čímž tak nepřímo dali hlavní slovo křesťanským sociálům.

„Český východ“ v tomto článku dále informoval o celé řadě otázek, které byly nastoleny v poslanecké sněmovně v záležitosti záhadné vraždy v Polné.¹³³ Hned na první schůzi podali židovští poslanci v čele s dr. Bykem dotaz k ministru spravedlnosti Eduardu Kindingerovi s názvem *Na obranu židů*, který údajně podepsalo 10 židů a 21 Poláků. V tomto poměrně obsáhlém vyjádření popsali svou

¹²⁸Záhadná vražda v Polné (dokončení). *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 39, s. 4. (viz příloha č. 5)

¹²⁹tamtéž

¹³⁰Odbytá židovka. *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 40, s. 3. (viz příloha č. 6)

¹³¹tamtéž

¹³²Záhadná vražda v Polné v poslanecké sněmovně. *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 43, s. 1.

¹³³Toto jednání probíhalo na říšské radě v průběhu října 1899. Frankl 2007: 301.

dlouhodobě neutěšenou situaci zapříčiněnou neustále se rozšiřující myšlenkou rituální vraždy, která po událostech v Polné začala být ještě více diskutována. Nejvíce byla podle židovských poslanců umocněna v kutnohorském procesu, v němž samotný veřejný žalobce (tedy dr. Baxa) neváhal ve své závěrečné řeči mluvit o „známém motivu“ vraždy. Ani samotný předseda soudu se nepokusil Baxova tvrzení vyvrátit, čímž jeho koncepci nepřímo podpořil, a ovlivnil tak myšlení další lidí.¹³⁴

Židovští poslanci upozornili, jaké následky by mohlo mít šíření takového typu obvinění, a pomocí krátkého historického exkurzu se pokusili o vyvrácení této domněnky. Zdůraznili, že už ve středověku byl tento problém shledán nebezpečným, a proto papežové a světští panovníci (především prý polští králové, což vysvětlovalo signaturu Poláků) velmi usilovali o zastavení tohoto klamného obviňování prostřednictvím nejrůznějších zákonů, chráněných nejpřísnějšími tresty. Rakouské zákonodárství ovšem poslanci shledávali vůči rychlému postupu této středověké pověry jako slabé a bezmocné, a proto apelovali na ministra spravedlnosti, aby v této věci učinil zjednáni co nejrychlejší pomoci.¹³⁵

Na stejnou osobu podali dotaz také křesťanští sociálové (v čele s poslancem Bielohlawkem), kteří poukazovali na podle nich zvláštní jednání vyšetřujícího soudce zemského soudu radu Reichenbacha. Podle jejich názoru až s přílišnou ochotou vystupoval proti polenskému židovstvu a především Hilsnerovi, po jehož zatčení přestal ihned sledovat další možné podezřelé a provádět jakékoliv jiné výsledky.¹³⁶

Interpelace dále pojednávala o podezření těchto poslanců především proti M. Kurzweilovi z Golčova Jeníkova. Na samotný závěr se dotázali ministra spravedlnosti, zda by byl ochoten na základě těchto údajů naříditi státnímu návladnictví v Kutné Hoře zavedení nového trestního vyšetřování.¹³⁷

¹³⁴Záhadná vražda v Polné v poslanecké sněmovně. *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 43, s. 1.

¹³⁵tamtéž

¹³⁶tamtéž

¹³⁷tamtéž, s. 2.

4.2.1.5 LISTOPAD

Další politická interpelace z předchozí uvedené schůze poslanecké sněmovny byla uvedena v článku ze 4. listopadu 1899.¹³⁸ Tentokrát vystoupili poslanci v čele s prof. Schlesingerem s dotazem na ministra spravedlnosti, jehož hlavním námětem byla kritika vedení procesu v Kutné Hoře. Pozornost poslanců se soustředila především na postavu rady Reichenbacha, kterého prý svědek František Veselý¹³⁹ obvinil z viditelného nezájmu vyslechnout jiné svědky.

Do skupiny dalších podezřelých řadili (s ohledem na velký počet svědků, kteří je v souvislosti s touto vraždou rovněž jmenovali) poslanci rabína dr. Goldbergera z Polné, soustružníka Heřmana Basche, sklenáře Leopolda Grafa, Samuela Frieda, kupce Heřmana Aufrechta a M. Kurzweila z Golčova Jeníkova. U některých jmen dodali také podezřelé okolnosti, které by mohly „podpořit“ možnost jejich spojitosti s vraždou – např. dr. Goldberger byl prý 29. března 1899 viděn ve společnosti „pajdavého žida“ (také byl spojován s „tajuplnou voňavou zásilkou“)¹⁴⁰, soustružník Heřman Basch byl v Hilsnerově společnosti často viděn, sklenář Leopold Graf se prý před a po vraždě nápadně často stýkal s Hilsnerem a nakonec M. Kurzweil, jehož „všeobecně známá“ spojitost s košerováním byla trnem v oku lidí sama o sobě. Závěrem se tedy tito poslanci (stejně jako v předchozím článku jejich kolegové) obrátili na ministra spravedlnosti s otázkou, zda dá na základě jmenovaných „fakt“ zahájit nové trestní vyšetřování.¹⁴¹

Poslední zpráva o jednání v poslanecké sněmovně byla otištěna v článku z 11. listopadu 1899, ve které bylo konečně obsaženo i vyjádření českých lidových poslanců.¹⁴² Interpelace, kterou podali (v čele s poslancem Václavem Březnovským) a adresovali ministru spravedlnosti, zahrnovala kritiku jednání několika brněnských a pražských rabínů, kteří vypověděli o prezidentovi krajského

¹³⁸Záhadná vražda v Polné v poslanecké sněmovně (dokončení). *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 44, s. 2.

¹³⁹Ševcovský pomocník František Veselý se do poslední chvíle choval jako Hilsnerův kamarád, ačkoliv mu dával najevo svou nedůvěru. Svou výpověď, kterou poskytl strážmistru Klenovcovi (o údajném rozhovoru s Hilsnerem o jeho hledaných šatech), mu však nakonec spíše uškodil, a přispěl tak k jeho zatčení. Kovtun 1944: 44.

¹⁴⁰viz výše

¹⁴¹Záhadná vražda v Polné v poslanecké sněmovně (dokončení). *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 44, s. 2.

¹⁴²Záhadná vražda v Polné v poslanecké sněmovně (dokončení). *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 45, s. 2.

soudu Ježkovi, že prý při procesu v Kutné Hoře připustil do porotního sálu „lůzu“ a nezajistil „seriózní“ průběh soudního řízení. Toto podle nich nespravedlivé pronásledování poslanci odsuzovali a raději se snažili obrátit pozornost na osobu vyšetřujícího soudce Baudyše, kterému prý bylo dovoleno proti stávajícím předpisům trestního řádu podat společně s dr. Auředníčkem pamětní spis, ve kterém soudce projevil svůj osobní názor o Hilsnerově nevině a možnosti viny ostatních členů rodiny Hružovy. Tento projev způsobil následné řízení proti rodině Anežky Hružové, které stálo proti předpisům trestního řádu a vzbudilo v ostatních lidech pocit, že se těmito praktikami ministerstvo akorát snažilo dopřát Hilsnerovi více času, aby mohl být prohlášen za choromyslného (a tedy by jeho obvinění získalo úplně jiný charakter). Závěrečná otázka podepsaných poslanců zněla poté následovně – jak může justiční ministerstvo toto své protizákonné jednání ospravedlnit?¹⁴³

4.2.1.6 *PROSINEC*

Velmi kritický článek uveřejnil „Český východ“ 7. prosince 1899, který měl citovat údajné vyjádření předsedy redakční rady týdeníku „Slovácký kraj“, vycházejícího v Uherském Hradišti, JUDr. Františka Koželuha.¹⁴⁴ Ten upozornil na zajímavé srovnání, že tak, jako se z hilsneriády vyvinula dreyfusiáda „druhého vydání“, tak přívrženci Masaryka z této osoby učinili druhého Zolu. Masarykovi vyjádřili podporu nejen lidé, ale také různá periodika – k „Času“ se názorově přidružilo „Právo lidu“, kolínský židovský „Ohlas doby“ a také „Slovácký kraj“. Dle Fr. Koželuha začali Hilsnerovi „přívrženci“ (pomyslně) stavět do řad jeho zastánců také Jana Husa, což tento redaktor komentoval hlubokým opovržením.

Ačkoliv byla na říšské radě podána řada interpelací na ministra spravedlnosti v souvislosti s okolnostmi polenské vraždy, stále se většina veřejného mínění držela myšlenky o rituálních motivech tohoto zločinu, jak doložil poslední článek roku 1899 z 30. prosince.¹⁴⁵ Židé i nadále vytrvávali v boji proti tomuto obvinění prostřednictvím vydávání nejrůznějších brožur, odkazujících v rámci historického vývoje na nesmyslnost tohoto nařčení. „Český východ“ vyjádřil jejich boji plnou

¹⁴³Záhadná vražda v Polné v poslanecké sněmovně (dokončení). *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 45, s. 2.

¹⁴⁴Hus a Hilsner! *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 49, s. 3.

¹⁴⁵Dogma o bezzločinnosti židů. *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 52, s. 1.

podporu a přidal také názor, že pokud by se pokusili naléhat na podrobné vyšetření událostí v Polné, v případě pro ně pozitivních výsledků by nové informace mohly mít „osvobozující“ dopad i v oblasti této nesmyslné báchorky. Sám „Český východ“ byl o nepravdivosti této pověry pevně přesvědčen.

Na druhou stranu viděl „Český východ“ ve vystupování židů jisté chyby – v očích společnosti si svým rozhodným obhajováním také škodili. Tento názor měl doložit článek dr. Seichera s názvem „Rennes¹⁴⁶ a Kutná Hora“, který původně vyšel v listu „Corespondenz Blatt“.¹⁴⁷ Jeho autor odsuzoval právě toto drzé vystupování židů, které mohlo být ovlivňujícím elementem při konečném rozhodování o povaze výsledku kutnohorského procesu.¹⁴⁸

4.2.2 ROK 1900

4.2.2.1 BŘEZEN

Sledování Hilsnerova procesu v roce 1900 zahájil „Český východ“ krátkým článkem z 24. března s prý zcela zaručenou zprávou o Chrudimi jakožto místě nového přelíčení s L. Hilsnerem.¹⁴⁹

4.2.2.2 DUBEN

V prvním dubnovém čísle (ze 7. dubna 1900) „Český východ“ ostře reagoval na uvedení antisemitismu do rovné souvislosti s klerikalismem, kterého se údajně dopustily chrudimské „Hlasy“.¹⁵⁰ Ty se podle nich zaprodaly židům, a je tedy jejich „povinností“ vystupovat proti katolíkům a jejich náboženství a zahrnovat je do jednoho pojmu – klerikalismus. Tento názor prý podpořil také „Hlas národa“, do něhož zaslali studenti své vyjádření, které zdůrazňovalo, že české studentstvo nestojí pod klerikálním vlivem (ze kterého je prý T. G. Masaryk opakovaně vinil). Redakce „Hlasu národa“ Masarykovi doporučila, aby ponechal hledání souvislostí mezi antisemitismem a klerikalismem (k tomuto doporučení se přidávali také redaktoři „Českého východu“ a směřovali ho „Hlasům“). Následkem takovýchto

¹⁴⁶V tomto francouzském městě byl v roce 1899 postaven před vojenský soud Alfréd Dreyfus. Rozsudkem soudu byl odsouzen k trestu deseti let ve vězení. Frankl 2007: 303.

¹⁴⁷Dogma o bezzločinnosti židů. *Český východ*, 1899, roč. 12, č. 52, s. 1.

¹⁴⁸tamtéž, s. 2.

¹⁴⁹Hilsner v Chrudimi. *Český východ*, 1900, roč. 13, č. 11, s. 2.

¹⁵⁰Antisemitismus a klerikalismus. *Český východ*, 1900, roč. 13, č. 13, s. 1.

výroků by totiž mohlo být jisté zpátečnictví, jehož projevem by byla obava lidu veřejně se přiznat ke svému vyznání.

Především z hlediska svého „původu“ byl zajímavý článek z 29. dubna 1900, který přinesl vyjádření faráře Ferdinanda Vlčka, které uvedl do chrudimských „Hlasů“. Ty však jeho výpověď v žádném čísle neuveřejnily, takže se o ní dozvídáme zprostředkovaně, právě díky „Českému východu“.¹⁵¹ V tomto článku F. Vlček krátce komentoval zprávu německého listu „Der Freidenker“, který jej obvinil ze známosti, kterou prý měl s Anežkou Hrůzovou. Podle listu její rodina s tímto vztahem nesouhlasila, a tak vražda měla být vyřešením těchto komplikací. F. Vlček vyjádřil jistou „úlevu“ v souvislosti se znalostí zákonů, které chránily katolické kněze před takovými nařčeními. Na druhou stranu projevil také zklamání nad těmito živly, které rozněcovaly negativní postoje ke všemu katolickému.

Po Vlčkově výpovědi „Český východ“ informoval o zmateční stížnosti, kterou Hilsnerův obhájce podal prý už v těchto dnech. Místo plánovaného procesu bylo nakonec lokalizováno do Prahy, jak se toto periodikum dozvědělo z pražských listů. V souvislosti s blížícím se procesem se údajně začaly šířit zprávy o neúčasti dr. Baxy jakožto zástupce rodiny Hrůzovy v dalším přelíčení. Jak se však záhy ukázalo, šlo pouze o poplašné zprávy a dr. Baxa měl v procesu vystoupit s údajně novými, důležitými zprávami.¹⁵²

4.2.2.3 KVĚTEN

S ohledem na zmateční stížnost zrušil Nejvyšší kasační soud ve Vídni rozsudek krajského soudu v Kutné Hoře a nařídil obnovit projednávání této záležitosti před jiným krajským soudem.¹⁵³ Tyto informace si čtenáři „Českého východu“ mohli přečíst v článku z 5. května 1900, ve kterém se také dozvěděli o (zatím) definitivním místě konání tohoto procesu, kterým měla být Chrudim. V duchu plánovaného přelíčení prý pražská lékařská fakulta učinila v souvislostech se skvrnami na Anežčině oděvu převratný objev, který se ale chystala plně předvést až při procesu. Obeznamení Hilsnera s vývojem nejnovějších událostí prý proběhlo za zcela neutrálních reakcí a pouhého lhostejného přijetí.

¹⁵¹Polná. *Český východ*, 1900, roč. 13, č. 16, s. 2.

¹⁵²tamtéž

¹⁵³Hilsner přec v Chrudimi. *Český východ*, 1900, roč. 13, č. 17, s. 2.

O zcela definitivní lokaci blížícího se Hilsnerova procesu se čtenáři „Českého východu“ dozvěděli v čísle z 12. května 1900, který vyvrátil původní představu o zasedání v Chrudimi a uvedl pravé místo, jímž měl být Písek.¹⁵⁴

4.2.2.4 ČERVEN

Toto chrudimské periodikum se nebránilo také pozorování činnosti jeho jiných „kolegů“. Tak například zjistilo (a záhy 23. června 1900 uveřejnilo), že vydavatel, majitel a redaktor pardubické „Stráže východočeské“ Václav Kučera byl prý nedávno odsouzen pro senzační (ale nepravdivou) zprávu o utopené služce z Vysokého Chvojna¹⁵⁵ k pokutě 20 korun.¹⁵⁶

4.2.2.5 ZÁŘÍ

Blížící se písecký proces vyvolal reakci ve formě zintenzivnění přípravného procesu na „obou“ stranách, tedy jak na straně Hilsnerových přívrženců, tak i odpůrců. Článek z 22. září 1900 jejich chování popsal následovně: zatímco Hilsnerovi přívrženci se snažili ovlivňovat názory lidí prostřednictvím vydávání nejružnějších brožur, jeho odpůrci vyzývali především svědky, aby činili pravdivá a co nejkonkrétnější doznání.¹⁵⁷

4.2.2.6 LISTOPAD

Dlouho očekávaná první zhodnocení procesu v Písku, k němuž obrátila pozornost více než polovina Evropy, přinesl „Český východ“ 3. listopadu 1900.¹⁵⁸ Zmíněná evropská pozornost podle tohoto periodika vycházela především ze zájmu dozvědět se, zda vražda byla opravdu spáchána na základě náboženského motivu. Jednotliví zástupci zúčastněných stran posílili své pozice o dalšího člena – dr. Auředníček si povolal na pomoc dr. Vodičku a dr. Baxa dr. Pevného. První den přelíčení přinesl pouhé Hilsnerovo přiznání ke zločinu nactiutrhaní, kterého se dopustil při udání J. Erbmana a S. Wassermanna za spolupachatele. Výslech

¹⁵⁴Hilsner před porotou v Písku a ne v Chrudimi. *Český východ*, 1900, roč. 13, č. 18, s. 3. (viz příloha č. 8)

¹⁵⁵„Stráž východočeská“ zhruba od poloviny roku 1899 začala sledovat případ ztracené služky Marie Kamenické z Vysokého Chvojna, která byla nalezena na dně blízkého rybníka. Mezi místními obyvateli se ihned roznesla slova jako rituální vražda a dokonce padlo i Hilsnerovo jméno (Frankl 2007: 293). Jelikož však k této události vyšlo ve „Stráži“ málo článků (které i tak byly velmi torzovité, značně nejasné a neměly žádné ukončení), rozhodla jsem se je do své práce nezařadit.

¹⁵⁶Slasti redaktorské. *Český východ*, 1900, roč. 13, č. 23, s. 3.

¹⁵⁷K procesu polenskému. *Český východ*, 1900, roč. 13, č. 36, s. 2.

¹⁵⁸Proces s Leopoldem Hilsnerem před píseckou porotou. *Český východ*, 1900, roč. 13, č. 42, s. 3.

s obžalovaným prý nepřinesl nic nového a ten, kdo toužil po nějaké senzaci, odcházel z líčení zklamán. Jisté zajímavosti si „Český východ“ sliboval od dalších výslechů svědků. Do této doby označil Hilsnerovo chování za promyšlené a svým způsobem odvážné, jelikož prý popřel vše, k čemu se v Kutné Hoře přiznal.¹⁵⁹

V průběhu přelíčení se plánovala také cesta do Polné, kde měla být především provedena „zraková zkouška“ Petra Pešáka, nutná k ověření pravdivosti jeho svědectví. Senzacechtiví čtenáři byli uspokojeni v samotném závěru článku – „Český východ“ informoval o zajímavé scéně z přelíčení, kterou vyvolal dr. Baxa při obvinění, že v Písku prezentované šaty zavražděné Anežky Hružové měly mnohem méně krvavých skvrn než při jejich prezentaci v Kutné Hoře. Toto obvinění dr. Auředníček rázně popřel, ovšem naděje na rychlé uzavření rozsudku se zdála být za těchto okolností v nedohlednu.¹⁶⁰

4.2.2.7 PROSINEC

V roce 1900 vystoupil „Český východ“ proti týdeníku „Hlasy“ naposledy v článku z 8. prosince 1900, který v mnohém zopakoval myšlenky článku ze 7. dubna 1900.¹⁶¹ Opět bylo „Českým východem“ „Hlasům“ vytknuto přílišné spojování antisemitismu s klerikalismem, které jim údajně už „vyneslo“ opovržení veřejnosti. V reakci na tyto události se prý „Hlasy“ pustily do „osvětlování“ jejich povahy, která podle vyjádření redakce nikdy nebyla židovská. Svou obhajobu Hilsnera po Kutné Hoře prý vysvětlovaly jako snahu o odvrácení křesťanského národa od „*hmotné a duševní zkázy*“¹⁶². „Český východ“ celé toto jednání chrudimských „Hlasů“ ohodnotil jako směšné.

4.2.3 ZHODNOCENÍ ÚLOHY „ČESKÉHO VÝCHODU“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE

Především tento list se nejvíce zasloužil na možnosti budování širokého povědomí obyvatel Pardubického kraje o Hilsnerově aféře. Charakterem svých

¹⁵⁹Proces s Leopoldem Hilsnerem před píseckou porotou. *Český východ*, 1900, roč. 13, č. 42, s. 3.

¹⁶⁰tamtéž

¹⁶¹Klerikální antisemitismus. *Český východ*, 1900, roč. 13, č. 47, s. 2.

¹⁶²tamtéž

článků byl přístupný všem vrstvám společnosti, kterou se snažil velmi podrobně informovat o všech možnostech (a hypotézách) tohoto procesu. Aktuální informace o vyšetřování čerpal nejen z oficiálních zpráv, ale snažil se čtenářům prezentovat názory i ostatních periodik té doby. Ve svých člancích se netajil kritickým postojem vůči názorům svých chrudimských „kolegů“, jejichž práci nehodnotil příliš kladně. Ve všech ostatních aspektech usiloval především o názorové dekorum a soustředil se na přínos co nejkvalitnějších zpráv a ne nějakých hypotéz. Když už však připustil prezentaci svých názorů, jejich závěry byly jasné – „Český východ“ sice ostře vystupoval proti myšlence rituální vraždy, ale s odsouzením Hilsnera rozhodně souhlasil.

4.3 HLASY

Při celkové době pěti let, po které byly „Hlasy“ vydávány, tvořilo vymezené období 1899 - 1900 zhruba polovinu času jejich existence. Právě z tohoto hlediska je zajímavé konstatovat, že především články tohoto periodika tvořily v mé práci (společně s chrudimskými „kolegy“ - „Českým východem“) největší podíl. I když počtem článků (za rok 1899 vyšlo 8 článků a v roce 1900 tři) je jiná periodika Pardubického kraje předčila, celkovou obsáhlostí je „Hlasy“ naopak v mnohém převyšovaly.

I při relativně nízkém počtu článků je jednoduché vyčíst základní úlohu, kterou si tyto noviny ve sledování Hilsnerovy aféry nepřimo vytyčily: snahu popřít mýtus o rituální vraždě, obrodit myšlení společnosti a docílit lepšího vztahu k židům. Autoři často ve svých člancích zdůrazňovali, že se jedná pouze o jejich názory a rozhodně nechtěli být považováni za nositele nějakých dogmatických závěrů. Informování čtenářů o přesných poznatcích ve vedeném vyšetřování přenechávaly ostatním novinám s četnější periodicitou a zaměřovaly se především na podávání vlastních úvah.

4.3.1 ROK 1899

4.3.1.1 SRPEN

Příběh Anežky Hružové a okolnosti polenského případu se ve své době donesly i do těch nejzapadlejších koutů země, ve kterých zvedly vlnu přirozené lidské dychtivosti po senzaci. Dokladem toho byla událost, která (jak „Hlasy“ informovaly 10. srpna 1899) proběhla v první polovině roku 1899 v Ústí nad Orlicí.¹⁶³ Za moment, který uvedl tehdejší situaci do pohybu, byla označena výpověď dělníka Albína Roba, který se před smrtí svěřil, že viděl jednou v noci hodit dva muže něco těžkého do řeky. Oba dva prý byl schopen přesně identifikovat (jejich jména ovšem nebyla v článku uvedena) a byl si také jistý jejich židovským původem. Toto sdělení záhy našlo souvislost s událostí minulého roku, ve kterém byl řešen případ dívky Marie Ruthové, vracející se ze Svitav domů do Ústí, jejíž tělo bylo po dlouhé době nalezeno na dně řeky Orlice. Po dělníkově výpovědi bylo tělo znovu lékařsky prozkoumáno, avšak kvůli jeho špatnému stavu už nemohly být zjištěny nové poznatky. Pro „Hlasy“ (a jejich čtenáře) tak zůstal tento případ i nadále nevysvětlen.¹⁶⁴

Znovuotevření případu M. Ruthové si „Hlasy“ vysvětlovaly jako důsledek stále se rozšiřující myšlenky rituální vraždy, a tedy pravděpodobně i obyvatelé Ústí hledali spojitost zdejšího případu s tímto rituálem. Autor článku se snažil podat racionální pohled na celou záležitost, který vycházel v té době z často opakované skutečnosti, že se na jaře občas ztratilo nějaké děvče, jehož mrtvola byla později nalezena a po lékařském vyšetření prohlášena za oběť vražedného činu (podobně jako případ z Kolína¹⁶⁵, který s ústeckým vykazoval jistou podobnost). Jako další argument, který měl vyloučit jakoukoliv souvislost těchto událostí s polenským případem (o kterou se právě ústecký lid snažil), uvedl autor rozdílnost způsobu provedení těchto vražd. Zatímco příprava vraždy Anežky Hružové byla oficiálně

¹⁶³Nová aféra polenská? *Hlasy*, 1899, roč. 3, č. 22, s. 9.

¹⁶⁴Po provedení exhumace a pitvy vyzněl nakonec celý případ naprázdno. I přesto se údajně matka zavražděného děvčete obrátila na advokáta dr. Baxy s žádostí o zastupování v předpokládaném soudním procesu. Dr. Baxa však pro nedostatek času odmítl a k žádnému soudnímu procesu nakonec nedošlo. Frankl 2007: 293.

¹⁶⁵V Kolíně se v roce 1893 ztratila mladá dívka, Marie Havlínová, která byla zaměstnána v židovské rodině. Po měsíci pátrání našli její mrtvolu a na základě zjištěných bodných ran se městem okamžitě rozšířila zpráva o rituální vraždě. Komise okresního soudu nakonec potvrdila, že na těle dívky nebyly zjištěny žádné známky násilí a celý případ uzavřeli odhadem na sebevraždu. Kovtun 1994: 23.

prohlašována za důkladnou a obezřetnou, u kolínské a ústecké se tato připravenost nepředpokládala. K upřímné snaze o podání argumentů, které by vyvrátily mýtus o rituální vraždě, přidaly „Hlasy“ také zajímavý poznatek, že (v případě, že by přistoupily na pověru košerování) pro bystrého nežidovského vraha rozhodně nemusel být problém tento židovský „rituál“ napodobit a „ukrýt“ tak svou identitu pod židy.¹⁶⁶

V úplném závěru článku vyvrcholily snahy autorů v racionální argumentaci proti nesmyslnosti pověry o židovské potřebě krve – autoři logicky poukázali na fakt, že nejenže židé sami považují ženy za nerovné muži (proč by si tedy vybírali děvčata?), ale také že vůbec první zmínky o „zneužívání křesťanských dívek“ židy pochází až z 12. století, a je tedy těžko vysvětlitelné, jak mohli naplňovat své „tradice“ ještě předtím. Stanovisko „Hlasů“ v otázce rituální vraždy bylo v tomto článku silně patrné, což dokládala i poslední slova: „...všecko je to výtvor fantazie, která nemá reálného podkladu a pouze bujně pracuje, zkrátka židovská rituální vražda neexistuje“.¹⁶⁷

V následujícím článku z 20. srpna 1899 se „Hlasy“ pokusily o vysvětlení, v čem tkvěla příčina tohoto hlubokého lidského přesvědčení o existenci rituální vraždy.¹⁶⁸ „Hlasy“ se domnívaly, že „současné“ lidské myšlení pevně věřilo všemu, co nebylo úplně nezvratně dokázáno jako nepravdivé, a možnosti proniknutí střízlivého rozumu tak byly velmi omezené.

Podle „Hlasů“ byla potřeba zjednání nápravy společnosti evidentní a zůstala jen otázka, kdo by měl být jejím vykonavatelem. Nejvhodnějšího adepta viděly „Hlasy“ v seriózní vědě, která by se měla postarat o změnu smýšlení a s odkazem na patřičné židovské zákony přesvědčit lid o tom, že nic takového jako rituální vražda neexistuje.¹⁶⁹

Ačkoliv se „Hlasy“ (oproti jiným periodikům) usilovně snažily přinutit společnost k lepšímu nahlížení na židovské spoluobčany, některá jejich počínání rozhodně neschvalovaly, a proto se neubránily vyjádření, co jim osobně na židech vadí. S jistými nesympatiemi pozorovaly jejich přílišnou zvědavost o polenské

¹⁶⁶Nová aféra polenská? *Hlasy*, 1899, roč. 3, č. 22, s. 9.

¹⁶⁷tamtéž

¹⁶⁸Nová aféra polenská (dokončení). *Hlasy*, 1899, roč. 3, č. 23, s. 7.

¹⁶⁹tamtéž

záležitosti, díky které se židé sami přivedli do složité situace. Nepřispívala k tomu ani jejich horlivost, se kterou prý vystupovali proti jakýmkoliv výrokům českého lidu, čímž svou neoblíbenost ještě zvyšovali. Na druhé straně však autoři článku viděli židy jako dobré odhadce lidských povah, tím pádem by tyto své možnosti mohli využít pro lepší vystupování s ostatními lidmi.¹⁷⁰

4.3.1.2 ZÁŘÍ

Na předchozí dva články zveřejnily svou reakci „Českožidovské listy“¹⁷¹, které prostřednictvím „Hlasů“ (v článku z 10. září 1899) vyjádřily nesouhlas s některými stanovisky tohoto chrudimského periodika.¹⁷² „Českožidovské listy“ především nevěřily, že pouhé prohlášení učenců o nesmyslnosti rituální vraždy by stačilo na přesvědčení všech společenských vrstev a plně by zabránilo dalšímu podezřívání. Na to „Hlasy“ reagovaly tvrzením, že právě v rámci zajištění plné platnosti těchto prohlášení by bylo potřeba je i jistým způsobem legitimovat zákonem a stanovit určité „tresty“ při jejich znevažování.

„Českožidovské listy“ byly také přesvědčeny, že učebnice židovského náboženství byly na trhu volně přístupny k případnému studiu. Na toto stanovisko zareagovaly „Hlasy“ argumentem, že prostý lid (myšleni dělníci, rolníci, řemeslníci) nemá díky pracovnímu vytížení čas číst rozsáhlé náboženské texty. „Hlasy“ se pokusily hledat řešení v myšlence vydat stručnou a laicky přístupnou brožuru, která by přinesla jasné poučení i „neodborníkům“.¹⁷³

V závěru článku přinesly „Hlasy“ jisté zamyšlení nad budoucím vývojem celého případu. Samotné odsouzení Leopolda Hilsnera by totiž nebylo dostačujícím argumentem v otázce pravdivosti mýtu o rituální vraždě. Stejně tak odsouzení někoho jiného by nemohlo definitivně prokázat, že rituální vražda neexistuje.¹⁷⁴

Poslední zářijové číslo (z 30. září 1899) přineslo hned dva články, opírající se o nově zjištěné souvislosti, které vyvstaly s ukončením kutnohorského procesu. První článek vypověděl o Hilsnerově údajném doznání jakožto spolupachatele na

¹⁷⁰Nová aféra polenská (dokončení). *Hlasy*, 1899, roč. 3, č. 23, s. 7.

¹⁷¹Periodikum Národní jednoty českožidovské (fungující od roku 1893). Frankl 2007: 104.

¹⁷²Nová aféra polenská? *Hlasy*, 1899, roč. 3, č. 25, s. 5.

¹⁷³tamtéž

¹⁷⁴tamtéž

vraždě A. Hružové a o označení jeho dalších dvou kompliců.¹⁷⁵ Odhalení, že vrahem Anežky Hružové byl (podle oficiálně uváděných zpráv) skutečně Hilsner, zapříčinilo změnu v dosavadní „taktice“ židů, jejichž přední reprezentace se obrátila na český tisk s prohlášením, ve kterém rozhodně vyjádřila své „možnosti“ víry, a tedy i absurditu provádění rituálních vražd.¹⁷⁶ V prohlášení dále poukázala na náboženské předpisy, které židům naopak používání jakékoliv krve přísně zakazují. Proto apelovala na ostatní spoluobčany, aby se nenechali unést tímto neopodstatněným obviněním a soustředili se na racionální uvažování.

4.3.1.3 ŘÍJEN

Stěžejní téma článku z 20. října 1899 se zaměřilo na události těsně po vynesení rozsudku v Kutné Hoře. „Hlasy“ především ještě zpětně upozornily na fakt, že zde nebyla zcela pevná jistota v označení Hilsnera za pravého pachatele („Hlasy“ především nevěřily svědectví Petra Pešáka). Zároveň se pokusily obhájit nejisté Hilsnerovy výpovědi, které vycházely spíše v jeho neprospěch. Autoři tohoto týdeníku připomněli velký psychický nátlak, který byl od počátku na Hilsnera kladen, a tedy jeho často rozporuplná obhajoba mohla být výsledkem celkové únavy i zmatenosti.¹⁷⁷

Co tedy podle „Hlasů“ přispělo k tomu, že si kutnohorská porota byla jistá správností svého rozhodnutí? Nejpravděpodobněji samotné Hilsnerovo doznání. Nyní „Hlasy“ spatřovaly svou povinnost především v konečném dokázání absurdity rituálního motivu. V této věci se odkázaly na samotného Hilsnerova obhájce dr. Auředníčka, který všeobecné mínění o praktikování rituální vraždy rovněž popíral. Celý případ „Hlasy“ shrnuly jako obyčejnou vraždu, na které se podíleli židé zanedbaného vzdělání, kteří pravděpodobně mohli „postrádanou“ krev někam odstranit, ale rozhodně ne ji využít k nějakým židovským rituálům.¹⁷⁸

„Hlasy“ si silně uvědomovaly působivost a všeobecnou oblibu pověr, nicméně se snažily „probudit“ lid, žijící na konci 19. století, a věřily, že tak, jak se

¹⁷⁵Hilsner. *Hlasy*, 1899, roč. 3. č. 27, s. 5.

¹⁷⁶Listárna. *Hlasy*, 1899, roč. 3, č. 27, s. 5.

¹⁷⁷Několik slov na vysvětlenou. *Hlasy*, 1899, roč. 3, č. 29, s. 5.

¹⁷⁸tamtéž, s. 6.

podářilo z lidí vymýt středověkou představu o židech otravujících studně, tak stejným způsobem by mohl být z myšlení lidí odstraněn i tento výplod fantazie.¹⁷⁹

V dokončení tohoto článku v následujícím týdnu (28. října 1899) se „Hlasy“ pokusily najít tu správnou cestu naznačené obrody. Spatřily ji v už dříve zmíněné podpoře vzdělávání veškerého lidu (tedy i židů), které by mělo přispět nejen k postupnému boření nesmyslných mýtů, ale také k celkově lepšímu chování k židovským spoluobyvatelům. V tomto společném postupu nacházely „Hlasy“ logiku budoucího vytváření lepších vztahů, které se nebudou snažit narušovat žádná hesla typu „*hr na židy!*“¹⁸⁰

4.3.1.4 LISTOPAD

K osobitému vyjádření donutila „Hlasy“ i známá brožurka T. G. Masaryka *Nutno revidovati proces polenský*¹⁸¹, která vytýkala řadu pochybení připuštěných během vyšetřování polenské vraždy. V článku z 18. listopadu 1899 si „Hlasy“ ještě nebyly přesně jisty, jakou roli by tato krátká brožura mohla v dalším vývoji událostí sehrát, nicméně ji vřele doporučily k přečtení a následné úvaze nad ní.¹⁸²

4.3.2 ROK 1900

4.3.2.1 DUBEN

Jako připomenutí jednoletého „výročí“ polenských událostí otiskly „Hlasy“ 14. dubna 1900 článek odkazující na činnost německého časopisu „Der Freidenker“.¹⁸³ Do něj zaslal anonymní pisatel článek, ve kterém vyjádřil svou domněnku, že hlavní podíl na rozšiřování báchorek o rituální vraždě v Polné měl katolický kněz (jeho jméno však neuvedl). Ten se údajně velmi dobře znal s rodinou Hružovou a také se samotnou Anežkou, které nabídl práci na jeho venkovské faře. Odchod Anežky z domácnosti byl pro zbytek rodinných příslušníků nepředstavitelný, a tak prý v těchto souvislostech docházelo v rodině k častým sporům. Když pak došlo k nálezu jejího těla, začal tento neznámý katecheta

¹⁷⁹Několik slov na vysvětlenou. *Hlasy*, 1899, roč. 3, č. 29, s. 6.

¹⁸⁰Několik slov na vysvětlenou (dokončení). *Hlasy*, 1899, roč. 3, č. 30, s. 7.

¹⁸¹T. G. Masaryk. *Nutno revidovati proces polenský*. Praha: Čas, 1899.

¹⁸²Nutnost revidovati proces polenský. *Hlasy*, 1899, roč. 3, č. 32, s. 5.

¹⁸³Polná. *Hlasy*, 1900, roč. 4, č. 15, s. 4.

(z obavy, že by mohl být zařazen mezi podezřelé) silně prohlašovat své názory o rituální vraždě, aby odvrátil pozornost jiným směrem.

Autor článku se přiznal, že k tomuto případu nemá již více informací, ale přislíbil jejich brzké dodání. Samotný redaktor „Hlasů“ Josef Dubský se k celé této záležitosti ovšem vyjádřil tak, že nechce nijak přispívat k dalšímu „rozmazávání“ polenských událostí, a nechce tedy sledovat věrohodnost tohoto článku.¹⁸⁴

4.3.2.2 LISTOPAD

Dne 17. listopadu 1900 okomentovaly „Hlasy“ šťastné projevy lidu po vyhlášení píseckého rozsudku, který odsoudil Hilsnera k trestu smrti. Všechny tyto radostné projevy a provolávání slávy dr. Baxovi tvrdě odsoudily a označily je jako nepřilíh lichotivý postup naší společnosti, která si svým způsobem libovala v truchlivém lidském dramatu.¹⁸⁵ Chrudimské „Hlasy“ vyjádřily svůj smutek a neutěšenost nad vzniklou situací, ve které i přes četná lékařská prohlášení (ve prospěch vyvrácení možnosti rituálního motivu vraždy) zvítězil v očích lidu názor politického demagoga dr. Baxy, který nepřistoupil na stanoviska odborných lékařských studií, a podpořil tak lidskou mysl v touze po senzacechtivosti. To, že byla celá tato situace velmi nepěkným vysvědčením našeho národa a jeho obrazu v očích ciziny, nemusely „Hlasy“ příliš zdůrazňovat.

4.3.2.3 PROSINEC

V posledním uvedeném článku z 1. prosince 1899 přiznaly „Hlasy“ negativní reakce, které se objevily po zveřejnění předchozího článku.¹⁸⁶ V ostré vlně kritiky překvapili „Hlasy“ především jejich již bývalí čtenáři, kteří ačkoliv věděli o „protiklerikálním“ a „protiantisemitském“ založení tisku (jak „Hlasy“ samy sebe definovaly), nyní „Hlasy“ obviňovali, že si prý ve svých článcích udržují od židů jistý distanc. „Hlasy“ se tento absurdní názor snažily vyvrátit tvrzením, že jejich úsilí vždy spočívalo především v boji za odstranění slepoty ve víře lidí v báhorky o rituální vraždě.

Sledování Hilsnerovy aféry ukončily „Hlasy“ v roce 1900 konstatováním, že Hilsnerova vina nebyla u píseckého soudu plně prokázána. Především úplný obrat

¹⁸⁴Polná. *Hlasy*, 1900, roč. 4, č. 15, s. 4.

¹⁸⁵Úvod. *Hlasy*, 1900, roč. 4, č. 46, s. 1.

¹⁸⁶Hrozná bouře. *Hlasy*, 1900, roč. 4, č. 48, s. 3.

v lékařské analýze z původní výpovědi polenských lékařů pokládaly „Hlasy“ za důkaz, že ne všechna prvotní vyšetřování byla správná. „Hlasy“ znovu vybídly k důkladnějšímu zamyšlení české společnosti a především tisku, od kterého požadovaly větší serióznost ve svých vyjádřeních. Právě periodikům věnovaly „Hlasy“ zajímavou úvahu, ve které se zamyslely nad reakcí budoucích čtenářů, kteří se právě prostřednictvím novin budou chtít zpětně informovat o Hilsnerově procesu. Už i z tohoto důvodu - ponechat budoucím generacím kvalitní odkaz naší společnosti - se „Hlasy“ snažily přinášet duchaplné a objektivní zprávy.¹⁸⁷

4.3.3 ZHODNOCENÍ ÚLOHY „HLASŮ“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE

Při zpracovávání článků tohoto periodika mě často upoutaly různé názory jeho redaktorů a přispěvatelů, což mě utvrdilo v přesvědčení, jak důležitou roli hrály právě tyto noviny v informování čtenářů (patrně nejen Pardubického kraje) o Hilsnerově aféře. Ve svých článcích se proti svým „odpůrcům“ nesnažily tvrdě vystupovat, ale pouze usilovaly o podporu vlastních hypotéz sháněním věrohodného materiálu. Jejich nezastupitelnou úlohu je možné spatřovat mimo jiné také v tom, že jim nešlo o pouhé konstatování názorů a vyjadřování lítosti nad chováním „soudobé“ společnosti, ale hledaly také cestu v možnostech řešení těchto problémů. Fakt, že čtivost (a tím pádem asi i jistá oblíbenost) tohoto periodika byla poměrně vysoká, je možno doložit na časté vlně reakcí čtenářů na témata, se kterými se „Hlasy“ jako jedny z mála periodik tohoto kraje nebály vystoupit (viz několikrát řešená otázka nesmyslnosti rituální vraždy).

4.4 HLASY ZE SIONA

Ačkoliv dobou vydávání (od roku 1861) patřily „Hlasy ze Siona“ k jedněm z „nejstarších“ periodik Pardubického kraje, je s podivem, že v roce 1899 nereagovaly na Hilsnerovu aféru ani jednou. Dotkly se pouze problematiky antisemitismu a to v několika článcích popisujících vývoj procesu s A. Dreyfusem. Tím se zařadily mezi periodika s pro mou práci menším informativním přínosem, i

¹⁸⁷Hrozná bouře. *Hlasy*, 1900, roč. 4, č. 48, s. 3.

když za rok 1900 vydaly pět článků, což tvořilo v porovnání s ostatními novinami obvyklý průměr.

Díky komentování článků jiných novin vytvořily velmi široké spektrum názorů, ve kterém se snadno mohl uchytit čtenář jakékoliv politické orientace. Viditelně odlišné názory zastávaly v porovnání s „Katolickými listy“, jejichž stanoviska opakovaně kritizovaly (jelikož byly „Hlasy ze Siona“ listem evangelickým, je jejich názorová neshoda s „Katolickými listy“ pochopitelná). Ve svých člancích se především zaměřovaly na různé ohlasy, ke kterým v průběhu Hilsnerovy aféry docházelo.

4.4.1 ROK 1900

4.4.1.1 ÚNOR

Hilsnerovo jméno bylo v „Hlasech ze Siona“ poprvé zmíněno v čísle z 8. února 1900 a to pouze v souvislosti se snahou o jistou komparaci činnosti těchto listů s „Katolickými listy“.¹⁸⁸ Ta údajně vzešla z popudu samotných „Katolických listů“, které oznámily, že se evangelíci chystali k ofenzivnímu vystoupení a k vytvoření jejich pevnější organizace v Čechách. Kvůli těmto plánovaným aktivitám „Katolické listy“ odhadovaly, že evangelické listy obecně již nebudou mít tolik času vydávat noviny každý den, a měl je v tomto ohledu zastoupit Masarykův „Čas“. „Katolické listy byly především zvědavé, „*jak srovná „Čas“ svého miláčka Leopolda Hilsnera se židy a evangelickou organizací.*“¹⁸⁹

„Hlasy ze Siona“ proti těmto výrokům tvrdě vystoupily a všechny je označily za pouhé pomluvy. Jediné, v čem s nimi souhlasily, byla „Katolickými listy“ předpokládaná náklonnost k periodiku „Čas“, v jehož činnosti spatřovaly určitý nástin cesty k vnitřní obrodě národa. Naopak nesympatie u nich vzbuzovala činnost „Národních listů“, „Radikálních listů“ a samozřejmě také samotných „Katolických listů“. Hlavně těm „Hlasy ze Siona“ zdůraznily, že stojí na straně

¹⁸⁸Zbytečné starosti. *Hlasy ze Siona*, 1900, roč. 40, č. 3, s. 6 – 7.

¹⁸⁹tamtéž

Masaryka a jeho prosazování židovské svobody a naopak opovrhují klerikálně – baxovskoradikálními antisemitskými štvanicemi.¹⁹⁰

4.4.1.2 BŘEZEN

Březnovým článkem (z 29. března 1900) se „Hlasy ze Siona“ ostře postavily proti výrokům dr. K. Baxy, kterého přirovnaly k obchodníkovi podnikajícím se „zbožím“ jako je radikalismus, státoprávnictví a antisemitismus.¹⁹¹ Právě poslední „kus“ mu podle „Hlasů ze Siona“ a „Času“ nejvíce vynesl. V tomto jejich názoru je utvrdily volby z 20. února 1900, při kterých pro dr. Baxu hlasovali na Kladensku nejvíce právě kněží. „Hlasy ze Siona“ doložily tuto událost komentářem samotných „Katolických listů“, které potvrdily, že tamější kněží v Baxově řeči opravdu nejvíce upoutal bod o antisemitismu.

4.4.1.3 LISTOPAD

Dne 8. listopadu 1900 vyšel (v souvislosti s blížícími se volbami do říšské rady) krátký přehled zpráv, ve kterém „Hlasy ze Siona“ konstatovaly „současný“ zájem periodik (a také společnosti) především o Hilsnerův proces než o samotné volby.¹⁹² Tento zájem podle nich podmínila pověrčivost, kterou na sklonku 19. století živil klerikální list a která kompromitovala pokročilost a vzdělanost lidu. Vzniklý jev označily „Hlasy ze Siona“ za silně negativní, jelikož jeho důsledky by mohly mít vliv i na volební agitaci. V této souvislosti otevřeně kritizovaly dr. Baxu, který neváhal rozšiřovat svou popularitu hypotézami o (v tomto procesu) důležité roli košeráckého nože a „absenci“ velkého množství krve. „Hlasy ze Siona“ však vyjádřily svou víru v brzký konec Hilsnerova procesu a opětovný návrat k řešení důležitých volebních otázek.

Nové okolnosti v Hilsnerově aféře vyplnily titulní stranu „Hlasů ze Siona“ znovu 29. listopadu 1900 v dlouho slibovaném článku o „zhodnocení“ této události.¹⁹³ V něm nejprve shrnuly známý výsledek píseckého procesu a upřímně ocenily dlouhodobou a náročnou práci soudu.

¹⁹⁰Zbytečné starosti. *Hlasy ze Siona*, 1900, roč. 40, č. 3, s. 6 – 7.

¹⁹¹Pravý „smíšený“ obchod. *Hlasy ze Siona*, 1900, roč. 20, č. 6, s. 5.

¹⁹²Přehled událostí. *Hlasy ze Siona*, 1900, roč. 20, č. 21, s. 9. (viz příloha č. 10)

¹⁹³Kalné vlny. *Hlasy ze Siona*, 1900, roč. 20, č. 22, s. 1.

„Hlasy ze Siona“ se neváhalo vyjádřit k různým doprovodným jevům během druhého Hilsnerova procesu. Především upozornily na velký zájem o sledování této aféry (například i ve Francii, Anglii a Německu). I samotná domácí scéna byla zavalena nespočetnou řadou sloupků s podrobnými referáty, které uvedly do pohybu „*klidnou hladinu veřejného života*“.¹⁹⁴ Z názvu článku lze však uhodnout, že šlo podle „Hlasů ze Siona“ především o „kalné vlny“, které se tak „vynořily“ na povrch.

Evangelické „Hlasy“ poukazovaly na neuvěřitelný jev, jak ve své podstatě „obyčejný“ příběh mohl vyvolat větší zájem nejširších vrstev než například procesy několikanásobných vrahů či vrahů vysoce postavených osob. Tento fakt považovaly „Hlasy ze Siona“ za zahanbující jev naší společnosti, pokud vzaly v úvahu, na jak ohavné středověké pověře byl případ založen. I tyto listy zopakovaly už jinými „navrženou“ domněnku, že pokud by byl z polenské vraždy obviněn křesťan, vyšetřování celého případu by nabylo zcela jiného rázu. Za těchto okolností by totiž zůstala primární otázka po identitě pachatele a ne po pohnutce vraždy (která by podle „Hlasů ze Siona“ byla patrně odhadnuta na pohlavní perverzitu pachatele).¹⁹⁵

Největší zklamání tento pardubický tisk vyjádřil nad chováním inteligence, která se i přes svou vzdělanost nechala strhnout fanatickou pověřivostí. Používané praktiky a postupy soudu ve vyšetřování shledávaly „Hlasy ze Siona“ za důstojné, poskytující všem stejnou možnost projevu a také obhajoby. Nestejně však hodnotily jednání lidí, kteří se účastnili obou procesů a byli působením pověry zbaveni lidskosti natolik, že s osudem obžalovaného neměli nejmenší soucit a po jeho odsouzení vyjádřily neskrývané nadšení.¹⁹⁶

Článek v závěru přinesl také vyjádření dalších dvou listů - „Radikálních“ a „Českožidovských“. První z nich hodnotily výsledek píseckého procesu jako dlouho očekávanou porážku zla. „Českožidovské listy“ zase uvedly, že prohlášení české fakulty o chybách polenských lékařů mohlo vést k osvětlení této události od stínu

¹⁹⁴Kalné vlny. *Hlasy ze Siona*, 1900, roč. 20, č. 22, s. 1.

¹⁹⁵tamtéž

¹⁹⁶tamtéž

rituální vraždy. Tento názor považovaly „Hlasy ze Siona“ za naivní a nedomnívaly se, že by k obrodě společnosti mohlo dojít tak rychle.¹⁹⁷

4.4.1.4 PROSINEC

Dokončení předchozího článku bylo otištěno hned v následujícím čísle z 13. prosince 1900.¹⁹⁸ Článek umožnil pohled i za hranice země a popsal ohlas, který tato aféra vyvolala v jiných částech Evropy. V době Hilsnerova soudu prý slovinský klerikální list „Slovenec“ vytýkal slovenskému liberálnímu listu „Slovanský národ“ údajné podporování antisemitismu. S tím „Slovanský národ“ nemohl souhlasit a slovinskému listu zdůraznil, že nejenže se v tomto obvinění mýlí, ale že celkově by svou činností neměl do tohoto procesu zasahovat.

„Hlasy ze Siona“ kritizovaly také českou inteligenci a lid, který kromě realistů, radikálních pokrokářů a sociálních demokratů až s přehnanou horoucností přihlížel Hilsnerovu odsouzení. Ani chování „Národních listů“, které prý vystoupily proti anonymnímu dopisu, uveřejněném v petrohradském listu „Ruský Sever“ (ve kterém se psalo o středověké zatmělosti a fanatismu českého lidu), nevyvolávalo v „Hlasech ze Siona“ pocit dostatečné „obhajoby“ českého národa.¹⁹⁹

V závěru článku „Hlasy ze Siona“ připustily, že takovýto obraz české společnosti není zrovna lichotivý, a proto vyzvaly lid k „práci“ na pravém vzdělání a křesťanské výchově. I když toto periodikum uznalo, že v té době mohl existovat důvod, proč lidé považovali židy za národní odpůrce (především kvůli hospodářské konkurenci), rovněž také zdůraznilo, že „obranný“ boj může být veden pouze ve slušných a čestných hranicích, které nebudou zasaženy náboženským fanatismem. Právě z tohoto důvodu považovaly „Hlasy ze Siona“ za velmi důležité vyvarovat se jakýmkoliv dalším „kálným vlnám“, které by budování těchto nových vztahů mohly „odplavit“.²⁰⁰

¹⁹⁷ Kálné vlny. *Hlasy ze Siona*, 1900, roč. 20, č. 22, s. 2.

¹⁹⁸ Kálné vlny (dokončení). *Hlasy ze Siona*, 1900, roč. 20, č. 23, s. 3.

¹⁹⁹ tamtéž

²⁰⁰ tamtéž, s. 4.

4.4.2 ZHODNOCENÍ ÚLOHY „HLASŮ ZE SIONA“ V HILSNERIÁDĚ

I „pouhých“ pět článků umožnilo rozšířit povědomí pardubických občanů o zajímavé úvahy, které „Hlasy ze Siona“ přinášely. Svými rozhodnými názory (pramenící z jejich evangelického přesvědčení) odsuzovaly především „lehkomyšlnost“, se kterou český lid bezmyšlenkovitě přijímal pověru o rituální vraždě. V tomto smyslu také nesouhlasily s „Katolickými listy“, k jejichž názorům se stavěly kriticky. Právě díky snaze o obrodné působení sehrály ve své době poměrně důležitou roli.

4.5 NEODVISLÉ LISTY

Nejvíce informací o událostech kolem Hilsnerova procesu přinesly (z regionálních novin) Pardubicím a blízkému okolí „Neodvislé listy“. S celkovým počtem 6 ti článků za rok 1899 a stejně tak za rok 1900 zastávaly v této problematice „vedoucí úlohu“ pardubických periodik. Jejich odlišnost od ostatních novin spočívala především v zaměření se spíše na vlastní komentáře než na sumarizaci obecně prezentovaných zpráv. Své čtenáře si získávaly uváděním nejrůznějších událostí, které v souvislosti s hilsneriádou proběhly v pardubickém okolí.

V jejich opakované kritice židovských listů i židovského vystoupení obecně bychom našli jistou spojitost s čáslavskou „Pravdou“. Svým čtenářům se snažily nabídnout široké spektrum názorů, a proto do svých čísel zařazovaly i články otištěné v jiných novinách.

4.5.1 ROK 1899

4.5.1.1 ČERVENEC

Polenské události „udeřily“ na pardubické „Neodvislé listy“ začátkem července, ve kterém poprvé přinesly svůj pohled na tuto situaci v článku z 8. července 1899.²⁰¹ Jeho základním námětem se stala v té době rozšířená

²⁰¹Vražda v Polné. *Neodvislé listy*, 1900, roč. 5, č. 27, s. 3. (viz příloha č. 12)

brožurka s názvem *Vražda v Polné*²⁰², kterou „Neodvislé listy“ zhodnotily jako všeobecně oblíbenou. Do tohoto okruhu příznivců ovšem neřadily pardubickou židovskou obec, v jejímž jméně požádal tamější rabín c. k. okresní hejtmanský v Pardubicích, aby ze své moci napomohlo odstranit tuto publikaci z výkladních skříní knihkupectví. Tento návrh se však c. k. okresnímu hejtmanskému příliš nezamlouval, a tak rabín vyřešil celý problém skoupením veškerého zbylého nákladu brožur a pohlednic. „Neodvislé listy“ vyjádřily své překvapení, když se dozvěděly, že právě c. k. okresní hejtmanský nabídl své prostory pro umístění těchto skoupených publikací.

S ostrou kritikou židovských novin²⁰³ vystoupily „Neodvislé listy“ v článku z 29. července 1899²⁰⁴, ve kterém poukázaly na dle jejich názoru zvláštní podávání zpráv židovských novinářů o polenské vraždě a také o novém podobném případě z pruského Leifringhausenu.²⁰⁵ Toto pardubické periodikum vidělo v chování židovských novinářů jistou snahu odvrátit pozornost od Leopolda Hilsnera a jeho domnělých spolupachatelů k „*neznámému pomatenci, který chodí světem a čas od času v rozličných krajích navlas podobné vraždy provádí.*“²⁰⁶ K tomuto názoru se údajně přidal i „Prager Tagblatt“ a společně se snažily přesvědčit veřejnost o Hilsnerově nevině. „Neodvislé listy“ však vyjádřily svou víru ve veřejné mínění a neodvislý, nepodplatitelný tisk, který si dával záležet na tom, aby pravda nebyla potlačena.

4.5.1.2 ZÁŘÍ

Podle „Neodvislých listů“ budil kutnohorský proces (kvůli řadě stále neodhalených věcí v pozadí) skutečnou senzaci, jak dokládá článek z 16. září

²⁰²V této brožuře, vydané „Radikálními listy“ na konci června 1899, byly publikovány celkem 4 články, které vycházely v tomto periodiku (v číslech z 20. dubna, 3., 6. a 15. června 1899) vždy sekci *Záhadná vražda v lese Březině* a měly přinášet svým čtenářům nejnovější informace o vyšetřování polenské události. Frankl 2007: 291.

²⁰³Podobně jako čáslavská „Pravda“ také „Neodvislé listy“ kritizovaly činnost židovských listů obecně a většinou neuváděly konkrétní tituly.

²⁰⁴Ku vraždě v Polné. *Neodvislé listy*, 1900, roč. 5, č. 30, s. 2.

²⁰⁵V Konitzu (Chvojnicí) v západním Prusku došlo k vraždě gymnazijního studenta, jehož tělo bylo rozřezáno na několik částí, postupně nacházených ve městě a okolí. Obyvatelé města brzy došli k závěru, že se jednalo o rituální vraždu, což vedlo k rozsáhlým protižidovským výtržnostem. Frankl 2007: 276.

²⁰⁶Ku vraždě v Polné. *Neodvislé listy*, 1900, roč. 5, č. 30, s. 2.

1899.²⁰⁷ Do jeho průběhu se zapojila řada českých i zahraničních zpravodajů, kteří přinášeli podrobnosti o probíhajícím líčení.

Podobně jako jiné tisky se i „Neodvislé listy“ snažily všimnout různých „okolních jevů“ vyvolaných v souvislosti s vedeným procesem. Dne 30. září 1899 listy informovaly o letáku, který byl 28. září distribuován po Pardubicích a vyzýval k „antisemitské procházce“ následujícího dne. K ničemu takovému nakonec nedošlo a klid pardubických obyvatel nebyl narušen.²⁰⁸

4.5.1.3 ŘÍJEN

Výsledek kutnohorského procesu se v tomto tisku objevil 7. října 1899.²⁰⁹ Konstatovalo se v něm dořešení úplného alibi podezřelého S. Wassermanna a J. Erbmana, které prokázala celá řada svědků pozvaných z Polné. Hilsnerova výpověď se tedy ukázala jako nepravdivá a jeho lež podle tohoto článku stála slušný finanční obnos – jenom svědkům bylo jako cestovné vyplaceno na 300 zlatých.

4.5.1.4 LISTOPAD

Z Choltic přišlo do pardubické redakce „Neodvislých listů“ psaní, otištěné v článku z 25. listopadu 1899.²¹⁰ Jak se ukázalo, Choltice byly rovněž zasaženy vlnou posledních událostí v souvislosti s Hilsnerovým procesem a dne 4. listopadu 1899 se na choltických židovských domech objevily různé nápisy a obrázky vztahující se k událostem v Polné. Ihned se rozeběhlo vyšetřování po autorech těchto ilustrací, při kterém bylo zjištěno, že tamější židovská obchodnice paní Sternová obdržela před nějakým časem anonymní korespondenční lístek s podivným nápisem „*Fik fik! – Polná*“. Brzy však došlo k odhalení autora tohoto záhadného lístku - byl jím patnáctiletý chlapec, syn tamějšího obchodníka Františka Bičičtě, který jí tento lístek poslal. Při vyšetřování poté uvedl, že mělo jít o jakousi „výhrůžku“ adresovanou paní Sternové za to, že na něj pokaždé, když šel kolem jejího obchodu, pokřikovala: „Hilsnere!“ Podivnost hesla (a co vůbec mělo signalizovat) už obviněný neobjasnil, a tak se čtenáři tohoto článku dozvěděli pouze o tom, co ho k činu motivovalo.

²⁰⁷Sensační proces v Hoře Kutné. *Neodvislé listy*, 1900, roč. 5, č. 37, s. 2.

²⁰⁸Antisemitská procházka. *Neodvislé listy*, 1900, roč. 5, č. 39, s. 2.

²⁰⁹Vražda v Polné. *Neodvislé listy*, 1900, roč. 5, č. 40, s. 2.

²¹⁰Nevinně uvězněn. *Neodvislé listy*, 1900, roč. 5, č. 47, s. 3 – 4.

V souvislosti s tímto přiznáním se objevila také snaha najít jistou spojitost tohoto mladíka s nápisy na židovských domech, které se 4. listopadu objevily. Proto došlo k jeho zatčení a převezení k c. k. okresnímu soudu do Přelouče. Po osmi dnech byl nakonec propuštěn a velmi srdečně v Cholticích opět přivítán. Pro rodiče tohoto mladíka však celá záležitost neskončila, neboť se rozhodli učinit další právní kroky k obhajobě dobré pověsti jejich syna.²¹¹ Zda se jejich úsilí nakonec setkalo s úspěchem, se čtenáři v „Neodvislých listech“ už nedočetli.

4.5.2 ROK 1900

4.5.2.1 ÚNOR

Roku 1900 uvedly „Neodvislé listy“ své sledování Hilsnerovy aféry článkem o samotném „psychickém rozpoložení“ ústřední postavy. Článek se zajímavým názvem „*Co dělá Hilsner.*“ vylíčil údajný Hilsnerův psychický stav na začátku února roku 1900.²¹² Dle článku z 24. února 1900 Hilsner oplýval dobrou náladou i jakýmsi „rozmarem bujnosti“, za který byl už dvakrát disciplinárně trestán.

4.5.2.2 BŘEZEN

V dalším procesu, tentokrát před chrudimskou porotou, kde měly vyjít na povrch „*věci dosud nejpřísněji utajované*“, se (podle „Neodvislých listů“ a jejich článku z 24. března 1900) mělo splnit přání lidí, kteří věřili v Hilsnerovu nevinu a doufali v obnovu jeho procesu.²¹³ Nejvíce z nich se dle „Neodvislých listů“ těšil samotný T. G. Masaryk, který si díky vydání brožury *Nutno revidovati proces polenský*²¹⁴ nezáskal u tohoto listu velkou oblibu.

4.5.2.3 DUBEN

Nejisté a nekompletní informace podaly „Neodvislé listy“ v článku z 28. dubna 1900, podle kterého si nebyly jisty místem konání blížícího se Hilsnerova

²¹¹Nevinně uvězněn. *Neodvislé listy*, 1900, roč. 5, č. 47, s. 4.

²¹²Co dělá Hilsner. *Neodvislé listy*, 1900, roč. 6, č. 8, s. 3.

²¹³Hilsner. *Neodvislé listy*, 1900, roč. 6, č. 12, s. 3.

²¹⁴T. G. Masaryk. *Nutno revidovati proces polenský*. Praha: Čas, 1899.

procesu, a proto své čtenáře ubezpečily o podání podrobnějších zpráv v následujícím čísle.²¹⁵

4.5.2.4 KVĚTEN

Informaci zmíněnou v předcházejícím článku „Neodvislé listy“ alespoň částečně upřesnily hned následující týden v článku z 5. května 1900. Nové místo konání Hilsnerova procesu ještě přesně neznaly, nicméně s určitostí prohlásily, že původně plánované umístění do Chrudimi bylo vyloučeno.²¹⁶

4.5.2.5 ZÁŘÍ

Zajímavý příběh z Kutné Hory doložily „Neodvislé listy“ v článku z 29. září 1900.²¹⁷ Zde údajně pardubický lékař dr. Wohryzek²¹⁸ navštívil advokáta dr. Auředníčka, v doprovodu Hilsnerovy matky Marie Hilsnerové. Dr. Wohryzek prodiskutoval s dr. Auředníčkem nejnovější materiály podporující Hilsnerovu nevinu, které aktivně shromažďoval společně s karlínským dr. Josefem Bulovou. Kutnohorští občané sledovali tuto návštěvu s pochopitelným zájmem, který pomalu rostl s blížícím se závěrečným přelíčením v Písku.

4.5.2.6 LISTOPAD

Nejrozsáhlejší vyjádření „Neodvislých listů“ v souvislosti s Hilsnerovou aférou představoval článek ze 17. listopadu 1900²¹⁹, hodnotící konec píseckého procesu z pohledu pražského periodika „Český list“.²²⁰ To vyjádřilo svůj názor, že po ukončení píseckého procesu došlo k určitému „posmutnění“ čtenářů, kteří se v poslední době „bavili“ vzrušujícími zprávami ze soudní síně. Článek ve své podstatě nabízel jisté zamyšlení nad výjimečností tohoto případu, který zaujal řadu lidí tak, jako žádný jiný (byť i sebetragičtější) soudní proces. Osud chudé, nepracující osoby se špatnou pověstí (tj. Leopolda Hilsnera) vyvolal v lidech větší

²¹⁵Pro druhou periodu porotních soudů. *Neodvislé listy*, 1900, roč. 6, č. 17, s. 3.

²¹⁶Porota. *Neodvislé listy*, 1900, roč. 6, č. 18, s. 3.

²¹⁷Dr. Wohryzek a polenská vražda. *Neodvislé listy*, 1900, roč. 6, č. 39, s. 3.

²¹⁸Pardubický lékař Viktor Wohryzek se v mnoha názorech ztotožňoval s názory Masaryka. Podle Wohryzkovy teze byla Anežka Hružová už mrtvá, když ji pachatel podřezal, a tedy mrtvola nevykrvácela. Masaryk tento názor chápal jako podporu své hypotézy, že zavražděná Anežka Hružová byla do Březiny dopravena z jiného místa.

²¹⁹Po Hilsnerově procesu. *Neodvislé listy*, 1900, roč. 6, č. 46, s. 2.

²²⁰Od roku 1903 s podtitulem Politický svobodomyšlný Časopis lidový, od roku 1904 Politický neodvislý časopis lidový. Knihovna CMS Kutná Hora, soupis periodik Středočeského kraje, „Český list“.

napětí než například osud otce několika dětí odsouzeného k mnoha letům ve vězení. Jak si tedy „Český list“ vysvětlil tento obrovský zájem lidu, který byl rovněž podporován velkým ohlasem v novinách a různých brožurách? Poukázání na židovský původ viníka nebyl pro tento list dostatečným argumentem. Připustil sice obdivuhodnou solidaritu židů a jejich snahu prokázat v choulostivé situaci, že žid nemá rovné pojítka s vrahem, avšak na druhou stranu poukázal na fakt, že obecně existovala řada případů, kdy byli židé postaveni před soud bez jakéhokoliv zájmu o jejich osud.²²¹

Proto se „Český list“ rozhodl hledat příčinu obrovského zájmu o tento případ jinde a našel ji v mnohokrát diskutované otázce: „Byla či nebyla to rituální vražda?“ V této jednoduché otázce bylo zakotveno rozdělení tehdejší společnosti – zastánce kladné odpovědi byl přesvědčen o pachateli židovského původu, kdo naopak odpověděl záporně, si dle „Českého listu“ nepřál jako pachatele usvědčit žida.

V tomto prostém rozdělení ovšem nenašlo toto periodikum logiku. Upozornilo na řadě lidem nedocházející fakt, že pokud by se opravdu jednalo o čistě fanatický zločin, spojený s jakýmsi typem rituálních zvyků, mohl jej dost dobře provést jak žid, tak také křesťan a příčina tohoto činu pak neměla s vírou nic společného.²²²

Největší pochybnost vyjádřil „Český list“ nad zárukou spravedlnosti v soudnictví. Domníval se, že pokud se soud bude ohlížet na ohlas veřejnosti, vyvolaný touto aférou, bude pro něj nemožné rozhodovat se nestranně, jak by správný soud měl. Jak se přímo v článku píše: „*Ještě několik hilsneriád a mohla by spravedlnost zavlčena býti na veřejný trh vášní.*“²²³ Jako jedinou možnost pomoci k nestrannosti soudu vidělo toto periodikum v umírnění davu v jeho honbě po senzácích. Židy pak osočilo z horečnosti, se kterou do této věci zasáhli, a díky které se z polenských vražd stala židovská aféra.

²²¹Po Hilsnerově procesu. *Neodvislé listy*, 1900, roč. 6, č. 46, s. 2.

²²²tamtéž

²²³tamtéž

4.5.3 ZHODNOCENÍ ÚLOHY „NEODVISLÝCH LISTŮ“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE

„Neodvislé listy“ přinesly ve svých poměrně krátkých článcích zprávy o nejrozmanitějších událostech, vyvolaných v Pardubickém kraji v souvislosti s Hilsnerovou aférou. Jelikož soustřeďovaly svůj zájem především na reakce lidu a sociální situace (hlavně v Pardubicích), nezbývalo už v jejich článcích příliš místa na zveřejnění nově zjištěných informací v souvislosti s Hilsnerovým vyšetřováním. I přesto byly jejich články názorným dokladem o „ohlasu“, který Hilsnerova aféra vyvolala. Ohledně rozhodnutí o Hilsnerově odsouzení „Neodvislé listy“ nevydaly přesné vyjádření, ovšem zastávaly názor, že celá tato situace byla k vypjatosti dovedena samotnými židy, kteří s velkým nasazením do této věci až příliš zasahovali. Kriticky sledovaly také činnost židovských listů a „Prager Tagblatt“.

4.6 OSVĚTA LIDU

Sledování ohlasu Hilsnerovy aféry v tomto periodiku skýtalo jednu z nejnáročnějších překážek při zpracování mé práce – samotné dohledávání jeho výtisků. Z let 1899 se totiž dochovalo pouze pět čísel a z roku 1900 devět čísel, což při každotýdenní periodicitě tvořilo velmi nízký počet. K téměř absolutní nemožnosti kriticky hodnotit povahu vydaných článků přispěl (kromě již zmíněného torzovitého dochování) i fakt, že činnost „Osvěty lidu“ v roce 1899 byla kvůli absenci jakéhokoliv vyjádření k Hilsnerově procesu pro potřeby mé práce nepřínosná.

Kvůli počátečnímu vydávání v Hradci Králové se „Osvěta lidu“ spíše zaměřovala na sledování událostí v dnešním Královéhradeckém kraji, jak doložila například články, které informovaly o situaci v Náchodě.

4.6.1 ROK 1899

V roce 1899 „Osvěta lidu“ nezmínila Hilsnerovu aféru v žádném článku. Jediné alespoň trochu tematicky blízké články vyšly 16. dubna 1899²²⁴ (zachycující

²²⁴Bouře v Náchodě. *Osvěta lidu*, 1899, roč. 4, č. 16, s. 3.

bouřlivé nepokoje v Náchodě související se stávkou v místní Pickově textilce)²²⁵ a 28. října 1899²²⁶ (upozorňující na bouřlivé protizidovské demonstrace, které se odehrávaly na Moravě).

4.6.2 ROK 1900

4.6.2.1 LEDEN

Případ Anežky Hružové zasáhl do běžného uvažování řady lidí. Důkazem se stal případ, popisovaný v článku z 6. ledna 1900, podle kterého mělo údajně dojít v Náchodě k „nové Polně“.²²⁷ Zde se o vánočních svátcích ztratila služka Marie Červinková, pocházející z Opočna, která pracovala u náchodského obchodníka Emanuela Kohna. Po její (předpokládané) mrtvole bylo vyhlášeno rozsáhlé pátrání, do jehož nestranných postupů se už aktivně „*pustily nejrozmanitější povídačky*“, které byly ještě více podporované novinovými články.²²⁸

K odhalení případu služky Červinkové došlo hned v následujícím týdnu, jak „Osvěta lidu“ konstatovala ve svém článku z 13. ledna 1900.²²⁹ Tělo mrtvé dívky bylo nalezeno v řece Metuji a na základě lékařského posouzení vyhodnoceno jako pohlavně i tělesně neporušené. Dívka údajně dlouhodobě trpěla srdeční vadou, která poté pro ni byla důvodem k sebevraždě. „Osvěta lidu“ vyjádřila své nadšení z rozřešení případu, který alespoň částečně mohl odvrátit pozornost „nedočkavých listů“, již připravených k vydávání dalších „povídek“ o rituální vraždě.

4.6.2.2 SRPEN

Článek z 25. srpna 1900 nabídl své vyjádření spíše než k Hilsnerově aféře samé tak k problematice antisemitismu obecně.²³⁰ Podle něj se ze syna známého vídeňského antisemity Ernsta Schneidera²³¹ stal „marnotratník“, z čehož jeho otec

²²⁵Původní sociální příčina (nedostatečné platy dělníků) této stávky získala náhle antisemitský ráz, který vyústil v drancování židovských obchodů a továren. Kovtun 1994: 53.

²²⁶Morava se hýbe. *Osvěta lidu*, 1899, roč. 4, č. 44, s. 3.

²²⁷Nová Polná. *Osvěta lidu*, 1900, roč. 5, č. 2, s. 6. (viz příloha č. 14)

²²⁸tamtéž

²²⁹Zmizelá dívka Červinková. *Osvěta lidu*, 1900, roč. 5, č. 3, s. 5.

²³⁰Židé mu zkazili syna. *Osvěta lidu*, 1900, roč. 5, č. 35, s. 2.

²³¹Vůdce katolického křídla vídeňských řemeslníků, prosazující exterminaci židů. Kovtun 1994: 49 – 50.

obvinil židy. Jak uvedl do „Deutsches Volksblatt“, on sám se ženou syna dobře vychoval, ale byl zkažen čtením židovské literatury.

4.6.3 ZHODNOCENÍ ÚLOHY „OSVĚTY LIDU“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE

Při úvahách o zařazení tohoto periodika do mé práce jsem narážela především na problém nízkého počtu dochovaných čísel. Ale ani v tomto torzu jsem nenarazila na žádnou přímou spojitost s Hilsnerovou aférou, takže konečné rozhodnutí o začlenění tohoto periodika má spíše doložit fakt, že ne všechny noviny Pardubického kraje měly na sledování Hilsnerova případu zájem.

Z několika málo článků je tedy složité odhadnout názorovou orientaci tohoto periodika v hilsneriádě. Pouze z krátkého článku z 13. ledna 1900 lze vyčíst nadšení z objasnění náhodského případu, a tedy vyloučení možnosti (podle „Osvěty lidu“) nesmyslné rituální vraždy.

4.7 PARDUBICKÉ NOVINY

Zcela nejmenší zájem na sledování Hilsnerovy aféry měly „Pardubické noviny“, které přinesly v roce 1900 pouze 1 článek a v roce 1899 dokonce žádný. Z jednoho článku je proto těžké vyvodit názorové zaměření autorů, kteří do těchto novin přispívali. Krátký listopadový článek pouze vyložil okolnosti aktuálního dění Hilsnerova procesu v Písku a okomentoval reakci lidí na něj.

4.7.1 ROK 1900

4.7.1.1 LISTOPAD

Ukončení dlouho sledovaného píseckého procesu vyvolalo v „Pardubických novinách“ ohlas v článku z 22. listopadu 1900, který uvedl výsledek tohoto procesu a to odsouzení Leopolda Hilsnera podruhé k trestu smrti provazem.²³² Tento rozsudek vyneslo dvanáct soudců po nejdůkladnějším přezkoumání celé záležitosti,

²³²Hilsner opět k smrti odsouzen. *Pardubické noviny*, 1900, roč. 7, č. 31, s. 2.

a jak okomentovaly „Pardubické noviny“: „výrok soudu uspokojil mysl všech vrstev obyvatelstva“ (a tedy i těchto novin).²³³ Jejich radost se odvíjela nikoliv od toho, že byl odsouzen žid, ale (jak samy „Pardubické noviny“ uvedly) od konečného dopracování se ke spravedlivému výsledku, se kterým mnozí kvůli nejrůznějším prováděným intrikám už téměř nepočítali.

4.7.2 ZHODNOCENÍ ÚLOHY „PARDUBICKÝCH NOVIN“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE

Z jednoho uveřejněného článku za celé dva roky je snadné odvodit, že úloha a přínosnost „Pardubických novin“ ve sledování Hilsnerovy aféry byla velmi malá. Tento fakt je velmi zvláštní, protože angažovanost ve sledování jiných (nejen) politických témat byla v tomto periodiku jinak poměrně vysoká. Vysvětlení této nesrovnalosti můžeme přirovnat k podobné situaci u „Osvěty lidu“, která o Hilsnerově procesu také výrazněji neinformovala.

„Souhlas“ „Pardubických novin“ s výsledkem píseckého procesu (tedy shledáním Hilsnera vinným v záležitosti vraždy A. Hrušové) nebyl v novinách přímo uveden, ale z uveřejněného závěru listopadového článku byl vysoce pravděpodobný.

4.8 SAMOSTATNÉ SMĚRY

„Samostatné směry“ umožnily zaměřením svých článků pohledy i do jiných zemí. Přinesly například článek z Belgie, který dokázal, že události v Polné ovlivnily řadu lidí i za hranicemi země. Jelikož vydávání „Samostatných směrů“ započalo až v roce 1900, je možné sledovat vyšlé články o Hilsnerovi pouze v tomto roce a tím se zužuje možnost jejich působení kriticky hodnotit.

²³³Hilsner opět k smrti odsouzen. *Pardubické noviny*, 1900, roč. 7, č. 31, s. 2.

4.8.1 ROK 1900

4.8.1.1 LISTOPAD

Do sekce denních zpráv byl 29. listopadu 1900 zařazen článek o pravděpodobném postupu v případě zrušení rozsudku písecké poroty o odsouzení L. Hilsnera k trestu smrti.²³⁴ Za takto nastalé situace by měl být Hilsner postaven před pražskou porotu, nebo nově sestavenou porotu z jiné části Rakouska. Dále toto číslo „Samostatných směrů“ uvedlo, že Petr Pešák údajně obdržel z Prahy výhrušný list (jeho obsah je nám bohužel neznámý), který odevzdal do rukou dr. Bary. Závěr článku konstatoval odjezd dr. Auředníčka do Vídně.

4.8.1.2 PROSINEC

Článkem z 20. prosince 1900 umožnily „Samostatné směry“ českému čtenářstvu náhled i za hranice země a to do Belgie.²³⁵ Zde se 12. prosince 1900 v bruselském hotelu „Cour d'Angleterre“ sešli belgičtí židé, aby se postavili proti výroku písecké poroty. Protestního jednání, kterému předsedal žid Janson, se zúčastnili univerzitní profesoři, liberální a socialističtí poslanci.²³⁶ Společně nakonec přijali rezoluci vyslovující přání, aby vykonání rozsudku bylo znemožněno všemi možnými prostředky. Předsednictvu jednání byl uložen úkol, aby tento apel podalo jako žádost rakouskému ministerstvu spravedlnosti a říšské radě. „Samostatné směry“ došly v této souvislosti k závěru, že za krátký čas i v českých zemích dojde k zpochybnění dosavadních názorů (zatím souhlasně orientovaných s Hilsnerovým odsouzením).

4.8.2 ZHODNOCENÍ ÚLOHY „SAMOSTATNÝCH SMĚRŮ“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE

„Samostatné směry“ nabídly svým čtenářům ukázkou ohlasu Hilsnerovy aféry také za hranicemi naší země, čímž přinesly zase jiný náhled na toto téma. Strohost vyjádření redaktorů „Samostatných směrů“ však nedala možnost vytušit jejich vlastní názorovou orientaci. Činnost tohoto periodika až od roku 1900 zapříčinila

²³⁴Hilsner. *Samostatné směry*, 1900, roč. 1, č. 2, s. 3.

²³⁵Z celého světa. *Samostatné směry*, 1900, roč. 1, č. 5, s. 3. (viz příloha č. 17)

²³⁶O tomto jednání se žádná literatura nezmiňuje, a tak o jeho podrobnostech nemáme přesnější informace.

nedostatečnost celkového „vzorku“, a tedy jejich slabší pozici v informační hierarchii periodik Pardubického kraje.

4.9 STRÁŽ VÝCHODOČESKÁ

Poslední zpracovávané pardubické periodikum „Stráž východočeská“ nepřineslo svým čtenářům v oblasti sledování Hilsnerova procesu mnoho konkrétních informací. Ve většině článků se zabývalo zkoumáním „obecných“ událostí (ke kterým došlo hlavně v Pardubicích), které s řešeným tématem mohly i nemusely přímo souviset. Jako příklad poslouží opakovaně hodnocené demonstrace doprovázené protižidovskými výtržnostmi, které spíše než na Hilsnerovu aféru upozorňovaly na rostoucí vlnu antisemitismu.

Jelikož alespoň k nepřímému hodnocení docházelo pouze v roce 1899, i počet použitelných článků byl oproti jiným novinám nižší (celkem se jedná o 6 článků). Ani tato cifra však nebyla směrodatná, neboť se ve většině případů jednalo o články velmi krátkého rozsahu. Strohost článků se však dařila autorům vykompenzovat jejich čtivostí, kterou jí dodávalo hodnocení samotných autorů, často obohacených o zajímavé postřehy.

4.9.1 ROK 1899

4.9.1.1 ZÁŘÍ

V souvislosti s vedeným kutnohorským procesem se 28. září 1899 večer očekávaly v Pardubicích jisté protižidovské výtržnosti, k jejichž uvedení do pohybu měl pravděpodobně sloužit toho odpoledne po Pardubicích distribuovaný leták zvoucí k „antisemitské procházce“.²³⁷ Ačkoliv dle tohoto článku, vydaného následujícího dne (29. září 1899), byli na situaci připraveni ochránci bezpečnosti, k žádnému projevu antisemitismu nakonec nedošlo.

V následujících dvou měsících skutečně nakonec proběhlo v Pardubicích dle informací „Stráže východočeské“ několik slabších demonstrací, o jejichž charakteru nezískáváme přesný obraz, a tak není možné jejich souvislost s Hilsnerovým

²³⁷Protižidovské výtržnosti. *Stráž východočeská*, 1899, roč. 2, č. 39, s. 2. (viz příloha č. 19)

procesem výrazněji spojovat. Obě demonstrace (22. října 1899 – článek z 27. října 1899²³⁸ i na začátku listopadu – dle článku z 3. listopadu 1899²³⁹) však byly zakončeny opakovanými ničivými útoky na židovské domy a obchody. Celkovou situaci zhodnotili redaktoři „Stráže“ zajímavou myšlenkou, která nacházela určitou nesrovnalost mezi postoji pardubických občanů – zatímco ve dne chodili do určitých obchodů nakupovat, v noci těmto samým obchodům vytloukali okna.²⁴⁰

4.9.1.2 LISTOPAD

Demonstrace nebyly na téměř denním pořádku jen v Pardubicích, o podobném chování se z článků dozvídáme také z Vysokého Mýta (článek ze 17. listopadu 1899)²⁴¹ nebo Horního Jelení, ve kterém rozněcoval napjatou situaci jistý udavačský žid Stein (článek z 1. prosince 1899)²⁴².

4.9.1.3 PROSINEC

Jelikož v roce 1900 toto periodikum nepřineslo žádnou (ani „vzdálenější“) zprávu o Hilsnerově aféře, stal se tak posledním možným zpracovaným článkem ten z 8. prosince 1899 vracející se místně opět do Vysokého Mýta.²⁴³ Zde prý tamější majitelka knihkupectví paní Čermáková, která prodávala jako každý jiný knihkupec brožurky o polenské vraždě, pronesla při prodeji nějakou poznámku o židech, která se donesla zdejší německy protokolované firmě „Tobiáše Bergra nástupce“. Majitel této firmy pan Mandl prý reagoval okamžitým vzkazem paní Čermákové, že od ní nikdy nebude už nic brát. Jakmile se o této „urážce“ dozvěděl zdejší advokát dr. Sommer, rovněž s paní Čermákovou ukončil jakékoliv obchodní spojení.

4.9.2 ZHODNOCENÍ ÚLOHY „STRÁŽE VÝCHODOČESKÉ“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE

Omezením se na sledování Hilsnerovy aféry pouze na rok 1899 mělo za následek samozřejmě menší počet celkově zveřejněných článků. Je ovšem nutné dodat, že i tak šlo o sledování velmi nepřímé, a tedy spojitost s Hilsnerovou aférou

²³⁸Slabá demonstrace. *Stráž východočeská*, 1899, roč. 2, č. 43, s. 2.

²³⁹Pouliční výtržnosti. *Stráž východočeská*, 1899, roč. 2, č. 44, s. 3.

²⁴⁰tamtéž

²⁴¹Demonstrace. *Stráž východočeská*, 1899, roč. 2, č. 46, s. 4.

²⁴²Žid Stein udavačem. *Stráž východočeská*, 1899, roč. 2, č. 48, s. 3.

²⁴³Učme se od Izraelitů. *Stráž východočeská*, 1899, roč. 2, č. 49, s. 3.

nebyla vždy úplně jistá. Přesto byla náplň článků velmi zajímavá a v mnohém poutavější než strohé konstatování oficiálních zpráv o vyšetřování tohoto případu. Hlavními tématy uveřejněných článků se staly především protižidovské demonstrace a důsledky s nimi spojené. Těmito poměrně vzdálenými zprávami o Hilsnerově aféře připomínala „Stráž východočeská“ činnost „Osvěty lidu“.

4.10 JITŘENKA

Poličská „Jitřenka“ věnovala ve svých číslech událostem v Polné jen velmi malou pozornost – v letech 1899 a 1900 vyšla reakce na toto téma pouze ve čtyřech článcích. Ani tato malá zmínka však nepřinesla dostatečné informace, což může doložit i fakt, že například samotnému kutnohorskému procesu nebyl věnován prostor ani jednou. Celé i tak krátké sledování těchto událostí ukončila „Jitřenka“ stručným vyhodnocením píseckého procesu.

Ačkoliv byla „Jitřenka“ oproti jiným periodikům graficky výraznější, ani ona do svých čísel neotiskovala žádné karikatury s antisemitským zaměřením.

4.10.1 ROK 1899

4.10.1.1 ČERVEN

První článek, který reagoval na polenské události, vyšel v porovnání s ostatními periodiky poměrně brzy – již 1. června 1899.²⁴⁴ Článek s názvem *Vražda v Polné* se snažil objasnit velké množství právě vycházejících informací především v souvislosti s událostí loňských Velikonoc - vraždou Marie Klímové²⁴⁵ (v tomto článku však nesprávně uvedené jako Anny Klímové). Tato vražda byla, jak článek dále uvádí, spojována s rituálním motivem a za jejího vykonavatele byl nejprve označen žid Leopold Hilsner, později padla jistá míra pochybností i na Jandu²⁴⁶, který údajně celý výjev zblízka sledoval při své procházce lesem. Za „současného“ vývoje událostí toto periodikum věřilo v brzké Hilsnerovo přiznání se

²⁴⁴Vražda v Polné. *Jitřenka*, 1899, roč. 18, č. 11, s. 10. (viz příloha č. 21)

²⁴⁵Okolnosti tohoto případu jsou shrnuty v 2. kapitole.

²⁴⁶Zde myšlena postava kožešníka Karla Jandy z Prahy - Libně, který se údajně zaslaným anonymním lístkem do Prahy přiznal k vraždě Anežky Hružové. Nakonec však vyšlo najevo, že celou tuto záležitost pouze předstíral. Černý 1999: 32.

k podílu na těchto vraždách (o kterém byla „Jitřenka“ už v této době přesvědčena), které měl učinit na očekávaném přelíčení.

4.10.2 ROK 1900

4.10.2.1 LISTOPAD

Písecký proces byl „Jitřenkou“ pravidelně sledován. Dne 1. listopadu 1900 byli poliční občané informováni o konání procesu a o momentálním čekání na výsledky svědků ohledně vraždy Marie Klímové a Anežky Hrůzové.²⁴⁷

Rovněž krátký článek z 15. listopadu upozorňoval na blížící se konec tohoto procesu a sliboval brzké sdělení jeho výsledků ihned po vynesení rozsudku poroty a soudců.²⁴⁸

4.10.2.2 PROSINEC

Konečné zhodnocení píseckého procesu poté přinesl poslední článek tohoto roku dne 1. prosince, který sdělil údajné konečné uznání Hilsnera jako spolupachatele Anežky Hrůzové a Marie Klímové a současně jej odsoudil k trestu smrti provazem. Na tento rozsudek reagoval dr. Auředníček ohlášením zmateční stížnosti.²⁴⁹

4.10.3 ZHODNOCENÍ ÚLOHY „JITŘENKY“ V HILSNEROVĚ AFÉŘE

Kvůli povaze listu jakožto „*Časopisu pro zábavu a poučení*“ je zřejmé, že politickým událostem ve svých člancích nevěnovala velkou pozornost a zabývala se spíše „odlehčenějšími“ společenskými tématy (například konáním různých plesů a městských akcí). I tak však věnovala Hilsnerově aféře více prostoru než jiná periodika, která byla politickými orgány (například „Pardubické noviny“ a „Osvěta lidu“). Ve svých člancích pouze stručně shrnovala aktuální informace ve vyšetřování a nesoustředila se na prezentování vlastních názorů.

²⁴⁷Proces s Hilsnerem. *Jitřenka*, 1900, roč. 19, č. 21, s. 9.

²⁴⁸Proces polenský. *Jitřenka*, 1900, roč. 19, č. 22, s. 6.

²⁴⁹Dohra polenského procesu v Písku. *Jitřenka*, 1900, roč. 19, č. 23, s. 8.

5 SROVNÁNÍ ČINNOSTI JEDNOTLIVÝCH PERIODIK VE SLEDOVÁNÍ HILSNEROVY AFÉRY

Čtenářům Pardubického kraje bylo díky širokému spektru vycházejících regionálních periodik poskytnuto dostatek možností pro sledování Hilsnerovy aféry. Každé noviny se zaměřovaly na jiné pojetí této problematiky, takže v jejich celkové kombinaci umožnily pohled na tuto událost z mnoha záběrů.

5.1 ČASOVÉ SLEDOVÁNÍ HILSNEROVY AFÉRY

Vůbec první články²⁵⁰, které přinesly počáteční informace o záhadné vraždě v Polné, vydala periodika „Pravda“ (už 6. května 1899), „Jitřenka“ (1. června 1899) a „Český východ“ (24. června 1899). Pardubičtí občané se o událostech v Polné dozvěděli až 8. července 1899 a to prostřednictvím „Neodvislých listů“. Naopak nejpomaleji na polenské dění „zareagovaly“ „Pardubické noviny“ a „Hlasy ze Siona“ – ty dokonce přinesly první zprávu až v únoru následujícího roku.²⁵¹

O výsledku kutnohorského procesu se čtenáři dozvěděli nejprve prostřednictvím „Českého východu“ (16. září 1899), „Pravdy“ (23. září 1899) a „Hlasů“ (30. září 1899). Naopak po píseckém procesu bylo toto pořadí mírně upraveno – nejprve o něm informovala „Pravda“ (27. října 1900), poté „Jitřenka“ (1. listopadu 1900) a teprve nakonec „Český východ“ (3. listopadu 1900).

5.2 TITULNÍ STRANA

Zprávy o Hilsnerově aféře se na titulní strany těchto periodik příliš nedostávaly. Pokud ano, tak nejčastěji v „Českém východě“, který uvedl nové informace na přední stranu celkem třikrát.²⁵² Úvodní stránku pro tuto problematiku vyčlenily jednou také „Hlasy ze Siona“ a „Hlasy“. Ostatní periodika si ponechávala prostor pro tyto zprávy na dalších stranách. S obsazením článků o Hilsnerově aféře

²⁵⁰Celkové hodnocení provádím pouze s tisky Pardubického kraje a při porovnávání neberu v potaz informovanost čtenářů prostřednictvím jiných, nadregionálních novin.

²⁵¹Do tohoto „časového“ hodnocení jsem nezařadila „Samostatné směry“, jelikož zahájily svou činnost až v roce 1900.

²⁵²Na titulní stranu měl být také otištěn zabavený článek ze 7. září 1899, který jsem ovšem do celkového počtu nezahrnula.

na titulní straně se většinou setkáváme u denních tisků, které o ní celkově informovaly častěji.

5.3 DOBOVÉ KARIKATURY

Ačkoliv v souvislosti s Hilsnerovým procesem rostla obliba novin v uveřejňování různých dobových, protižidovských karikatur, periodika Pardubického kraje tvořila v tomto ohledu výjimku, a ve svých číslech nikdy žádné nevydala.

5.4 INFORMAČNÍ PŘÍNOS

Největším informátorem o Hilsnerově aféře byl bezesporu chrudimský „Český východ“. Až na pár výjimek přinášel nové zprávy každý měsíc a ve své činnosti v mnohém připomínal práci denních tiskovin. Tato fakta dokládá i počet vydaných článků, který byl ze všech periodik nejvyšší – v roce 1899 zde vyšlo 16 článků a v roce 1900 devět. Díky čtení tohoto periodika získávali čtenáři Chrudimi a okolí dokonalý přehled o všech okolnostech ve vyšetřování a o možnostech jeho následného pokračování. Za (v této problematice) druhé nejpřínosnější periodikum je možné označit „Hlasy“, které od počátku své angažovanosti v Hilsnerově aféře (od 10. srpna 1899) přinášely (hlavně v roce 1899) zprávy každý měsíc. Oproti „Českému východu“ uváděly trochu méně konkrétních poznatků z vyšetřování, jelikož charaktery článků stavěly především na prezentaci svých názorů. „Triumvirát“ nejsilnějších informačních periodik doplňovala čáslavská „Pravda“, která počtem 13 ti článků sice převyšovala počet článků uveřejněných v „Hlasech“ (celkově jedenáct), ovšem díky jejich stručnějším charakteru odpovídá zařazení tohoto periodika třetímu místu. Ale i v těchto krátkých člancích přinesla „Pravda“ vždy alespoň stručné informace o aktuálním stavu Hilsnerova procesu.

Při jednotlivém srovnávání činností těchto novin překvapuje fakt, že čáslavská „Pravda“ a oba chrudimské týdeníky ve svých informacích o dost předčily činnost samotných pardubických periodik. Pardubice, jakožto ústřední město celého Pardubického kraje, získávaly díky svým domovským periodikům nečekaně nejméně zpráv. Pokud bychom měli vytvořit pořadí největších pardubických zpravodajů v polenské záležitosti, první místo by pravděpodobně obsadily „Neodvislé listy“, které nejenže vydaly nejvíce článků, ale snažily se vždy

otisknout alespoň základní body právě projednávaných záležitostí. Za jejich umístěním by nejspíše následovaly „Hlasy ze Siona“. Nejmenší přínos měla v tomto ohledu „Osvěta lidu“.

Ačkoliv charakter poličské „Jitřenky“ neudával jako hlavní cíl její práce sledování politických témat, o Hilsnerově aféře přinesla více informací než některá jiná pardubická periodika, od kterých se kvůli jejich oficiálně prezentované politické orientaci očekávala v tomto tématu větší zpravodajská angažovanost (například „Pardubické noviny“ nebo „Stráž východočeská“).

Zdaleka nejmenší informativní hodnotu měly v tomto ohledu „Pardubické noviny“, „Samostatné směry“, „Stráž východočeská“ a především „Osvěta lidu“. Na tomto místě je nutné připomenout pardubické periodikum „Pernštýn“, jehož články se tématu hilsneriády nedotkly ani jednou. V této nečinnosti jej pouze o jeden článek „převýšily“ „Pardubické noviny“, jejichž celkový přínos také dosahoval zanedbatelných rozměrů. Kdyby „Samostatné směry“ vydaly více článků, jistě by jejich hodnota v souvislosti s informovaností o Hilsnerově aféře stoupla, jelikož oba uveřejněné články přinesly zajímavé pohledy. K lepší pozici na domnělém „žebříčku“ periodik chyběly „Stráži východočeské“ především konkrétnější informace a jasnější spojitost s hilsneriádou. Okruh těchto méně přínosných periodik uzavírá „Osvěta lidu“ a její velmi neucelené zprávy. Jak už bylo ovšem uvedeno výše, toto periodikum je obecně těžké hodnotit hlavně kvůli jeho špatné dochovanosti.

Obecně je možné rozdělit činnost periodik do dvou kategorií: v té první se zaměřovala především na sledování Hilsnerovy aféry po faktografické stránce (prezentování oficiální zpráv, udávání nových informací ve vyšetřování, apod.), druhá skupina se soustředila především na sledování „ohlasu“, který tato událost vyvolala (popis reakcí společnosti, protižidovské demonstrace, hledání „podobných“ událostí na jednotlivých místech Pardubického kraje, apod.). U některých periodik byla tato distinkce jednoduchá – například zařazení „Českého východu“, „Jitřenky“, „Pardubických novin“ a „Pravdy“ do první kategorie není po úvaze nad charakterem jejich článků překvapivé. Naopak „Osvěta lidu“, „Samostatné směry“ a „Stráž východočeská“ by díky své osobitosti patřily spíše do druhé kategorie. Do pomyslného středu mezi oběma krajnostmi bychom zařadily

„Hlasy“, „Hlasy ze Siona“ a „Neodvislé listy“, všechny usilující o propojení vlastních stanovisek s obecně prezentovanými zprávami.

Drobným kritériem u porovnávání těchto periodik by mohlo být také jejich sledování ohlasu Hilsnerovy aféry za hranicemi jejich „domovské půdy“. V tomto ohledu bezesporu držely přední příčku „Samostatné směry“ (přinášející zprávy například až z Belgie), dále poté „Neodvislé listy“ a „Hlasy ze Siona“.

Mnoho periodik usilovalo také o obohacení jejich článků o názory jiných, především zahraničních novin. Tuto metodu často používaly například „Hlasy ze Siona“ (pracovaly s názory periodik „Čas“, „Katolické listy“, „Radikální listy“, „Českožidovské listy“, „Slovenec“, „Slovanský národ“ a „Ruský sever“), „Hlasy“ (v jejich člancích se objevovaly tituly jako „Českožidovské listy“, „Katolické listy“ a „Der Freidenker“) a „Neodvislé listy“ (komentující názory „Radikálních listů“, „Neue Freie Presse“ a „Českého listu“).

5.5 KOMPARACE NÁZORŮ JEDNOTLIVÝCH PERIODIK NA HILSNEROVU AFÉRU

Pro celkovou komparaci činnosti jednotlivých periodik je nutné vzít v potaz i jejich politickou orientaci, která ovlivňovala pohledy redaktorů na aktuální události. Největší převahu získaly listy národní strany svobodomyšlné, mezi které patřily „Hlasy“, „Neodvislé listy“, „Pardubické noviny“, „Pravda“ a „Stráž východočeská“. Jejich „protivníkem“ byl list konzervativní strany, který v případě Pardubického kraje byl zastoupen pouze jedním týdeníkem – „Českým východem“. Posledním politickým orgánem byla „Osvěta lidu“ jakožto list pokrokové strany. Ostatní noviny nespadały pod politická periodika – „Hlasy ze Siona“ jakožto evangelický čtrnáctideník se opíraly spíše o náboženská témata a „Jitřenka“ s podtitulem „*Časopis pro zábavu a poučení*“ kladla důraz především na společenské události. „Samostatné směry“ se neoznačovaly jako politické periodikum a prosazovaly především jednotný postup politické scény. Pokud by však měly vyjádřit svou podporu některé z politických stran, byla by to (podle charakteru článků) pravděpodobně agrární strana.

Jistou názorovou podobnost můžeme hledat pouze u periodik, která své pohledy na Hilsnerovu aféru oficiálně prezentovala, a tak z tohoto aspektu

srovnávání musíme vynechat činnost (v tomto ohledu neutrálních) periodik, kterými byly „Jitřenka“, „Pardubické noviny“ a „Samostatné směry“.

První podobnost můžeme spatřit mezi „Osvětou lidu“ a „Hlasy“ a to především v jejich popírání mýtu o rituální vraždě. Ačkoliv ve vystupování proti této báchorce dominovaly svou aktivitou především „Hlasy“, uvědomění dalšího periodika o nesmyslnosti tohoto motivu bylo velmi důležité. K této dvojici se přidávaly také „Hlasy ze Siona“, které odsuzovaly myšlenku rituální vraždy především kvůli její „snaze“ zatemnit lidskou mysl středověkou pověřčivostí než z hlediska ochrany samotného Leopolda Hilsnera před zahanbujícím obviněním.

„Hlasy ze Siona“ měly k „Hlasům“ blízko také díky společné snaze o obrodu myšlení společnosti v neracionálních názorech o rituální vraždě. Obě dvě periodika se shodovala ve způsobu provedení a tím měla být snaha o zvýšení vzdělanosti ve společnosti.

Zejména lepší vzdělanost by mohla přispět k celkovému zlepšení vztahů ve společnosti (a tedy i vztahu k židovským obyvatelům), jak se domnívaly „Hlasy“ a „Stráž východočeská“. Budoucí vývoj Hilsnerovy aféry předpokládaly v ohledu na reakce a ohlasy lidu, které by v případě jejich bouřlivého charakteru ještě více podporovaly toto už tak dost probírané téma.

Kritice činnosti židovských listů se věnovaly hlavně „Neodvislé listy“ a „Pravda“, které v jejich člancích viděly pokusy zastávat se (dle nich drzého) chování židovských obyvatel a přispívat ke špatným společenským poměrům. Také chrudimské „Hlasy“ se dostávaly do polemiky přímo s „Českožidovskými listy“, ale jednalo se spíše o jistou „výměnu názorů“ a ne o odsuzování jejich činnosti.

S Hilsnerovým odsouzením (a tedy prohlášením jej vinným) souhlasily „Český východ“ a „Pravda“. Ve svých člancích toto stanovisko sice příliš nerozebíraly, ale díky jejich kladným vyjádřením k závěrečným výrokům obou porot bylo celkem jasné.

Periodika Pardubického kraje se ve svých názorových přesvědčeních většinou nedostávala do vzájemných sporů, snad kromě „Českého východu“ a „Hlasů“. Tato spíše jednostranná kritika spočívala v nespokojenosti „Českého východu“ s činností „Hlasů“, které údajně příliš propojovaly otázku antisemitismu s klerikalismem. V řadě článků je na tuto „chybu“ upozornil, ovšem nedostalo se mu

z druhé strany žádné reakce. Je možné, že šlo především o chytrý tah vytěsnit „Hlasy“ z informační sféry a získat si co nejvíce čtenářů, jelikož (poměrně vysoká) „pozice“ těchto periodik byla dost vyrovnaná.

5.6 STRUKTURÁLNÍ PODOBNOST PERIODIK

V posledním aspektu mého hodnocení jsem se zaměřila na srovnání periodik z hlediska jejich strukturální a „vzhledové“ stránky. Závěry, ke kterým jsem došla, se odvíjely především od samotného rozčlenění jednotlivých čísel, podobnosti v názvech sekcí a také v prostoru, který byl jednotlivým částem věnován. V tomto ohledu vykazovaly jistou podobnost „Neodvislé listy“, „Hlasy“ a „Pravda“. Tato tři periodika obsahovala sekce *Dopisy*, *Zprávy* a *Inzerce* a řadily je i na stejná místa. Podobny si byly také „Pardubické noviny“ a „Samostatné směry“, které vždy obsahovaly a stejně řadily sekce *Feuilleton*, *Politický přehled* a *Denní zprávy*.

Mezi (počtem listů v jednom čísle) nejobsáhlejší periodika patřily oba chrudimské týdeníky – „Český východ“ i „Hlasy“. Naopak nejkratší podobu měly „Pardubické noviny“ a „Pravda“.

Stručností svých článků o Hilsnerově aféře si byly velmi blízké „Jitřenka“, „Pravda“, „Samostatné směry“ a „Stráž východočeská; naopak několikastránkovými sloupky zase „Český východ“, „Hlasy“ a „Hlasy ze Siona“.

5.7 CELKOVÁ PŘÍNOSNOST

Z celkové řady kritérií, dle kterých je možno činnost jednotlivých periodik porovnávat, je jasné, že jak jejich vzájemná odlišnost, tak také podobnost přispívaly k vytvoření pestrého a širokého informačního okruhu. Přestože v této době vycházelo v Pardubickém kraji pouze deset periodik, svými ojedinělými zaměřenými nabízel poměrně dostačující obraz o Hilsnerově aféře a ohlasech, které vyvolala.

6 ZÁVĚR

Zadání mé bakalářské práce mělo za cíl představit periodika Pardubického kraje, která přinášela informace o Hilsnerově aféře a dokládala tak ohlas, který zde tato událost vyvolala. Prostřednictvím uvedených článků jsem chtěla představit činnost jednotlivých periodik a jejich míru angažovanosti v této problematice. Jejich komparací jsem se pokusila přiblížit celkový obraz Hilsnerovy aféry, který byl prostřednictvím vybraných periodik v Pardubickém kraji vytvořen.

Největším informátorem byl v této souvislosti chrudimský „Český východ“, který v počtu vydaných článků zcela převyšoval činnost ostatních periodik. Přímo z pardubických novin byly v tomto ohledu nejpřínosnější „Neodvislé listy“, které uváděly také zprávy z jiných novin a oblastí. Obyvatelé Čáslavska a Poličska získávali celkem dostatečné zprávy prostřednictvím svých regionálních periodik „Pravdy“ a „Jitřenky“. Naopak nejmenší přínosnost měly v tomto ohledu „Pardubické noviny“ a „Osvěta lidu“, které se i přes to, že jinak přinášely důležité aktuální informace o nejrůznějším politickém děním, o Hilsnerově aféře se zmiňovaly minimálně.

Za vedlejší přínos této práce lze považovat také vymezení periodik, které v Pardubickém kraji v letech 1899 – 1900 vycházely. Jak už bylo v úvodu zmíněno, ačkoliv je jejich seznam uveřejněn v publikaci Zdeňka Bičíka, některé údaje (hlavně o místě jejich uložení) jsou už dnes značně nepřesné, a bylo tedy potřeba je podrobnějším hledáním aktualizovat. Z tohoto hlediska se mi podařilo vytvořit přesný seznam periodik, která bylo možné v Pardubickém kraji v letech 1899 a 1900 odebírat, s místy jejich současného uložení. Tento prvotní úkol byl značně obtížný, nicméně jeho výsledek může být velkým ulehčením pro další práce, které se budou chtít těmto novinám věnovat.

Konečný počet deseti periodik pro celý Pardubický kraj se může zdát poměrně nízký (jak jsem se také sama na začátku práce obávala), avšak nakonec tato cifra nebyla vůbec směrodatná. Řada tisků i přes svou (obvykle) pouze jednotýdenní periodicitu vydala mnoho článků s velmi podrobnými údaji. Na druhou stranu noviny, které se tomuto tématu věnovaly pouze párkrát, zase uvedly velmi zajímavé události, ke kterým v tomto kraji v souvislosti s Hilsnerovou aférou

došlo. Kombinace těchto variant umožnila obyvatelům Pardubického kraje dozvědět se nejen něco o aktuálních řešených otázkách ve vyšetřování, nebo výsledcích v obou procesech, ale také o reakci lidí nebo o „podobných“ případech, o kterých většinou neznámí přispěvatelé do novin psali. Jelikož právě o takovýchto „podobných“ případech se mi poté nepodařilo zjistit něco bližšího z oficiální literatury, je tím (v případě pravdivosti daných událostí, což už je dnes těžko ověřitelné) přínosnost těchto novin ještě více umocněna, protože tak zůstávají jedinými informátory v těchto záležitostech.

Při zpracování této práce jsem si uvědomila, jak důležitou roli plnil v této době tisk a přispíval tak k formování názorů lidí. Proto jsou dochovaná periodika podnětným pramenem, podle kterého lze studovat, jaké úhly pohledu byly lidem v této problematice nabízeny a jak jimi byla tehdejší společnost ovlivněna. Především prostřednictvím tohoto média se můžeme dozvědět o ohlasech, které Hilsnerova aféra vyvolala i v těch nejmenších obcích Pardubického kraje.

V současné době se díky rozšířeným možnostem masmédií změnila vedoucí pozice novin v přínosu informací a ovlivňování veřejného mínění a jejich místo nahradily především televize a internet. Je ovšem důležité si uvědomit, že právě v období, ve kterém se téma mé bakalářské práce pohybuje, zastával tisk nezastupitelnou úlohu.

Bakalářská práce měla za cíl představit jednotlivá periodika Pardubického kraje a zhodnotit jejich úlohu při sledování ohlasu Hilsnerovy aféry. Z výsledného zhodnocení činnosti tisků jsem si vytvořila představu o Pardubickém kraji jako místu, které události spojené s Leopoldem Hilsnerem pravidelně sledovalo a osobitými reakcemi dávalo najevo svůj postoj. Díky této práci jsem se ještě detailněji seznámila také se samotnou problematikou Hilsnerovy aféry. Práce s periodikou mi přiblížila zase nové možnosti činnosti historika a naučila mě zacházet s tímto typem materiálu. V neposlední řadě jsem ráda obohatila své dosavadní vědomosti o jiný způsob pohledu, který mi pomohl k dalšímu názorovému posunu na tuto událost.

V tématu mé práce lze nalézt i možnosti jejího dalšího rozšíření. Již při procházení periodik jsem (pouhým čtením) zaznamenala i pokračování jejich činnosti v následujících letech (po roce 1900), a mohlo by tedy být zajímavé

sledovat tuto událost ještě dále. Vzhledem k tomu, že jsem pro vymezené roky vyčerpala všechna možná periodika Pardubického kraje, při setrvání ve stejném časovém rozmezí by bylo nutné alespoň lokální rozšíření. Zde se nabízí varianta výběru jiného, blízkého kraje (například Královehradeckého), jehož periodika (a jejich sledování Hilsnerovy aféry) by pak mohla být porovnávána právě s periodiky Pardubického kraje.

Jak už jsem zmínila v úvodu, téma Hilsnerovy aféry bylo už v řadě studií podrobně rozebráno, avšak stále ještě nedošlo k vyčerpání možností jeho zpracování, a tak i má práce může být podnětem k vytvoření nového tématu, které bude usilovat o zase jiné pojetí této problematiky.

7 SOUPIS PRAMENŮ A LITERATURY

7.1 Prameny

KNIHOVNA ČESKÉHO MUZEA STŘÍBRA KUTNÁ HORA, soupis periodik Středočeského kraje, *Český list*.

KNIHOVNA VÝCHODOČESKÉHO MUZEA V PARDUBICÍCH, sb. Regionální časopisy:

- *Neodvislé listy* 1899 – 1900 (sign. č. 8)
- *Pardubické noviny* 1899 – 1900 (sign. č. 16)
- *Samostatné směry* 1900 (sign. č. 9)
- *Stráž východočeská* 1899 – 1900 (sign. č. 13)

NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR, Fond 19. století – periodika:

- *Čáslavské listy* (Pravda, dříve Čáslavské listy) 1899 – 1900
- *Hlasy ze Siona* 1899 – 1900
- *Jitřenka* 1899 – 1900
- *Osvěta lidu* 1900

REGIONÁLNÍ MUZEUM V CHRUDIMI:

- *Český východ* 1899 – 1900
- *Hlasy* 1899 – 1900

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV KUTNÁ HORA, formulář Seriály 20. století, inv. č. 36, *Pravda*.

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV ZÁMRSK, Knihovní fond SOA Zámorsk, karton SN23, *Osvěta lidu* 1899.

7.2 Literatura

BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky: [vysokošk. učebnice pro posl. fak. žurnalistiky]. Díl 1, Český periodický tisk do roku 1918*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1981. 274 s.

BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. 2. přeprac. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. 164 s.

BIČÍK, Zdeněk. *Bibliografie kraje Pardubického*. Pardubice: Krajský dům osvěty, 1959. 109 s.

BIČÍK, Zdeněk. *Pardubice od A do Z*. 2. vyd. Pardubice: Socialistická akademie ČSSR, 1990. 80 s.

ČEJKA, Jiří a kol. *Polná 1242 – 1992*. 1. vyd. Polná: Městský úřad v Polné, 1992. 212 s.

ČERNÝ, Bohumil a kol. *Hilsneriáda: k 100. výročí 1899 – 1999*. 1. vyd. Praha: Linda, 1999. 188 s.

FRANKL, Michal. *„Emancipace od židů“: Český antisemitismus na konci 19. století*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2007. 403 s. ISBN 978-80-7185-882-9.

Kolektiv autorů (uspořádal Miloš Pojar). *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899 – 1999*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum, 1999. 223 s. ISBN 80-85608-28-6.

KOTYK, Jiří. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka. Alois Hajn*. č. 7 – 8/1988.

KOVTUN, Jiří. *Tajuplná vražda v Polné: Případ Leopolda Hilsnera*. 1. vyd. Praha: Sefer, 1994. 574 s. ISBN 80-900895-9-3.

LESÁK, Vladimír a MALINA Jiří. *Bibliografie novin a časopisů východních Čech v letech 1650 – 1945*. Hradec Králové: Ústav pedagogické fakulty PdF VŠP, 1998. 80 s.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Nutno revidovati proces polenský*. Praha: Čas, 1899.

PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha: Sefer, 1993. 430 s. ISBN 80-900895-4-2.

POSPÍŠIL Otakar. *Spisovatelé a beletristé Pardubic a pardubického kraje*. Pardubice: V. Vokolek a syn, 1941. 46 s.

8 PŘÍLOHOVÁ ČÁST

Seznam příloh

PRAVDA	I
1. „Pravda“ 6. 5. 1899, č. 18.....	I
2. „Pravda“ 13. 5. 1899, č. 19.....	I
3. „Pravda“ 23. 9. 1899, č. 38.....	II
4. „Pravda“ 12. 5. 1900, č. 19.....	II
ČESKÝ VÝCHOD.....	III
5. „Český východ“ 30. 9. 1899, č. 39.....	III
6. „Český východ“ 7. 10. 1899, č. 40.....	IV
7. „Český východ“ 24. 3. 1900, č. 11.....	IV
8. „Český východ“ 12. 5. 1900, č. 18.....	V
HLASY.....	V
9. „Hlasy“ 17. 11. 1900, č. 46.	V
HLASY ZE SIONA.....	VI
10. „Hlasy ze Siona“ 11. 1. 1900, č. 1.....	VI
10. „Hlasy ze Siona“ 8. 11. 1900, č. 21.....	VII
NEODVISLÉ LISTY	VII
11. „Neodvislé listy“ 8. 7. 1899, č. 27.	VII
12. „Neodvislé listy“ 8. 7. 1899, č. 27.	VIII
OSVĚTA LIDU.....	VIII
13. „Osvěta lidu“ 6. 1. 1900, č. 2.	VIII
14. „Osvěta lidu“ 6. 1. 1900, č. 2.	IX
PARDUBICKÉ NOVINY.....	IX
15. „Pardubické noviny“ 22. 11. 1900, č. 31.....	IX
SAMOSTATNÉ SMĚRY	X
16. „Samostatné směry“ 20. 12. 1900, č. 5.....	X
17. „Samostatné směry“ 20. 12. 1900, č. 5.....	XI
STRÁŽ VÝCHODOČESKÁ	XI
18. „Stráž východočeská“ 29. 9. 1899, č. 39.	XI
19. „Stráž východočeská“ 29. 9. 1899, č. 39.	XII
JITŘENKA.....	XII
20. „Jitřenka“ roč. 18.....	XII
21. „Jitřenka“ 1. 6. 1899, č. 11.....	XIII
22. „Jitřenka“ 15. 11. 1900, č. 22.....	XIII

PRAVDA

Vražda 16. leté dívky Anežky Hružové z Věžnice u Polné působí na Polensku i po celých Čechách nesmírné napjetí. Dívka tato byla minulého měsíce před svátky židovskými nalezena v lese s podríznutým krkem a na místě činu i při pytvě neshledána žádná krev. To zavedlo příčinu k různým pověstem o rituální vraždě, která byla u lidu sesilována tím, že zatknut z vraždy podezřelý 21 letý obuvnický židovský pomocník Hülsner z Polné, jenž v lese, v němž mrtvola ubohé dívky se nalezala, často byl viděn. Záhadný případ tento velmi pilně se vyšetřuje a stále více upadá podezření na zatčeného Hülsnera, který ale čin zapírá. Vyšetřována celá řada osob a to ne jen z Polné, ale i z Chotěboře a posledně jde zvěst, že také pozornost obrácena na Golč. Jeníkov. To ovšem nelze předem jistiti; soudní vyšetřování, které se běže se vši svědomitostí, zajisté objasní celou záhadu, která se stala již i předmětem interpellace na sněmu dolnorakouském a o které napovídáno i napsáno celá spousta domněnek, jež snadno působí k rozechvění mysli lidu, který dychtivě očekává výrok soudu.

1. „PRAVDA“ 6. 5. 1899, č. 18.

K vraždě u Polné. Dne 11. t. m. podrobená byla u kraj. soudu v Kutné Hoře podrobnému výslechu 18.letá služka Barbora Vránova z Damírova u Čáslavi. Táž do 1. května sloužila u židovského košeráka v Golč. Jeníkově. Jak se nám z Damírova oznamuje, jsou výpovědi její velice pozoruhodné.

2. „PRAVDA“ 13. 5. 1899, č. 19.

K smrti provazem odsouzen Leopold Hilsner, žalovaný před porotou kutnohorskou ze zločinu úkladné vraždy spáchané s dosud nezatchenými pachateli na Anežce Hružové z Věžničky u Polné. Výrok poroty byl jednomyšlný. Výsledek přeličení přijat od četných posluchačů s pochvalou, jinak ovšem přijaly jej židovsko-německé listy. Přinesly různé směle kritiky soudu, kterých by české listy odvážiti se nemohly. Nějaký anonym zaslal Hilsnerovi na přilepšenou 20 zl. Kdo to byl, ovšem se neví, je to ale pozoruhodné, jakož i to, že obhájce jeho p. Dr. Auředníček měl k dispozici na stenografy 200 zl. a že také za své namahání byl asi záslužně honorován. Odsouzený musil vzbuditi velikou útrpnost u neznámých mecenášů, kteří takto štědrost svoji projevíli. Známo, že Hilsner i jeho matka jsou chudí!

Hilsner se přiznal. Dle zpráv z Kutné Hory došlých, doznal prý se Hilsner ze spoluviny úkladné vraždy, spáchané na Anežce Hružové a zároveň jmenoval spoluviníky, které v brzkou octnou se v rukách spravedlnosti. Co tomu nyní řeknou tak zuřivé židovsko-německé listy?

3. „PRAVDA“ 23. 9. 1899, č. 38.

Číslo 19. V Čáslavi, dne 12. května 1900. Ročník VI.

PRAVDA.

Vychází vždy každou sobotu.

Předplácí se ve výhradě v Čáslavi poštou neb donáškou do domu: celoročně 11 K 20 h, půlletě 5 K 60 h, čtvrtletě 2 K 80 h — Redakce a výpravna náleží se v domě č. 193 m. (Kostelní náměstí). — Ohlášení (nášery) počítáme levně a úpravu jich obstaráme sami. — Jednotlivé číslo za 20 h. — Ručopisné nevracíme. — Reklamacce netěbha vypláceti.

Po skončeném sněmování.

V sobotu dne 5. t. m. odročeno bylo IV. období sněmu království Českého r. 1895 zvoleného. Uplynulému zasedání není lze oděpřiti uznání, že bylo velmi zajímavým. Jsk-kuliv si Němci k vládě s nimi ptáli, aby jednání bylo ráčováno *toliko otázkám hospodářským, stalo se právě naopak.*

Sněmovano se pod znanoutu politických otázek. Poslanci čeští uměli žádné přičiny, proč by měli mlčeti v palácích politických otázek, jež v českém národě způsobují den ode dne větší napjetí a rozhorlení. V 5. politických debatách, jež měl sněm při pro-jednání provisorii rozpočtových, návrhu Šamánkova o zavedení ruštiny do středních škol a návrhu Pacáková o provedení rovnoprávnosti při státních úradech poukázali čeští mládeži, především dti. Engel, Fort, Herold, Kramář, Pačák a Šarda, že posud *nebyl rozřešen státní spor v Kikonsku, jehož podstatou je nepřítelství české otáčka.*

Dokud nebude vyřešena spor ten ve smyslu státního práva zemi české koruny a ve smyslu potřeby obyvatelstva v zemích českých, potud setoudu pomáry v tih ustáleny a naopak

českého v ní proti bezmála třistaletému právu zemskému, proti platným zákonům a usnesením sněmu království českého — s trouflostí nezakáranou od časů Taafových drže vymýšleli, formulovali a zveřejnili“.

Vláda Körberova nabídněla k rovnoprávnosti jazykové, nžbrj přijala vysloveně stanovisko Němců, že Čechy mají se rozdělit na správní území německé, smíšené a české za tím účelem, aby v národně ohraničeném území německém přestala rovnoprávnost česká i v zemi sloužné úřadů a soudů, aby tam byla zrušena, tedy po dvacetileté platnosti, i ta jazyková nařízení Němce Stremayera ze dne 19. dubna 1830 na prospěch samopanaví učiněný v tamních úřadech a soudech.

„To má býti díle famoanho návrhu Körberova v 80 zejména ustanovených „německých okresech“ království českého co možná ihned — pravidlem. Do tohoto německého území smíme my Čechové nadále podati české podání k c. k. úřadům a soudům pouze tehda, když prokážeme, (ale jak?) že nejme neměny znati a když tolo neucíme pro střednictvím advokáta neb notáře. Pouze tehda prokážou nám milost, že to naše české

nevádáme, leč aby se prováděly zákony. Máme důvod k obstrukci, neboť neblěde k tomu, že předloha podaná není zákonem a že s obstaráním jejího směřování býti spokojeni, máne zákoné právo, abychom ihned učiněni byli s vámi (Němci) rovnoprávními. Nesmíme a nemůžeme čekati až po zdíouhávém jednání v této sněmovně zákon bude zmařen.“

A dr. Pačák prohlásil: „Přes hluboké rozschvění českého lidu a přes bouřlivou žádost jeho, bychom se dali úspěšnou cestou, která vedla by ke zrušení jazykových výnosů, chtěli jsme přece vládě dopřáti času a možnosti, by urašlivě bezpřívri občianla spoch ob-novou českého úřadního a státněho jazyka a takovým způsobem razila cesta k dorozumění. Čekali jsme marně. Jazykové osovy, které byly dneš podány před nekompentním forem tržaké rady nejsou podle dnešního vylučení vlády samé a také podle podrobnosti, které vešly v naši znanost, uposobitelnými, by nás uspokojily. Osovy ty neobstahují rovnoprávnost obou jazyků, která je záručkou nespornými a platnými zákony.“

Obstrukce levice v této sněmovně stá-vila triumfem, jakých nabylo ve spofádaném státě. Oš té doby obstrukce stala se officialně známou parlamentní institucí. Strany, které

4. „PRAVDA“ 12. 5. 1900, č. 19.

Záhadná vražda v Polné.

(Dokončení)

Hned po nalezení mrtvoly Anežky Hružové v lese Březině, tedy na Hod Boží velikonoční, počala se v Polné a okolí šířiti pověst, že Leopold Hilsner as pachatelem této úkladné vraždy jest. Pověst ta opírala se hlavně o tu čestnými svědky zajištěnou okolnost, že Leopold Hilsner, který u své matky Marie Hilsnerové v domě čp. 11 v židovském městě v Polné bydlil, jsa bez stálého zaměstnání, nejvíce v lese Březině se potuloval a při těchto svých potulkách Anežku Hružovou, když každodenně ráno z Malé Věžničky okrajem lesa Březiny do Polné do šití chodila a večer z Polné se toutéž cestou domů vracela, vídati a též dobře znáti musil, obzvláště an švadlena Blandina Prchalová, ku kteréž Anežka Hružová každodenně do šití chodila, jen obdům od domu čís. pop. 11 v židovském městě bydlil.

Následkem této pověsti podnikl četnický závodčí Josef Klenovec s přispěním obecního radního Aug. Sedláka již na Boží Hod velikonoční před polednem a opět v úterý dne 4. dubna v bytě Leop. Hilsnera a pokud se týče jeho matky Marie Hilsnerové, v domě čp. 11 v židovském městě v Polné domovní prohlídku, která však zvláštního výsledku neměla. Jelikož ale Leop. Hilsner tvrdí, že dne 29. a 30. března t. r. v lese Březině ani nebyl a tvrzení toto vzhledem k udáním více svědků nepravým býti se prokázalo, dodal přec strážmistr Klenovec ještě dne 4. dubna t. r. Leop. Hilsnera jako podezřelého okresnímu soudu v Polné, kde též ještě téhož dne do prozatímní vazby vzat byl obzvláště proto, že veřejné mínění v Polné a okolí všeobecně jej jako pachatele naznačovalo. Veřejné mínění toto objevovalo se zcela odůvodněným, neboť průběhem přípravného vyšetřování zjištěny byly četné a závažné okolnosti, dle nichž Leop. Hilsner rozhodně podezřelým býti se jeví, že úkladnou vraždu tuto ve společnosti ještě s jinými posud neznámými pachateli vykonal.

Také celá řada svědků dosvědčila, že byl Hilsner v osudnou dobu na místě činu viděn. Byl ale také viděn ve společnosti dvou cizích lidí výrazu židovského. Jeden byl prostřední postavy, v obličeji plný, a měl vyražený černý plnovous a vypadal tedy tak v obličeji, jakoby byl asi 14 dní neholen a ta místa, kde byl vous, vypadala černá. Také pod nosem neměl žádný vyrostlý knír, nýbrž jen vous nedávno řezaný. Byl to člověk mladší, kolem 20 let stáří, nchy měl trochu v kolenech k sobě do x, jak mívají pekaři a krok měl pajdavý. Šaty měl šedé, totiž dlouhý až po kolena svrchník, šedavý se sametovým límcem, nezapjatý a tento člověk právě strkal si jakýs dlouhý do papíru zabalený předmět do vnitřní kapsy svého svrchníku. Tento člověk měl zvláštní obličej, rty měl tlusté, jako vypoulené, celá ústa byla do předu jako z obličeje ven vystávající, jinak byl obličej plného a oči měl velké. Druhý, menší než tuto právě vyličený, vypadal ošumělý, šaty měl jako z přičer-

venalé štky, t. j. ze sprosté laciné látky a čouhala mu na jedné noze dole pod nohavici podvlékačka.

Svědék povozník Fr. Cink, který Hilsnera ve společnosti těchto dvou individuí viděl, dosvědčil, že toho pajdavého žida viděl již asi dva dni před tím choditi po Polné. Také Julie Pešáková se na to pamatuje, že ve středu dne 29. března 1899 viděla v židovském městě pod židovským kostelem asi v 11 hodin dopoledne takového kulhavého žida, který jednu nohu za sebou tahal a na druhou napadal a kterému tenkrát dal rabín almužnu. Rovněž dotvrzuje Josef Čermák, že viděl ve středu 29. března v poledne vycházeti z uličky, kde bydlil Leopold Hilsner, podobného žida, který na pravou nohu byl chromý a proto při chůzi na levo napadal, a také Augustina Rocanová viděla a sice již na květnou neděli dne 26. března t. r. odpoledne na kopci Sv. Kateřinském u hřbitovní zdi státi Hilsnera s nějakým mladíkem, který měl nohy do x.

Osoby oněch dvou neznámých společníků Hilsnerových, kteří dle udání svědků dne 29. března 1899 as 10 minut po 5. hodině večerní ze židovského města došli k lávkám, tedy směrem, kudy k lesu Březině ubíhají — dosud vypátrány nebyly. Hilsner popíral, že by byl oblek, ve kterém ho svědkyně Vomelová v lese viděla, na sobě měl; houževnatě popíral, že by měl šedivé kalhoty, ač po nalezení jich sám připustiti musil, že jsou to kalhoty jeho tvrdě, že je pouze do louské zimy nosil. Právě ty kalhoty nikoliv v bytě Marie Hilsnerové, kde se našlo veškeré ostatní šatstvo Leopolda Hilsnera, nýbrž ve staré synagoze ve Vel. Meziříčí v jednom kufru mezi šatstvem byly nalezeny. Na kalhotách těch byly nalezeny zaprané skvrny lidské krve. Z toho dalo se souditi, že Leopold Hilsner s úkladnou vraždou na Anežce Hružové spáhanou v bezprostředním spojení stojí a že Leopold Hilsner kalhoty ty si při vykonání oné vraždy zaprvával, že tedy pachatelem neb aspoň spolupachatelem oné úkladné vraždy jest.

* * *

5. „ČESKÝ VÝCHOD“ 30. 9. 1899, č. 39.

(pouze první část článku)

Odbyta židovka. Jistá rodina postizena byla nešťastím, že její jeden člen skončil samovraždou oběšením.

Jedna ze zdejších semitských dcer neměla nic jiného na práci, než běžeti k dotyčné rodině se žádostí o kousek provazu oběsence, ježto přináší prý štěstí. Byla však krátce odbyta slovy: „Počkejte si chvíli, můžete mít z Hilsnera celý! Ten bude snad šťastnější!“ Nevíme, jestli se drzé židovce protáhl ještě déle nos z této pádné odpovědi, má ho prý dost dlouhý, strkajíc ho všetečně velmi často a ráda, kam nemá.

6. „ČESKÝ VÝCHOD“ 7. 10. 1899, č. 40.

ČESKÝ VÝCHOD.

(CHRUDIMSKÉ NOVINY.)

Orgán strany konservativní východních Čech.

V CHRUDIMI, dne 24. března 1900.

lovství Českého,
na papíře, jest již plánem la úskali roztrženi Čechů, okamžiku tak hrozitanské u, vyznívající v kategorické; slně návrhem na rozdělení krajskými vládami soudů, které by byly pro záležitosti druhou instancí, e toto obmyslené rozdělení jakýs historický v Čechách politě dosti zamlouvá a tu se jaksi zmiňuje, ne-li do- kazuje. Přijde ovšem na to, o dělení pochodí, podle toho byl největší radikál, s tím at rámus.

K rozdělení soudního okresu chrudimského.

Tento týden nalezl se ve znamení dělení království České rozděleno prozatím ovšem jenom theoreticky na papíře, na nové kraje a nové politické a soudní okresy a soudní okres chrudimský, rozdělený taktéž posud jen v theorii na dva nestejně díly na prospěch navrženého nového soudního okresu v Heřm. Městeč, dělí své jmění vlastně povinnosti a dluhy.

Jako z pravidla každé dělení neobejde se bez mrzutosi a hádek, neboť každá strana, byt by sebe více pro sebe získala, zehrá, že se jí dje krivda, tak i tato chrudimsko-herm-městěcká pořádnost nebyla projednána blaždo.

Zřízení okresu v Heřman. Městeč s vlastním okresním soudem a ergo i vlastním okresním

Referát v choulostivé záležitosti rozdělení okresu převzal na místo dřívějšího referenta pana Petráne p. Karel Horký. Nový návrh okresního výboru s důkladnou zevrubností referentem zpracovaný, dán byl do tisku a rozeslán v čas členným okres. zastupitelstva.

Zajímavá jsou i pro širší veřejnost statistická data, jak jevíti se bude poměr okresu chrudimského po přivtělení shora uvedených obcí k okresu hermanoměsteckému co do počtu obyvatelstva, plochy, okres. silnic starých a nových, délky místní dráhy, daní atd., která v příštím dokončení uvedeme.

Předem podotýkáme, že se v tomto zasedání pohybovala debata, jakkoliv rozvláčná, v mezích setrých, tónem klidným. (Dokončení.)

Zprávy politické.

Německo-české vyrovnávací konference jsou opět od pondělka v proudu a jakkoliv visí stále nad nimi Damoklov meč, pohybují se přec po

stanoviska, že by Čechové, jako byli i protestanty nebo mohamedá stanoviska národnosti. A jak se m počítati k českému národu, když js původu? To bychom mohli k čes spíše počítati Němce, Francouze, Š čana, neboť všichni tito náro nám příbuznější nežli Ži říci, že v Čechách nebo na Moravě Čechy mosulického vyznání, nprž za zvláštní semitský náro náhodou mezi námi hydli a tu i b rozumí. Zkušenost nám ukazuje, že s něhož na Židy pohlížime, je spr Židě, ať žijí v kterémkoliv díle své za bratry, nejen za souvěrec; a to ním, které je drží, je mnohem zá které je více k zemi, v níž nelze sloužiti dvěma pádním, nepotřeb jiky dokazovati. Proto musí ten, k Čechem, přestatí být Židem. K kdo dělá ze sebe, třeba byl pokřt veřejně kleče zkroutené před oltářem viru — žida, přestatí být Čechem

7. „ČESKÝ VÝCHOD“ 24. 3. 1900, č. 11.

Hilsner před porotou v Pisku a ne v Chrudimí. Pražský úřední list oznamuje: Výnosem presidia c. k. vrchního soudu zemského v Praze ze dne 2. května 1900, praes. 848700—18, byli pro II. řádné porotní zasedání, kteréž dnem 9. července 1900 o 9. hodině ranní u c. k. krajského soudu v Pisku započne, jmenováni c. k. prezident téhož krajského soudu Otakar Winter předsedou a c. k. radové zem. soudu v Pisku Jan Košatka, Karel Danzer, Jaroslav Maýr, August Mašek a Ignác Smutný náměstky předsedy soudu porotního.

8. „ČESKÝ VÝCHOD“ 12. 5. 1900, č. 18.

HLASY

Ročník IV. V Chrudimí, dne 17. listopadu 1900. Číslo 46.

Vychází v sobotu. Předplatní: a) pro Rakousko ročně korun 10.— b) do ciziny ročně korun 12.— Jednotlivá čísla 20 haléřů. Inzerce: za stranu korun 40.—

HLASY

Společné knižstárny v Pardubicích.

List hospodářský i politický pro východní Čechy.

15. listopadu 1900.

Dušíčka českého lidu má zase pokoj, zas se blaženě usmíváme, zas jásáme. 12 lidí z pisečského kraje vylosovaných za porotce po 17 denním zasedání vyřko, nad Hilsnerem trojnásobně vinen a on následkem tohoto vyřoku má vyhládku zemřít na stěnce! Proto jásáme my vyznavači učení lásky a smíření, jak 2000 let na nás působí, jímž můžeme být tedy už jak náleží prokročiti. Jmé, kře stane a jásáme, když cítíme teplou krev! To je ovce klerikální a raráčkovitý působení nevědomitých agitátorů. My provoláváme dr. Baxovi slavu jako triumfátora a těch, kteří Hilsnera, jak jim jejich povolání kaže, svědomí a velice dověrně hájili, vypeme na hlavu pohonu a kamání, a nepozovujeme ani jak ubohé vyvážení sami sobě tím podpisujeme. Tu paměť odkázeme potomstvu, my potomci Husitů! My budě ukážeme na odkaz předků, budou to moci i naši potomci čísti mluvce o nás? Velice pochybujeme. I kdyby víra Hilsnerova byla nad slunce jasně dokázána, že nikdo neměl mít pochybno ani nejmenší, nebylo by pro slavného křesťana příčin k jásotu při tak truchlivém dramatu; ale ani toho zde není, napopak proti lonsku jest věc mnohem závažnější; jsou věci, které svědké proti Hilsnerovi, jest jich mnoho, ano velice mnoho, ale jest to plná jata?

Neucta, neváznout a nevíra k vědění slavi dnes své orgie u národa tak osviceného! Můžeme vědět vědy, věhlasní vědci! Jakkáž, rozplášti báhorku o vráždě rituální, odvoditni každý svůj vyrok co nejpevněji, najednou přijde politický demagog, který se lékařství nezabývá, který mu ani za mak nerozumí a rozumět nemůže, ten víříke na vědecký nález, na přísné vědeckou a svědomitou práci slinu a národ zastupčím vědy křine, demagog pak musí na rukou a oslavuje.

Lékařská fakulta česká dokázala, že nebyla zkontrolována ani kopka krve, že pouhou bají je myšlenka na použití její k účelům rituálním, ale pro politické klerikální radikální demagogy a pro český lid z r. 1900 — prosty i přisvl velkou část inteligence dokazovala nardmo. Nevěří se jí prostě.

Kam to spějeme? Co si o nás může pomyslit cizina?

V Pisku byla učiněna na české jméno nemazatelna oústa. Pod vyhláskou zámkou, že v bytí předáka realistického dra Sedláčka jsou shromážděni židé, kterým podpisuje kamžité sociálně demokratický revér, salarmony živý k rámsování náchybné, vytloukání slonů a strážování osobní bezpečnost a svoboda a sice za účelu patronátu těch, kdo mají péčovati o pořádek. Druhý den pak mož, bulemi, židlemi, oklenicemi a pod. kulturními zbraněmi rozbita schůze sociálních demokratů. Sami Pisu Nardmo, který nicdo nemá podle slvat, že by stranu soc. dem. o tom pronášel tento snauček. Z řízně dochází zpráva, které by anešty přivonání se zprávami z něčeho světečného bojště, ale volební zápas,

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

37.

38.

39.

40.

41.

42.

43.

44.

45.

46.

47.

48.

49.

50.

51.

52.

53.

54.

55.

56.

57.

58.

59.

60.

61.

62.

63.

64.

65.

66.

67.

68.

69.

70.

71.

72.

73.

74.

75.

76.

77.

78.

79.

80.

81.

82.

83.

84.

85.

86.

87.

88.

89.

90.

91.

92.

93.

94.

95.

96.

97.

98.

99.

100.

9. „HLASY“ 17. 11. 1900, č. 46.

HLASY ZE SIONA

Ročník XXXX. Číslo 1. 11. ledna 1900.

HLASY ZE SIONA.

Ježíš Kristus věra i dnes tentž i na věky. Žid. 13, 8. Nic umžeme proti pravdě, ale k pravdě. II. Kor. 13, 8.

„HLASY ZE SIONA“ vychází druhý a poslední čtvrtek každého měsíce v Pardubicích. — Předpláči se v administraci „Hlasů ze Siona“ v Pardubicích v Čechách saločně a poštovní zášilkou pro Rakousko-Uhersko 6 korun, pro Německo 6 mark, pro Ameriku 1²/₂ dolaru. Inzeráty počítají se velmi levně, překlady obstará se hospitálně. Českým inzerentům poskytl se zvláštní výhody. — Reklamae se nepočítají a nefrazují.

Mili přátelé a bratři!

Význam veřejného tisku vůbec a časopisectva zvláště dnes více než kdy jindy všeobecně se uznává a oceňuje.

Není dnes mezi vzdělanými národy jediného směru, jediné strany, jediné zájmové skupiny, která by nejevila horlivou snahu, zjednat si časopiseckou tribunu, z níž by své zásady, své tužby a svá přání veřejně hlásati, své názory a zájmy proti odpůrcům a jejich útokům veřejně hájiti mohli.

Snahy tyto doznávají všestranné, obětavé, hmotné i mravní podpory všech dotčených uvědomělých vrstevníků.

Všeobecně se také uznává, že časopis zajímavý, které hájiti má, prospěti může tím lépe a vydatněji, čím rychleji může sledovati proud událostí, aby v případě potřeby do něho zasáhnutí, v pravý čas význam toho, co se děje nebo zamýšlí, objasniti, potřebné pokyny udělati a vhodná hesla pronášeti mohl, zkrátka, čím častěji může vycházeti.

Proto všechny téměř směry a strany u nás hotoví se vykořistiti nastávající zrušení časopiseckého kolku k častějšímu vydávání svých periodických listů, zvláště takových, které buď docela nebo převahou časovým otázkám a zjevům, vývoje, ať v oboru náboženském, státním, společenském atd., pozornost a péči svou věnují, protože právě při takových vycházení jejich v delších obdobích nejtěžší se počítuje.

Z té příčiny ozývaly se již po léta z kruhů čtenářstva našeho listu hlasy, hlumošící přání, aby proměněn byl v týdeník. Ačkoli přání toto docházelo u vydavatelstva živého ohlasu, neodvázili jsme se přece vyhověti mu z obavy, že by nevyhnutelným značným zdražením listu vznikl příšlý nárok na obětavost starých, osvědčených jeho příznivců a přátel, kteří většinou náleží vrstvám, panující hospodářskou tísní beztak těžce postiženým.

Poněvadž nyní dotčeným již zrušením novinového kolku, jímž týdeníky posud obtíženy byly, umožňuje se proměna „Hlasů ze Siona“ v týdeník, aniž by bylo třeba předplatné přílišně zvýšiti, jest vydavatelstvo ochotno počínaje příštím čtvrtletím vydávati „Hlasy ze Siona“ jakožto týdeník o jednom tiskovém arhu za roční předplatné 4 zl. nebo 8 korun v tom případě, přihlásili se v čas takový počet odběratelů, aby předplatné jejich stačilo na uhrazení zvýšených výloh, které vydavatelstvu takovou proměnou nevyhnutelně vzejdou.

Z okolností, že se nezamýšlí nijaká změna v redakci listu, jest patrné, že směr a způsob jeho zůstane týž, jakým až posud byl, i kdyby vydáván byl jako týdeník.

Přinášeti budeme mimo stručné biblické vzdělávatelné úvahy, úvahy o všech otázkách a zjevích, náboženských a církevních zájmů našich jakkoli se dotýkajících. Budeme bedlivě stopovati naše odpůrce, objasňovati význam jejich jednání a odrážeti jejich útoky, snažíce se vždy šetřiti spravedlnosti a slušnosti. Budeme pilně stopovati všechny zjevy v životě církve evangelické doma i v cizině, a vynasnažíme se, abychom je náležitě posoudili a ocenili, hledíce při tom vždy zachovati jednotu ducha v svazku pokoje.

Konečně přinášeti budeme, jako posud, i dále zprávy o důležitějších událostech politických, domácích i cizozemských, a uvažovati o nich se stanoviska českého a evangelického způsobem takovým, že čtenářům svým úplně nahradíme různé krajinské týdeníky.

Nemínáme nikterak takovým podnikům časopiseckým činiti nepřátelskou konkurenci. Nezrazujeme nikoho, aby nepodporoval krajinský tisk, který se k našim věcem slušně a nestranně chová, že však především dlužno podporovati vlastní tisk, to, tušíme, jest dovoleno připomenouti.

Vydavatelstvo se své strany přičiní se všemožně, aby list nalézal se na výši svého úkolu a bude na evangelickém obecenstvu, aby mu svou mravní i hmotnou podporou umožnilo provedení jeho záměru a tak dokázalo, že co do pochopení svých vlastních zájmů a co do obětavosti k nim nedá se zahaubiti jinými, zvláště pak svými nepřátely. Aby zjistiti se mohl počet odběratelů budoucího týdeníku, prosíme, abyste nám třeba korespondencí sdělili sobě neobtěžovali, přihlašujete-li se za odběratele také týdeníku.

V případě, že potřebný počet předplatitelů se nepřihlásí, budeme vydávati „Hlasy ze Siona“ i na dále tak jako posud, jsouce jisti, že posavadní věrní přátelé naši při nás vytrvají a dle možnosti nových nám získají.

V Pardubicích, v lednu 1900.

Vydavatelstvo „Hlasů ze Siona“.

10. „HLASY ZE SIONA“ 11. 1. 1900, č. 1.

Přehled událostí.

Doba voleb kvapně se blíží, ale volební ruch posud není valný. Časopisy, zvláště čelnější, mají téměř bez výjimky tvářnost ste nografického protokolu o průběhu obnoveného procesu polenského dlažbošlapa Leopolda Hilsnera, který se od několika dní před porotním soudem píseckým projednává. Pro věci ostatní, jmenovitě také záležitosti volební, zbývá jim jen tu a tam nějaký skromný kontek.

Také obecenstvo, zdá se, věnuje tomuto procesu nepoměrně větší zájem, než záležitostem volebním. Proces, jenž, díky pověrčivosti, která na sklonku 19. století tak brozně kompromituje tu vyhlášenou pokročilost a vzdělanost našeho lidu nejen, nýbrž z velké části i naše intelligence, pověrčivosti, živené klerikálním tiskem a ješitností jistých krvavých doktorů, nabyl významu takřka světového, zatlačuje dnes do pozadí i zájem tak důležitý, jakým jsou nastávající volby, které mohou pro příští osudy našeho národa míti význam rozhodný. My o procesu tom, jeho výsledku a významu promluvíme obšírněji.

10. „HLASY ZE SIONA“ 8. 11. 1900, Č. 21. (pouze část článku)

NEODVISLÉ LISTY

Ročník V. V Pardubicích, dne 8. července 1899. Na ukázkou.

NEODVISLÉ LISTY.

Týdeník věnovaný zájmům národní strany svobodomyšlné ve východních Čechách.
Orgán Selské politické jednoty pro politický okres Pardubický.
s měsíční přílohou „Pardubický Perník.“

Vychází každou sobotu odpoledne. Předplatné platí se v Pardubicích poštou neb v doučkách do domu — celoročně 6 zl., půlletě 3 zl., čtvrtletě 1,50. Inzeráty účtují se rovně v Pardubicích. Nezbytné dopisy se nepřijímají. Hekotypy se nevraťují. Redakce, administrace a expedice nachází se v Pevnostské ulici, v domě pana Dražara v II. poschodí.

Jak se to rýmuje?
Politický život v Čechách vázne v bahně. Kam se ohlédneme, všude je klid a mír. Mrtvé ticho leží na celém našem životě. Všechn život náš tlačí jakýs podivný mör, nečistě mu nikde vyhledávajícím pápěním. Život parlamenta říšského přerušil německými násilky a život směnů zemských odusil se všude v spouzdě malichernosti, majících kořeny své v věcech i v lidech.
Je klid, že ani nejvýstřednější absolutista nemůže si přáti důkladnějšího ticha — vžijtež do ticha ve vlastní naší je ticho strasti smrti velmi blízké.
Veškeré poměry naše odloží se, co den odkládají ve stádu, kdy o nich se nečechce ani myslit ani mluvit. Páni zástupci lidu mají právo a čas věnovati se úplně svým do-
jímé, snad nebylo možno uplatnit zde snahy ty a snad jinde tím dokonlejší a plnější se uplatňují.
Vizme! Pozoruhodnou činnost věnoval pan Dr. Kaizl c. k. úřednictvu, jenž platy způsobem velmi slušným upravil: co jání chtělo, to dostali a český cokr to zaplatil. Nyní přijdou na řadu c. k. státní služové, po nich úřednictvo c. k. státních dráh a ku konci c. k. důstojníci. Je opravdu účeluhodná činnost, kterou tu pan ministr Dr. Kaizl vyvíjí a věřím, když u c. k. pokladny beřou plat svůj, budou panu ministru vděční.
Ale něco divného jsme přece ve věci našli. Pan Dr. Kaizl je českým poslancem a česká delegace má autonomii za jeden z nejprřednějších svých požadavků, pan Dr. Kaizl sám o sobě říká: Já jsem autonomista! Pan Dr. Kaizl byl delegát českou výslu, aby na

v nich pracuje učitelstvo na svém schvzděláním die pracovních programů přesně stanovených a detailovaných; jimi chce učitelstvo pracovati na povznesení vzdělanosti a etické úrovni školních vřavě lidových, v rámci tito a pracovatí jest mu vřavě nejím a zásluhám občím. Okresovým odborům přidělena podobná práce, jednotě, celku, příležitost její venstřední, její bilance, stanovení nových cílů se zřetelem k blávé — k Ústřednímu spolké.
Odtud čilejší dořvat život jednotivců, odnět živý ruch v odšorech okresových, odtud rostý život při schůzi jednoty, podmlučový živý spásem na společné vězi.
V přehledu situacím konstatován výsledků snah učitelstva po nabytí občanských práv, vřavěho vzdělaní, spravedlivějšího disciplinacního řádu a dosáhnutí lidější hmotné existence. Účitelstvo nevdělovalo si, kdo v tomto jeho sna-
mátku zesnulého podporu nešťastné rodiny anebo založením nadace.
Ze člena výboru Ústředního spolké zvolen kol. Hlaváček z Nových Holic a za jeho náhradníka kol. Zych ze Zámork. Delegáty jednoty k velké hromadě Ústředního spolké zvoleni: sl. Vacková, kol. Ipser, Haviák, Koválica.
Místopředsedou jednoty zvolen kol. Jirák.
Ku konci vyjmenováno nešťastného kol. Mirvalda, pro jehož rodinu sebráno 13 zl. Další sbírky provedeny budou ve sběrších okresových.
K řadě nepřítel učitelstva, a to nejvřavěších a nejnepravdějších, hlásá se v posledních dobách spůsobem vešemetním nový — ta-berkulosa. Proto valná schůze přijala volný návrh, aby výbor navrhoval o tom, jakým spůsobem učitelstvo podporovati by mělo Prešovský odbor na příslušné sabátoria.
Po té schůze skončena v přáním, aby učitelstvo na nové dráze organizační postoupilo

11. „NEODVISLÉ LISTY“ 8. 7. 1899, Č. 27.

Vražda v Polné. Stejnojemná brožurka, vydaná péčí „Rad. Listů“, koloje v mnoha tisících výtiscích mezi lidem, docházejíc všude největší obliby a zamlouvá se nepochybně rovněž jako pohlednice, obsahující výjevy z polenské tragédie, též židům samým. Aspoň dostavil se těchto dní rabín na zdejší c. k. okresní hejtmanství, žádaje jménem israelské obce, aby toto mocí svého úřadu dalo brožury i pohlednice z výkladních skříní zdejších knihkupců odstraniti. Když však se proti tomu tito opřeli, namítajíc, že se věci ty bez závady všude prodávají, skoupil zmíněný rabín celý zbylý ještě náklad brožur a pohlednic. Toliko jest nám s podivením, že propůjčilo se sl. c. k. okres. hejtmanství za skladště, kam knihkupci dali brožury a pohlednice dopříviti!

12. „NEODVISLÉ LISTY“ 8. 7. 1899, č. 27.

OSVĚTA LIDU

Osvěta lidu.

Politický týdeník pro severovýchodní a východní Čechy.

Majitel, vydavatel a redaktor: Alois Hajn.

Ročník V.
V Hradci Králové, 6. ledna 1900.
Číslo 2.

„Osvěta lidu“ vychází každou sobotu. — Redakce a administrace jest v Hradci Králové, Jiřkova třída č. 254. — Předplatné a insertné splatečné jsou toliko v Hradci Králové u vydavatele tohoto listu. — Inserty platí se buď předem nebo do 8 dnů po obdržení úbě. — Předplatí se lze též v knihkupectvích a závodech novinářských. — Předplatné na celý rok 10 kor., na půl roku 5 kor., na čtvrt roku 2 kor. 50 hal. — Jednotlivá čísla po 18 hal. — Účet pošt. svaz. 542165.

<p>OBSAH:</p> <p>Znamení doby. <i>Feuilleton:</i> Jak bydlíli? Politické rozhledy. Sociální okolky obcí venkovských. Výhova lidu a veřejné zdravotnictví. Různé zprávy a poznámky. Z nové sazby poštovní. Směs. Zprávy místní i z kraje. Divadlo. Listek z Hradce. Tečut čtenu</p>	<p>skému centralismu. Národ je sjednocen, vítězí nás minouti nemůže!</p> <p>Takové a podobné hlasy uslyšíš mezi našim lidem při každém kroku; žurnalistika naše — aspoň ta oficiální — takovéto názory sama hlásá a do lidu vštěpuje. Jsme již takoví, že se nikdy nedáme unášeti proudem panujícího mínění, nýbrž vlastním přemýšlením hledíme se domoci úsudku podepřeného důvody; že takovýmto způsobem často se svým úsudkem se lišíme, je samozřejmé. I tentokráté názor náš na zjev výše zmíněný jest jinaký než názor většinou za správný pokládáný.</p> <p>V tom ohlédnutí se naši šlechty a našich</p>	<p>Obraťme několik listů zpět v historii národního našeho zápasu proti vídeňskému centralismu a cislažtanskému zpátečnictví. Ocitneme se v letech devadesátých, na konci vlády Taaffovy. V Čechách jsou slyti „úspěchy“ oportunní politiky staročeské, ředitelé a nositelé její rázem jsou odstaveni, zapomenutá hesla zásadní opposice proti Vidni, boje za občanské svobody, za politickou a větší hospodářskou i sociální rovnost atd. znova ožívají a nalézají četné, nadšené stoupence. Mladěči podávají na říšské radě návrhy na zrušení novínového a kalendářního kolku, na rozšíření svobody tiskové, na zavedení všeobecného rovného práva hlasovacího, staví se proti zřízení</p>
--	---	---

13. „OSVĚTA LIDU“ 6. 1. 1900, č. 2.

Nová Polná hrozí vyvstati v Náchodě. U tamějšího obchodníka Kohna sloužila služka Červinková z Opočna, která o vánočních svátcích zmizela. Zda-li spáchala sebevraždu či ne, soudně se vyšetřuje a po mrtvole se pátrá. Nejrozmanitější povídačky se zase rojí, jež některé listy pomáhají žíviti.

14., „OSVĚTA LIDU“ 6. 1. 1900, č. 2.

PARDUBICKÉ NOVINY

Ročník XII. V Pardubicích, dne 22. listopadu 1900. Číslo 31.

PARDUBICKÉ NOVINY.

List svobodomyšlný.

Vychází každý čtvrtek odpoledne. Předplatno obnáší ročně 10 K, půlletě 5 K, čtrletě 2 K 50 h.	Redakce a administrace nachází se v Alžbětíně (tisk 6. 28. I. poschodí blízko pomníku bratranů Veverkových).	Inserty dávají se levně a platí se předem v Pardubicích. Stálým inzerentům poskytují se značné výhody. — Rakopisy se navrácí a dopisy přijímají se jen vyplacené.
--	---	--

V Pardubicích, 21. listopadu 1900.

Poslední výnosy, jimiž v těchto dnech všem úředníkům soudním a finančním důrazně bylo vloženo na srdce, aby ve všemkém vnitřním jednání úradů užívali jen němčiny a nikdy ne češtiny — ukázaly jasně opět dvoji tvář vlády p. Korbroy. Vůči nám stále se strany vlády se poukazuje na velikou nutnost práce hospodářské. Pan předseda ministerstva zrovna se pro ni rozplývá, snaže se tím vzbuditi dojem, jakoby o nešťastnou politiku nikdy nechtěl zaváditi a zcela dalekým mu bylo zasahování jakékoli do národnostních otázek. Učiněné nevíhátko, volající k nám: „Odložte jen politické otázky a věnujte se hospodářským a dobře Vám půjde na zemi!“

Vedle této k nám Čechům obrácené láře má však slavná vláda ještě druhou, skloněnou k Němcům. Tato však nejvíce ohnuttivé péče o hospodářské otázky, za to však pilně připravuje a pečlivě buduje výhradně panství řeči německé ve smyslu návrhu Scharschmidova. Za státního zaklínání se, milt jen hospodářské otázky na zřetel, vláda pomalu, ale stále, provádí nejdůležitější politický požadavek německý za zavedení státní řeči. A to činí vláda, která „nešťastnost“ má stále na rtech. Očekáváme, že soudní čestí rozúhlil blízkého zasedání

kých v centralistické byrokracii, dnes jest tento dákas podán. Dokud zde nenastane náprava, marno čekati obrat nějaký a veskeré ty „vlády pravice“ budou jako dosud, jen ozdobnými vignetami, jejich účel jest zastírati národomorné hospodářství této byrokracie a snímati její břichy, jež jsou netolící břichy na národech neněmeckých, ale zároveň břichy na této říši, jež jako stát poněmčující ztrátila by veskerý důvod svého trvání, pracuje-li pro uskutečnění Wolffových a Schönerevských ideálů!

Souhlasné zprávy potvrzují, že sněmy zemské, mezi nimi sněm král. českého svolány budou dne 17. prosince. Zasedání potrvá bezpochybně zase tři dny a sněm se bude zabývati jen rozpočtem. Toto neustálé odstrkování sněmů, zvláště pak ale sněmů důležitých král. českého, stalo se již obyčejem vídeňských vlád, arci proti všemu právu zemskému. Ale co pak právo, kde Němci vládnou . . .

Staročeská strana vydala volební provolání, jež jest psáno slobem přesvědčivým a důstojným. Víra v budoucnost národa „českého“ sála z každého slova. Provolání obrázuje se proti snahám německého soumráčenstva po německé státní řeči. Kdyby byla němčina jako státní řeč uznána, nastal rukonět

za rok 1899, aby také širší veřejnost seznala, jak mohutní české Sokolstvo a jak pracuje na poli tělesné a duševní výchovy české mládeže.

Svaz československého Slovanstva založený v prosinci 1896 sdružuje „Českou obec sokolskou“ se 23 župami, Moravsko-Slezskou obec sokolskou s 9 župami a župu Dolnorakouskou. — V království českém byly loni tyto župy: Baráková, Budečská, Čížkova, Fügnerova, Havlíčkova, Husova, Jeronýmova, Jestědská, Beneše Hejmanova, Jungmanova, Krkonoská, Kristofa Haranta z Polžic, Kutnohorská, Orlická, Plzeňská, Podbélhorská, Podkrkonoská, Podřípská, Sladkovského, Středočeská, Sumavská, Tyršova, Východočeská, Žižkova a Sokol pražský. — Na Moravě a ve Slezsku: Župa krále Jiřího, Komenského, Rostislava, Palackého, Severomoravská, Středomoravská, Východně Moravsko-Slezská, Západo-Moravská a hanácká župa Karla et. ze Žerotína. Letos založeny nové župy: Blaničká a Rokycanova v Čechách, Horácká a Husova na Moravě.

V království Českém bylo v prosinci r. 1899 419 jednot se 36.160 členy a 7263 cvičenci, na Moravě a ve Slezsku 121 jednot a 9296 členy a 2276 cvičenci, v Dol. Rakousích 7 jednot s 1149 členy a 398 cvičenci. Ubrhem sdruženo bylo ve „Svazu“ 547 jednot se 42.005 členy a 10.297 cvič.

mezi schopnými přednáseti lidmi, zvláště v kruzích české inteligence, bylo více shody a obětavosti a méně pohodlnosti a netečnosti a kdyby vlastenečtí a láska k lidu a přání po jeho povznesení pevně byly zakotveny v srdcích našich a nepely jenom na rtech a nebyly u mnoha pouhou frází. . . . Mnohé jednoty po celý rok nabídku i v dále marně hledají řečníky a mnozí z těch, kdož přednáseti sibi, často v poslední chvíli odreknou. V sokolských jednotách málo inteligence jest činná a ti ostatní inteligenti vyhýbají se nejen Sokolu, ale namnoze úrodnou práci vůbec.

Knih odborných tělocvičných bylo v sokolských jednotách 19.056 zabavených a poučených 64.141. Eřes 25 vztích jednot věnovalo své knihy veřejným, lidovým knihovnám v jich sídlech. Vypůjček knih bylo 138.095 ve 103 jednotách, čtenářů 24.161 ve 389 jednotách. Počet vypůjček a čtenářů jest neúplný, poněvadž mnoho jednot, zvláště na Moravě zaznamá nevedou.

Časopisu „Sokol“ odebralo se 2549 „Vestník Sokolského“ 3150 „Borec“ 447 „Shorník Sokolského“ 2597 výtisků.

K úbělům národním a dobročinným věnovaly sokolské jednoty r. 1899 úhrnem 10.464 zl. 24 kr.

Zemských odborů tělocvičných bylo v Čechách 88, na Moravě 13, v Dol. Rakousích 1.

15. „PARDUBICKÉ NOVINY“ 22. 11. 1900, č. 31.

Z celého světa.

Belgičtí židé postavili se oproti výroku poroty Písecké. Janson (israelita) předsedal schůzi odbývané dne 12. t. m. v bruselském hotelu „Cour d' Angleterre“. Protestního meetingu účastnili se universitní profesori, liberalní a socialističtí poslanci. Přijata na konec resoluce vyslovující přání, aby zne-možněno bylo vykonání rozsudku všemi pro-středky, všemi možnými způsoby rekursními. Předsednictvu meetingu uloženo, aby v zá-ležitosti Hilsnerově podalo žádosti rak. mi-nisterstvu spravedlnosti a říšské radě. Úsu-

17. „SAMOSTATNÉ SMĚRY“ 20. 12. 1900, č. 5.

STRÁŽ VÝCHODOČESKÁ

Ročník II. Vydáno dne 29. září 1899. Číslo 39.

Stráž východočeská.

Nezávislý svobodomyšlný týdeník.

vyhází každý pátek. — Redakce, administrace a expedice: Pardubice, Smilova ul. č. 319. — Předplatné ročně 5 zl., pololetné 2 zl. 50 kr., čtvrtletné 1 zl. 25 kr., jednotlivá čísla 10 kr. — Inzertné 3 kr. za 1 □ cm., inserty platí se hotově při objednání.

Na počátku čtvrtého čtvrtletí díky činíme všem, kteří nám přispívali k obsahovému rozvoji nebo k rozšíření listu. Vynasnažíme se všemožně, aby list náš nadále vyhovoval plně svému poslání v zájmu všech krajů východočeských, pročež prosíme za další všestrannou přízeň a podporu.

V příštím čísle začneme uveřejňovati poutavé „Upomínky na r. 1848.“ dle sdělení váženého kmeta p. MUDra. Jana Melicha a r. a. rodáka Skutečského. Vypravování jeho jest zajímavé a poučné zvláště v naší době k seznání toho, jak postupoval vývoj německý.

K obnovení předplatného zveme všechny pp. odběratele, kteří byli předplaceni jen do

Časové rozhledy.

Už se vyjasnívá. Vláda Thunova ne-vedla vymotati se z labyrintu, jež v ra-kouské politice vytvořila německá obstrukce, a proto celé ministerstvo podalo žádost za propuštěnou. Padl Badení, odešel Gautsch, z obzoru politického mizí Thun a při jeho pohromě máme se rozloučiti také s jazy-kovými nařízeními — rága za ránou dopadá na oportunistickou politiku strany mlado-české, které již již odzváni se umíráčkem a znovu troufaleji, vážněji uvažuje, mluví a píše se o české opozici. K té podle všeho dojde, ať už z nynějšího zmatku pojde co-koli. Jako nastupci Thunovi dřív označování byli klerikální kn. Lichtenstein a liberální bar. Chlumecký, posléze zvěstuje se příchod úřednického ministerstva — ať je to takové

V posledních dnech konal se druhý sjezd slovanských novinářů v Krakově. Nebyl tak četně navštíven jako loňský sjezd v Praze, ale došlo na něm k vážným usnesením, ze-jména vzhledem ke vzájemnému opatrování spolehlivých zpráv ze světa slovanského. Jen aby se to již stalo skutkem, jeť to pro naše denní listy ostudou, že se bez vídeň-ských žurnálů neobejdou.

Pardubice.

Konservativní většina na radnici jest udalostí hotovou — tak tvrdí se podle výsledku voleb do obecního zastupitelstva. My se do všelijakých intrik stranických a pletich osobních

18. „STRÁŽ VÝCHODOČESKÁ“ 29. 9. 1899, č. 39.

Protizidovské výtržnosti čekaly se především večer a proto byli pohotově veškerí ochránci bezpečnosti, strážníci, ponocní i četníci zdejší a odjinud povoláni. Byl totiž před tím rozhozen leták, který prý zval k „antisemitské procházce“, ale nestalo se nic. Zdá se, že to byl jen šprým, jenž zaval podnět ke zmíněným opatřením. Za protizidovský projev považuje se dále, že byl pomazán nově natřený dům p. Oesterreiche. Takové kousky ovšem neznamenaají provádění pravého, vážného antisemitismu.

19. „STRÁŽ VÝCHODOČESKÁ“ 29. 9. 1899, č. 39.

JITŘENKA

20. „JITŘENKA“ ROČ. 18

Vražda u Polně. Mnoho papíru se už popsalo o této záhadné vraždě, již za oběť padlo mladé děvče Anežka Hružová. — Nedivno! Bylo to právě před Velikonocí a právě v ten čas loni byla zabita jiná dívka Anna Klimová. — Hádalo se na vraždu rituelní, totiž za účelem zastaralých židovských obřadů náboženských spáchanou, a vše také tomu nasvědčovalo. Podezření prvně padlo na žida Leop. Hülsnera, konečně se potom svázilo na Jandu, který hrůzný výjev z blízka sledoval, jsa v lese na procházce. Však nyní z vraždy podezřelý Hülsner chýlí se ku přiznání nejen na vraždě Anežky Hružové, nýbrž i vraždě Anny Klimové lonského roku. — V seusační proces vraždy polenské zahrnuto bude, jak nejuvější se ukazuje, několik lidí z Polně, okolí a také odjinud.

21. „JITŘENKA“ 1. 6. 1899, č. 11.

JITŘENKA

ČASOPIS PRO ZÁJMY VÝCHODOČESKA.

Ročník XIX. V Poličce dne 15. listopadu 1900. Číslo 22

Vychází vždy 1. a 15. v měsíci se zábavnou přílohou. — Předplácí se v Poličce i s přílohou na celý rok 6 K, na půl roku 3 K, do Německa 6 K 50 h, do Ameriky a Šrbska 7 K ročně. — Insety: celá strana 12 K, půl 6 K, čtvrt 3 K. Stálým inserentům zvláštní výhody. — Reklamace se nefrankují. Veškeré rukopisy (frankované) buďte adresovány: Redakci „Jitřenky“ v Poličce (Polička).

22. „JITŘENKA“ 15. 11. 1900, č. 22.